

TI i ONA

II. IZDANJE

Hardy Schilgen

TI I ONA

MLADIĆ PREMA DJEVOJCI

●

DRUGO IZDANJE

ZAGREB 1944

TISKARA MATICE HRVATSKIH AKADEMIČARA - ZAGREB ILICA 54

PRISTUP HRVATSKOM IZDANJU

U vrieme, kada se u našoj literaturi pruža mladiću raznovrstna pouka, kako da se vlada prema djevojci, a djevojci kako da se vlada prema mladiću, dolazi ova knjiga.

Izašla je dosad u osam živih jezika, a sva ju je kritika obsipala hvalama i rekla, da je najbolji prijatelj i savjetnik mladiću u pitanju, o kojem ovisi u njegovu životu veoma mnogo. — Prema sudu kritike, ova je knjiga nešto zasebno — jedina svoje vrste. Ona svestrano i pregledno pruža teoriju delikatnoga pitanja, združenog s moralom, psihologijom, fiziologijom, a sve to na osnovici velikoga izkustva. — Jasnoća, sigurnost, podpunost u snalaženju samoga pitanja, prednosti su ove knjige, te nježnost i otmjenost izražaja u najdelikatnijim stvarima. Knjiga govori s mnogo razumievanja mladenačke psihe, te s mnogo takta, a iz svega poučavanja ne rađa se toliko radoznalost koliko pobuda volji u borbi za ideal čista života.

Ova je knjiga namienjena mladiću, dok je posebna knjiga namienjena djevojci.

Hrvatski je prievod vjeran izvorniku, a djelo je velikoga prijatelja omladine u Samoboru, ravnajućeg učitelja u m. Milana Langa, brata pokojnog biskupa. Izdavač mu ovom prilikom od srca zahvaljuje na trudu.

UVOD

Dragi moj mladi prijatelju! Hajde da razgovaramo o ozbiljnom pitanju. Pitanje je pače *veoma* ozbiljno. O tome, kako odgovoriš na to ozbiljno pitanje, ovisi veoma mnogo. Pravi će ti odgovor na ovo pitanje donieti mir, ponosnu samosviest, da si se ponio vitežki, a i sreću bez kajanja. Krivi odgovor na postavljeno pitanje obteretit će ti savjest, a može tebi, a po tebi i mnogim drugim donieti jada i nevolja.

To je pitanje, koje ne možeš nikako mimoići. *Moraš* prema njemu zauzeti prije ili kasnije određeni stav. Važno je, da promisliš u mirnim časovima, kako ćeš se odlučiti, i da ne prepustiš odgovor časovitom podražaju.

A nije lako dati pravi odgovor. Mnogostruki se utjecaji nameću, da te zavedu na stranputicu, gdje ti prieti propast. Poput močvarnog cvieća vabe te sjetilni užitci. Tko želi da ih ubere, lako će zapasti u kaljužu.

Kraj životnog neizkustva i lakoumnosti, mladež većinom ne misli na užasne posljedice, kamo je može da dovede, a sigurno i dovodi samo jedan nepromišljeni korak. Da su bili na stranputici, to gdjekoji tek onda uvide, kad se nađu na razvalinama varave sreće, koju su sami skrivili i koja im sada zatvara put k pravoj sreći. Mjesto očekivane radosti života, nađu gorku bol, mjesto sreće duševne muke.

*

Poput vjernog i odanog prijatelja hoću da ti budem pratiocem. Ne moraš me sliepo sliediti. Želim, da sam *uvidiš i upoznaš,* koje je pravo rješenje pitanja, pa da ga samosviestno iz unutrašnjeg uvjerenja muževno provedeš.

Hoću da obradim iz seksualnog pitanja samo stav mladića prema djevojci.

PISAC

POGLED U NACRT STVORITELJEVE PROVIDNOSTI

U cielom planu providnosti Stvoriteljeve vlada načelo: što može Bog proizvesti po drugome, ne čini Sam; On se služi stvorenjima, da postigne svoje ciljeve. Sviet je neopisivo mudra umjetnina, u kojoj u početku stvorene sile i sposobnosti uviek iznova djeluju i razplođuju, a da kod toga ne mora sudjelovati izravno Stvoritelj sam.

Posebna je pojava u vanjskom vidljivom svietu čovjek, jer on je jedino slobodno biće. Sva se druga stvorenja instinktivno pokoravaju zakonima tako, da se u njihovu djelovanju nakane Stvoritelja postizavaju naravnom nuždom. Čovjek se nasuprot može da odluči, da li će se pokoriti zakonu ili ne će.

Bog ipak znade i uzprkos čovječjoj slobodi postići svoj cilj. On je postavio u čovječju narav nagon i dao je podražaje, koji tako snažno djeluju na volju čovjeka, da se stvarno čovjek ovome nagonu i podražaju obćenito ne može oprieti. Zlu porabu je strogo zabranio, jer se njome osujećuju Božji planovi. Bog je još uredio i to, da težke posljedice odvraćaju čovjeka od zle upotrebe.

Kako nam pripovieda najstarija poviest svieta, stvorio je Bog jedan ženitbeni par ljudi. Od ovoga se para mora da rode svi ljudi. Zato je Bog stavio u čovječju narav sposobnost davati život drugim ljudima. Čudesno je od Boga uređeno, da čovjek, kao i životinja, rađanjem ništa ne gubi, a od njega rođena djeca u redovitim prilikama isto su tako savršena kao i on sam.

Planovi se Božji mogu samo onda postići, ako se ljudi služe ovim svojim sposobnostima. Istina je, da su radosti roditeljske liepe i čiste, ali djeca su uz to teret i briga, a čestoput muka i žalost roditeljima. Radi toga bi moglo biti, da se mnogi ljudi plaše ženitbe, a time bi se ljudski rod izvrgao pogibli da izumre. Zato se Bog pobrinuo, da se ljudi u većini odlučuju za ženitbu. U načinu, kako je on to učinio, očituje se mudrost i dobrota Božja, kojoj se čovjek mora diviti. Sve

je tako uređeno, da se visoki planovi Božji postignu, a čovjek u njima ima vrelo čistih zemaljskih radosti.

Bog je stvorio muža i ženu posve različne. Cielo njihovo biće, njihov karakter i mišljenje, tako su različni, da bi čovjek mogao reći, da muž ima drugčiju dušu nego žena. Ali to ne stoji. Nema mužkih i ženskih duša, već samo ljudskih duša, i te su u svih ljudi jednake. Različnost bića ima svoju osnovu i temelj jedino u različitim svojstvima tiela. Kada Bog stvara dušu i udahnjuje u klicu, tada je već ta duša takva, da će misliti i osjećati na način muža ili žene, već prema tome, kako se klica razvije u mužko ili žensko tielo. Po organima naime, koji su klici spolno svojstveni, proizvode se tajanstveni sokovi (hormoni) te se takozvanom »unutrašnjom sekrecijom« prenose u krv, a ona proizvodi različne sklonosti, sposobnosti i duhovne potrebe.

U novije se vrieme počelo iztraživati duhovnu sklonost muža i žene. Najsigurniji je rezultat postignut kod mužke i ženske školske omladine, budući da ta omladina prima istu naobrazbu i ima jednaku naučnu osnovu. Posvuda je utvrđena činjenica, da učenice daleko nadmašuju učenike revnošću u učenju, u samom polaženju predavanja. Posvuda su im morali priznati obsežni i brži dar shvaćanja i opažanja, i dosuditi im uglavnom bolji uspjeh na izpitima. U drugim smjerovima bio je rezultat za učenike povoljniji. Najjasnije se to pokazalo u odgovorima, koji su bili sistematski postavljeni na nizozemskim sveučilištima, a koji se slažu s opažanjima i na drugim učilištima. Postavila se mnoga pitanja, koja je trebalo iztražiti. Uzeta su u pretres samo ona pitanja, u kojima su se složili mužki i ženski iztraživači. Pitanja su bila:

a) Obćenita sposobnost: Ono, što je naučeno, proširiti vlastitim umovanjem ili vlastitim iztraživanjem; b) Znanstvena lektira, neovisna od zahtjeva samoga izpita; c) Kritika onoga, što je naučeno, pročitano, te o tome izreći vlastiti sud; d) Posve stvarni interes za znanstvena pitanja; e) Uredno polaženje predavanja i vježbi; f) Razuman (neškolski) način učenja; g) Moć prosuđivanja; h) Logika; i) Abstrakcija; k) Bogatstvo kombiniranja; l) Samostalnost u iztraživanju; m) Veselje u vlastitom iztraživanju; n) Znanstveno djelovanje nakon dovršenoga studija.

U tom prikazu činjenica pokazuju brojevi prve linije, u koliko su slučajeva bili povoljniji rezultati za učenike; u drugoj liniji prikazuje se, u čemu su učenice nadvisile učenike, a u trećem se pokazuju jednaki rezultati.

a	b	c	d	e	f	g	h	i	k	l	m	n
51	44	46	40	1	45	27	47	40	34	37	34	34
0	1	2	4	54	0	1	0	1	0	0	3	0
3	3	7	8	15	5	14	5	5	9	5	12	1

Prema tome prikazu, uzprkos vanredno velike gorljivosti, stoje učenice obćenito u pozadini u poredbi prema učenicima u predmetima abstraktnim i logičkim, i u mišljenju bez osjećaja. Ova činjenica dokazuje, kako je obično žena daleko od teoretskih znanosti. A i poviestna je činjenica, da se samo muževi nalaze na listini najvećih majstora na polju glasbe, slikarstva, plastike i dramatike, premda je i žena dala na tom polju znatnih umotvorina. Dosada nije žena pokazala kakovu vanrednu stvaralačku djelatnost na svim spomenutim poljima.

Prekoračili bismo obseg ove knjige, da iznosimo potanke razlike između duševnih razlika žene i muža, koje se očituju u cielom biću, u nastojanju, i svemu radu. Zato sam pokazao tek ukratko samo najvažniju razliku, koja je izvor svim drugima. Bog je prema najrazličitijim zadaćama pružio svakome osobitost, koja mu je potrebna za njegovo djelovanje.

Muž pokazuje svoju zadaću u vanjskom djelatnom stvaranju. Ova ga potiče da odkriva sile prirode, te ih podvrgava sebi, da pronalazi, organizira, konstruira, da bude stvaralački djelatan. U tu mu je svrhu potreban triezan, promišljen, oštar razum, koji ga vodi neutrudivo i uztrajno k cilju, te se ne da uplašiti težkoćama, nego još snažnije ide za tim, da ih svlada. Njegovo mu je djelo sve i kadar je za nj se žrtvovati.

Posve drugčiju zadaću namienio je Stvoritelj ženi. Njena je zadaća materinstvo, koje je veže uz kuću, a prema tome je posve naravno, da su njene sve brige usredotočene za cielu kuću i napose u to, da dom učini milim i dragim mužu i djeci. Ove dužnosti iziskuju posve drugčije sposobnosti nego djelatnost muža. Upravo je čudno, kako je Bog srce žene nakitio čudesnim svojstvima, koje možemo zgodno označiti jednom riečju »materinstvo«. Ova nesebičnost, spremnost na

odricanje, žrtve, odanost, nebesku uztrpljivost, dobrotu, obzir i brigu za najmanje, ono milo uživljavanje u sve, što trpi muž i djeca, a sa željom da pomogne, smiluje se, tješi, lieči, obraduje.

Sve su to vlastitosti srdca, to je blago, jakost žene, koja nije nikada zadovoljnija, nego kad može podpuno razviti sve ove osebine. Ona radi više čuvstvom svoga srdca, nego razumom. Zato će žena razumni sud svoga muža, koji joj se često čini oštar i strog, svojim blagim načinom popraviti i nadopuniti.

Sada razumijemo, zašto žena u pitanjima posve znanstvenim, u kojima odlučuje samo hladan razum, čestoputa daleko stoji iza svoga muža. Događa se, da se sud njenoga razuma brzo poremeti i mienja, kada je potresu osjećaji srdca. Zato žena pokazuje malo ili gotovo nikakva interesa za teoretska razmatranja, za čistu logiku, za misli bez osjećaja, koje nemaju nikakva dodira s praktičnim životom. Sve ove vlastitosti i karakteristike muža daleko su od nje, jer se ne odazivlju srdcu njezinu.

Promotrimo li dublje zadaću žene, brzo ćemo opaziti u nje najrazvijeniju sposobnost, da bude majkom, t. j. da trpi, pregara, brine se za druge. A u tom baš i stoji prava ljubav, za koju veli pjesnik: »Ah, zar ne živi ljubav od samopriegora i križeva, a od ljubavi zar ne živi i sam život?« Što bi bio život bez materinstva? Sudbina je svakoga čovjeka povezana s tolikim potrebama, bolima i gorčinama. Često se nemilosrdni udarci sudbine ruše na biednog stanovnika ove zemlje. Borba je života čestoput oštra i okrutna. Snažni bičevi često bičuju tako, da bi se jedva mogli snositi, kada ne bi bilo plemenitih žena s njihovim nježnim, osjećajnim srdcem, kojim nas tješe, hrabre, pomažu, podižu i lieče, pa zaboravljajući same sebe žrtvuju se i tako unose u život snagu i jakost. Zato punim pravom nazivlju materinstvo, ovu nesebičnu, požrtvovnu, odanu ljubav, krunom života.

Ali je Stvoritelj dao ženi još i t. zv. intuiciju, t. j. neku vrstu gledanja: žena bez sviestnih razloga osjeća ono, što je pravo. Ona brže nego muž shvaća zbilju i istinu. Upravo se valja čuditi, kolikom sigurnošću i jasnoćom zna prava žena jednim pogledom progledati muža i izpravno ga prosuditi. Čestoput živi muž više u svietu onih misli, koje sam stvara, dok

žena stoji obično objema nogama na tlu zbiljskog života. Ona ima zato neobično fin i siguran osjećaj onoga čuvstva, za koje veli Goethe: »Želiš li sigurno znati, što se pristoji, pitaj plemenite žene«.

Ovu je različnu vlastitost Stvoritelj veoma mudro uredio, jer se na taj način muž i žena popunjuju; oni su vezani jedno na drugo. Svaki od njih može drugome dati ono, za čim teži. Žena mora da je pomagačica, drugarica mužu. Kada bi oboje imali iste vlastitosti, manjkala bi ova veza, koja ih ujedinjuje, te bi bili jedno drugome konkurenti, protivnici. Konkurencija je gotova borba. Konkurencija je, istina, nuždan uvjet napredka, jer nas vodi neprestano novim naprezanjima, da činimo nešto bolje. Srećan se bračni život osniva na uzajamnom popunjavanju, jer svaki od njih pruža svome ženidbenom drugu ono, čega ovaj nema, a za čim čezne. Pa i onda, ako se djevojka ne može ili ne će udati, ona će obćem pozivu žene činiti veoma mnogo, u čemu joj ne može konkurirati mužkarac. Ali u onom času, kada ona želi da nastupi u posve mužkim poslovima kao konkurent mužu, mora obično da zaostane. Ona može i u tome da bude pomogačica i savjetnica mužu; samo suparnicu ženu obično će promišljen razum muža potisnuti sa svoga borbenog polja. Ima, istina, izuzetaka, koji pokazuju u svojim sklonostima više mužkarački način, pa zato i preziru ženitbu. No i ovakovi izuzetci samo potvrđuju pravilo.

Radi svojih osobitosti postavljen je po odredbi Božjoj muž glavom obitelji. To je Bog izrično naložio: »Ti ćeš biti pod vlašću muževom i on će vladati nad tobom.« (Gen. 3, 16.) Zato nikakova ženska emancipacija ne može tu što bitno promieniti. Sama je Majka Božja to izkusila, kada se anđeo dvaput javio Josipu, da ga upozori na bieg u Egipat te na povratak u domovinu. Ovo gospodstvo muževljevo ne smije se izjednačiti s tiranstvom. Kad sv. Pavao ponovno veli ženama: »Budite poslušne muževima«, to svaki put pridodaje: »Muževi, ljubite svoje žene!« Gospodstvo muža osniva se na ljubavi, a tada je žena zaista obvezana da se pokori mužu premda možda drugčije misli. Prava se žena ne osjeća nikada sretnija, nego kada se posve pouzdaje u svoga muža i njega sluša, a on je štuje, te nježno i obzirno s njom postupa; ona gospoduje nad njim svojom ljubavi.

Ne može se opisati, kako se blagotvorno i srećno dadu povezati vlastitosti žene i muža u braku. Djelovanja ovog izjednačenja mogu se lakše proživjeti i ćutjeti, nego točno opisati i prikazati. Muž osjeća potrebu, da se nekomu izpripovieda o onome, što mu se dogodilo, što ga tišti, što ga pokreće. On teži za milim razumievanjem, za priznanjem svoga djelovanja, za sućuti, za pobudom. Kada se povrati kući nakon težkoga rada, borbi i životnih neprilika, tada želi odmora, u kojem može dati sebe, kakav jest, sa svim svojim slaboćama i nedostatcima. U svom prijatelju vidi često samo takmaca, zavidnika. Tu žena suosjeća s njim, te ga svojim blagim, mudrim bićem smiruje, ublažuje, hrabri, upozorava na pogrješke, i suzdržava od nepromišljenih koraka.

Upravo je čudno, kako blagotvorno, umirljivo i utješljivo može da djeluje na muža mudra, plemenita duša ženina. Sve one ideje, koje joj iznosi njen muž, prihvaća svojim srdcem, da mu ih oplemenjene opet vraća. Izgleda, kao da se muževe misli, koliko se protežu na obće ljudske odnošaje (ne na čisto znanstvene probleme), moraju najprije uroniti u ženski način mišljenja, da steknu vriednost za obćenitost. Sam je veliki Windhorst iskreno priznao, kako je njegova žena imala veliko učešće na svemu, što je on poduzimao, izveo, a Bismarck je iskreno rekao, da sve što je on postao, mora da zahvali svojoj ženi.

Ne smijemo zaboraviti, da žena razvija pravo i vlastito svoje djelovanje u obitelji, tako da se čestoput za nju u javnosti i ne zna. Po savjetovanju muža i u odgoju djece može njezin rad po kulturnoj vriednosti nadvisiti djelatnost muža, premda javnost to i ne opaža.

U poredbi muževih i ženinih vlastitosti nije moguće odrediti kome pripada prednost. Kada bismo oboje stavili na istu tezulju, to bi prema riečima modernog psihologa još uviek preostalo veliko pitanje, na čiju bi se stranu nagnula tezulja. I kada bi se našao mužkarac, koji bi malo cienio ženu zato, što na sebi zapaža sposobnosti, kojih njegova žena nema, on bi time dokazao, da mu nedostaje razumievanja za ženine duševne prednosti. Jednako bi bilo ludo, kada bi neka djevojka, stideći se svojih osebina i želeći ih sakriti, nastojala da bude slična mužu. Ona bi se time odrekla najboljega u svome ženskom biću, i ne bi nikada stekla onoga, za čim sama teži.

Premda je, prema osebinama ženske prirode, djelovanje žene posve drugčije nego djelovanje muža, ipak se ne smiju ni na koji način podcieniti prednosti žene. Ove stoje za obće dobro uporedo s onima muža, pače mogu ih i nadvisiti. Istina, djelatnost muža više je namienjena javnosti, ali bi bila kratkovidnost, kada bismo vriednost nekoga djelovanja prosuđivali samo s toga stanovišta. Prema tomu krivom, lažnom i površnom precjenjivanju zna se čuti izjava: »Djevojka!« — Ovako može da misli onaj, koji nema razumievanja za neprocjenive i nenadoknadive sposobnosti žene i koji sve prosuđuje prema vanjskoj pojavi.

Najljepše se i najznačajnije iztiče prekoristno djelovanje ženske u braku, gdje žena od muža primljeni život čuva, hrani, brani i odgaja. Tako biva svagdje u životu. A što bi bilo od tolikih velikih djela muževâ, kada ih ne bi žena čuvala, branila, poljepšavala i održavala na životu. One su od neizrecive vriednosti i prednosti: kao učiteljice, zabavištne učiteljice, djevojke za djecu, bolničarke, socijalne pomoćnice, kuharice i t. d. Nebrojene ženske sile u različnim zvanjima ljudskoga družtva i te kako su vrstne pomoćnice muževima, te podupiru njihovo djelovanje, a osim toga može svaka djevojka da svojom ličnosti vanredno utječe na svoju okolinu.

Od veoma je velike važnosti, da dobiješ mudro razumievanje za žensku osebnost i njezine prednosti, pa po tome djevojku i ženu prosuđuješ s njene prave strane, po unutrašnjoj njenoj vriednosti, a ne po vanjskoj pojavi. Jednako je važno, da spoznaš, kakav i sâm moraš biti, da u svoje vrieme dadeš svojoj zakonitoj ženi ono, što ona od tebe očekuje. Žena se samo onda može ćutjeti sretna u braku, ako ima muža, kojega iskreno štuje, i ako se to štovanje osniva na plemenitim osebinama, što ih zapaža u njegovoj plemenitoj, nježnoj i obzirnoj ljubavi. Mnogi mladići već u mladosti, u godinama svoga razvitka, razaraju svoju kasniju bračnu sreću i sreću svoje žene, jer su gdjekada upravo brutalni prema svojim roditeljima, braći, rođacima. Oni misle, da sve mora biti samo njima i samo onako kako oni hoće, premda je upravo zadaća muža, da u nesebičnoj, obzirnoj, plemenitoj, nježnoj, brižnoj ljubavi sve svoje znanje i djelovanje usmjeri k sreći drugih.

Osebnosti mužkoga i ženskoga bića očituju se već u djetinjoj dobi i razviju se unatoč istoj okolini i uzajamnom saobraćaju s braćom i sestrama sve jače i jače, dok se konačno

u zrelom mladiću i procvaloj djevojci ne pokažu u svoj svojoj ljepoti.

Mladić osjeća potrebu da bude aktivan, da radi, da stvara. Svagdje izkušava svoju snagu, svoju moć. Neprestano iztražuje, snuje, razmišlja, što bi jednoć mogao da učini. Osjeća silu, da uđe u život, da pokaže svoju odvažnost, da se izvrgne pogiblima, da svladava težkoće. I kraj sve svoje divlje naravi i opore ćudi, znade biti upravo nježno odan majci, podpuni vitez prema svojim sestrama. Sluša njihove savjete, a daje im se i voditi. Djevojka pak nikada nije sretnija i zadovoljnija, nego kad igra ulogu majke, domaćice. Njena naklonost ide kućnim poslovima i već u igri s bebom odkriva u malom sve one osebnosti, koje će je kasnije resiti kao brižnu majku. Ona se rado naslanja na otca, u kojega gleda sa svim počitanjem i trudi se, da ga na svaki mogući način razveseli.

U mudroj svojoj providnosti stavio je Stvoritelj u svakog čovjeka naravnu sklonost, koja snažno privlači osobu jednoga spola k osobi drugoga spola. Bila bi bludnja, kada bi ovu sklonost smatrali kao jednostavni nagon, koji se samo svojom žestinom pokazuje na razne načine u raznim ljudima. Već sama okolnost, što taj nagon obuzima tielo i duh, dokazom je, da se u njemu mogu razlikovati različite strane. S nekim modernim psihologom usvajamo misao, da se spolni nagon sastoji uglavnom od tri elementa, ali pustimo s vida pitanje o opravdanosti ove diobe u troje. Prihvatimo je i mi kao najpodesniju, jer se po ovom tumačenju mnogo toga vanredno jasno i stvarno može protumačiti. Ova tri elementa, koji se očituju kod pojedinca u različitim mješavinama, taj psiholog naziva ovako:

a) duševni nagon t. j. želja ljubiti i biti ljubljen;

b) prirodni nagon, koji je u tielu, te teži samo za tjelesnim, osjetilnim užitkom;

c) nagon za razplodom t. j. težnja za vlastitom djecom.

Posljedica je zadaće, što je ima muž u braku, da je u njega prirodni nagon snažno razvijen, dok taj nagon u normalno razvijenoj, nepokvarenoj djevojci posve miruje. Ona redovno nema pojma o nome, što mlada čovjeka gdjekada tako strastveno muči i ne sluti unutarnju žestinu toga nagona. Može se prirodni nagon i u njoj probuditi i narasti do strašne sile. Znameniti autoriteti izrekom uvjeravaju, da se to događa samo utjecajem vanjskih faktora, kao na pr. lektire, razgovora, kina, zavodnika i t. d., ako inače nije i u nje nepravilna naklonost. Prema tome snosi strašnu odgovornost svaki onaj, koji zavede čistu djevojku, u njoj probudi strasti, otme joj djevojačko dostojanstvo i izvrgne je raznovrstnim strašnim posljedicama. A ne manje bezbožno radi i onaj, koji je krivac, da jednoć pala djevojka sve dublje pada.

Duševni je nagon u djevojke puno jače razvijen nego u mužkarca. Normalna djevojka čezne za odvažnim, jakim, poduzetnim mužem, komu će ona biti draga, u koga će se ugledati, pod čijom će se obranom ćutjeti sigurna, kraj kojega će biti zaštićena. Njoj je uglavnom samo do toga, da je muž kao ravnopravnu drugaricu ljubi i s njom liepo postupa.

I u mužkarcu se nalazi ovaj duševni nagon, te se u mladića to snažnije opaža, što je bolje mladić znao obuzdati prirodni nagon. Rieč je Božja: »Nije dobro mužu, da je sam, načinimo mu drugaricu života«, a ta i danas vriedi. Plemenito odrastao mladić ćuti pomalo prazninu u svojem životu. On teži za drugaricom, za koju će se brinuti, za nju se žrtvovati, kojoj mora kraj njega biti dobro, kojoj on želi biti vjerni drug života, vitežki branitelj, snažan pomoćnik, a koja će mu s druge strane svojim blagim, dobrim, nasmijanim, vedrim bićem zaslađivati život, koja će ga razumjeti, koja će svom dušom i zanimanjem pratiti njegov rad, koja će nadzirati njegov rad i tješiti ga u težkim naporima i u odlučnim časovima života. Njemu će posao biti dvostruko lakši, kada zna, da radi za dragu svoju ženu, kraj koje nalazi nakon mučnoga dnevnog rada blagotvorni odmor.

A i nagon za razplodom je u djevojke znatno snažniji negoli u muža, jer to odgovara njezinu pozivu za materinstvo. Prava je žena tek onda zadovoljna, kada može ostvariti ma bilo na koji način svoje materinstvo u nesebičnom radu i brizi za obće dobro.

S nešto pretjerivanja može se doista reći: »Svaka žilica u njoj kao da dršće za djetetom«. Jedan od prvih autoriteta u seksualnom pitanju veli: »Žena, koja ne će djece, neprirodan je stvor!« Ali i u mužu leži ova ista težnja za djecom, u kojoj želi kao u potomcima da dalje živi, koja treba da postanu njegov drugi, bolji Ja.

Ovaj od tri elementa u različitim mješavinama sastavljen spolni nagon, driema u normalnom djetetu. Premda se već u djetinjoj dobi jasno očituju mužke i ženske vlastitosti,

to se ipak još ne može govoriti o pravom spolnom osjećanju, osim ako je ovo osjećanje bolestnom sklonosti ili vanjskim podražajem prije reda probuđeno. Kod normalnoga čovjeka počinje se buđenje spolnog nagona — u početku posve uspavano, nejasno — tek na ulazu u godine tjelesnog razvitka, puberteta, a to je posljedica već prije spomenutih sekrecija (unutrašnjeg izlučivanja). To je naime doba, u kojem treba da se diete razvije u mladića ili djevojku.

Prva je posljedica ovoga prirodnog dozrievanja u tome, da se mladići i djevojke, koji su se dosada mirno zajedno igrali, ćute odbojni jedno prema drugome, kako to značajno veli Schiller: »Od djevojke se oholo odvraća dječak«. On sad s prezirom i omalovažavanjem gleda na slabiju djevojku. Oduševljava se za junačka djela, te voli one igre, u kojima može pokazati odvažnost i snagu. Djevojka se naprotiv ćuti zabačena divljim i bezobzirnim dječakovim vladanjem; ona voli kolo s pjevanjem, ali i ona sa svoje strane gleda gnjevno i prezirno toga »neotesanca«.

I ovu je različnost Stvoritelj mudro uredio. Odieljeni jedno od drugoga valja da mladić i djevojka poodrastu, te se svako u svojim osobitostima posve razviju, a da se ne smetaju i da mišljenje jednoga ne utiče na drugoga. Samo se tako može mladić razviti u podpuna čovjeka, a djevojka u podpunu ženu. Samo podpuni muževi i podpune žene mogu jedno drugome u braku uzajamno pružati ono za čim čeznu oboje. Zato se s pravom zahtieva odieljeni, razdvojeni odgoj, jer je to u interesu same omladine. Neka joj se ne uzkrati posebni način razvitka, iz kojega će moći crpsti snagu za onu osobitu zadaću, koja joj je kasnije namienjena.

Odraslom dobom djeluju unutrašnje sekrecije sve jače na mozak i duševnu djelatnost. Slično, kako u travnju oluje navieštaju skoro proljeće, tako se spolni nagon opaža u buri i oluji. U mlada je čovjeka, kada je još u razvitku, sve kao u vrienju, a razpoloženje se brzo mienja. Pograbi ga neodređena, nejasna težnja, o kojoj ne zna dati računa. Sam je sebi zagonetan. Ako se razvitak kreće normalnim putem, koji kao preduvjet traži, da se čovjek bavi redovitim ozbiljnim radom, tada se malo pomalo bistri unutrašnjost i na mjesto nejasnog čeznuća nastupa pomalo spolni nagon, koji se kod pojedinca pokazuje u različitoj snazi. Neki su svojim zvaničnim poslovima tako zabavljeni, da jedva i promišljaju o svom unutrašnjem životu. Drugi doista osjećaju neko unutrašnje nezadovoljstvo, premda im dublji uzrok tome nije jasan. U gdjekojim prilikama može se nagon probuditi i opet nanovo razplamsati, tako da to posve obuzme mladenačko srdce.

Najrazličitije okolnosti mogu dati povoda, da se u srdcu probudi sklonost za osobu drugoga spola. Uzvrati li se ova sklonost, to su oboje presretni, preblaženi, što se ne da ni opisati. Što li sve niesu pjevali pjesnici svih naroda i vremena, da opišu sreću mlade ljubavi. Samosviest, da smiješ ljubljeno biće zvati posve i jedino svojim, biti od njega ljubljen, ljubav uzvraćati, napunja oboje prevelikom radošću. Smatraju se najsrećnijim ljudima na kugli zemaljskoj i drže, da njihovoj sreći više ništa ne treba. Sve, što moraju da žrtvuju radi ljubljene osobe, čini im se gotovo ništa prema onome, što su dobili.

Ljubav ih vodi posve prirodno do sjedinjenja. Oni žele biti zajedno. Ako to nikako ne mogu, tada im barem misli lete od jednoga k drugomu. Razstanak donosi bol i težnju za ljubljenim bićem, te znade tako mučiti srdce, da ono više ne mari ni za što drugo. Vrućom željom čeznu za časom, kada će se opet sdružiti. Ljubav ih nagoni i dalje, da svoju naklonost izkazuju poljubcima i nemaju mira tako dugo, dok ne dođe do onoga podpunog odanog sjedinjenja u braku, koje je Bog odredio.

Posebni, zadnji cilj, koji želi Bog postići sa spolnim nagonom u čovjeku, jest — diete. To se zapravo ne može dosta jasno shvatiti; konačni cilj različnosti muža i žene, glavni cilj ljubavi sa svom njenom poezijom i srećom, kao i ženitbe sa svom srećom i radostima, nije zadovoljavanje vlastitim željama, niti lični užitak, niti dobrobit ženitbenih drugova. Glavna je stvar diete. Sve ide za tim, da se djetetu dade život. Nije dakle ovo, kako neki misle, manje ili više ugodni pridodatak bračne radosti, već je to pravi i glavni cilj ženitbe. Ako dakle neki mladić oćuti sklonost prema nekoj djevojci, ako je sretan i blažen, što ju je našao i da je može zvati svojom, ako mu srdce izpunja neizreciva radost, te drži, da njegovoj sreći ništa više ne treba: tada mora biti sviestan, da mu sve to nije dano radi njega samoga, već zato, da ga sve to privlači k ženitbi, da postane otcem svoga djeteta. Tada će pod toplim zrakama ovoga presjajnog sunca uzajamne ljubavi muža i žene porasti i procvasti nježne biljke ljudskih bića.

Istina, mnogi misle stupajući u brak samo na lične interese, koji ih čekaju; ali se ipak većina ženi radi uzajamne naklonosti. Gdjekoji se žele obskrbiti, a drugi doći do bogatstva i drugih zemaljskih interesa, te zato stupaju u ženitbu. Oni, koji manje plemenito misle, drže, da su njihovi sjetilni užitci ono jedino radi čega su za ženitbom težili. Ali »svi putovi vode u Rim«, i kraj najrazličitijih razloga, koji ljude privode na sklapanje braka, ipak je od svih najvažniji onaj, što ga je Bog odredio: blagoslov djece, obćenito osiguran.

Ne smijemo zaboraviti, da je sav razvitak spolnoga nagona, počevši od njegova koriena t. j. različnosti (sposobnosti duha), sklonosti i potrebe uzajamnog nadopunjavanja, pa do probuđene naklonosti i sreće zaručnika i do tihe sreće bračnih drugova — da je sve to Bog htio i Svojom voljom postavio u narav čovjeka. Nije to možda nešto, što su tobože tek ljudi odkrili i nešto našli, što Bog nije nakanio. Na prvome listu Sv. Pisma stoji napisano: »Muž će ostaviti otca svojega i majku svoju i privinuti se ženi svojoj i bit će dvoje u jednom tielu.« (Gen. 2, 24).

U isto vrieme ima blaženstvo ove zemaljske ljubavi još jedno više značenje: ono mora biti čovjeku dokaz i slutnja još mnogo veće i blaženije ljubavi, koja je kadra čovjeka usrećiti ne samo časovito i nepodpuno, nego i vječno, savršeno, a to je ljubav k Bogu. U »Pjesmi nad pjesmama« opjevana je težnja duše za Bogom i sreća u posjedovanju Boga, pod slikom zaručničkih odnošaja. Težnja je ljudskoga srdca preduboka, a da bi je mogla trajno zasititi zemaljska ljubav. I sreća i najsretnijih ženitbenih drugova biva pomućena ljudskim slabođama, raznovrstnim udarcima sudbine, bolestima, brigama, križevima, a smrću se obraća u tugu i žalost. I zato treba da se duh digne, te očekuje podpuno izpunjenje svoga ljubavnog čeznuća istom na drugom svietu u Bogu.

NE SMIJEŠ!

Kako smo već prije vidjeli, čovjek je slobodan. Dok se sva druga bića na zemlji privode nuždnim instinktima prema cilju, što ga je Bog odredio, čovjek treba da se odlučuje samosviestno i po vlastitoj odluci svoje slobodne volje. On mora sam da upravlja svojim nagnućima i nagonima, te se mora

ravnati po svojoj uviđavnosti i vlastitim razumom. Ipak ne smije da shvaća svoju samostalnost tako, kao da ima absolutno pravo činiti sve što hoće. On mora da poštuje red, što ga je Stvoritelj stavio u njegovu narav. On — Bog i Stvoritelj — koji je i njega stvorio, koji zato i najbolje poznaje njegovu narav — On mu je u Svojoj dobroti jasno označio taj red i javlja mu ga po glasu savjesti. Jedino ovaj red može privoditi čovjeka pravoj sreći, koju mu je Gospodin Bog preodredio. Samo je ono Bog zabranio, što je čovječanstvu štetno. Bila bi ludost, kada bi čovjek tražio svoju sreću na putovima, koje mu je Sveznajući samo zato zabranio, jer ga vode u propast.

Bog je naše praroditelje Adama i Evu tako stvorio, da su imali podpunu vlast nad nižom naravi. To je bilo stanje, koje je usavršavalo njihovu narav, jer nije bitno pripadalo samoj naravi. Bog ih je iz ljubavi i dobrote uzdigao u ovaj viši red. Morali su sami svojom slobodnom voljom ovu prednost zaslužiti sebi i svojem potomstvu podlažući se Njegovoj svetoj volji. Ali jer su sagriešili protiv Božjega zakona, izagnani su bili iz raja i povraćeni u ono stanje, koje je odgovaralo njihovoj naravi.

Nigdje se nije posljedica iztočnoga grieha naših praroditelja tako značajno i strašno očitovala kao na spolnom području. Prirodni nagon, taj nizki elemenat spolnoga nagona, koji je snažno razvijen u mladića, nije kao životinjski nagon, koji je vezan na stalno vrieme i granice, već je slobodan od svake unutrašnje samoradne zapreke, te valja da njim upravlja i da ga obuzdava duh čovjeka. Ali taj se nagon ne da lako ravnati i upravljati; naprotiv on se diže protiv gospodstva duha, nastoji otresti ga sa sebe i sam duh sebi pokoriti. Neprestano podražuje, sili, laska duhu. Tisuću puta odbijen, navaljuje ponovo neslomljenom snagom. Da, on i osili sam od sebe i može narasti do silne snage. Pri tom prožme živčani sistem, duhovni život, tako da cieloga čovjeka osvoji neko silno čeznuće, nagon ga obuzme i sili da popusti.

Spolni nagon može da bude silno podražen vanjskim sjetilnim utiscima. Cieli lik osobe drugoga spola, vlasi, oči, lice, govor mogu da na nj snažno utječu. Osim toga manje ili više sviestno živi u osobi ženskoga spola želja, da se dopane muškarcu i da ga privuče sebi. Vanjsko odievanje, nakit kose, njezino pudranje i šminkanje, parfumi, pogledi, hod, cielo vanjsko vladanje; čestoput je sve to upereno samo ovome

cilju. Zato je već u posve normalnim prilikama nuždno mnogo opreznosti, svladavanja i ćudoredne snage, da odolimo svim zamkama strasti.

»Nažalost« — veli liepo jedan od prvih stručnjaka na tom polju — »naša kultura ne samo što nije potisnula prirodne seksualne odnose, nego ih je djelomice svojim navikama težko povriedila i na svoj način umjetno iznakazila... Zaboravljajući prirodni cilj spolnoga nagona, ljudska ga je kultura uzgojila za umjetni užitak i izmislila sva moguća sredstva, da povisi osjetni užitak i da mu dade izmjenu... Moderna je umjetnost prije svega postala u mnogome vanredno pomoćno sredstvo za podraživanje osjetnih užitaka ili bolje rečeno, postala je saveznicom bezsramne literature. Licemjernom srčbom protiv onih, koji drugčije misle, iznose se često puta najnevjerojatnija erotska podražajna sredstva pod krinkom umjetnosti, i javnost se tome čudi... Jednom rječju, umjetni uzgoj prirodnoga mužkog nagona postao je prava visoka škola opačinâ... Nema nikakve sumnje, da se neprestanim novim umjetnim podraživanjem (na sve moguće izmišljene načine i izmjene, koji objekte seksualnih težnja umnažaju i privlačivo ih formiraju) požuda sve više raspiruje... Ovakova umjetno izvođena seksualna podraživanja rađaju među mužkarcima ogavne običaje, koji prouzrokuju najgore posljedice. Mnogi mladići misle, da se moraju iživjeti, jer »inače ne bi bili pravi muževi.« Ovo luđačko utvaranje postaje još veće time, što onoga, koji nije vješt u seksualnim stvarima, i ne zna ništa o njima, ili se tih stvari stidi, otvoreno izsmjehivaju.«

»Ako se normalni stupanj uzrujavanja seksualnog nagona stalno umjetno podražuje, bez obzira na viši ćudoredni cilj, nego samo na osnovi životinjske putenosti, tada se u duši pojedinca stvaraju i odrazuju slike, koje se nazivlju »pornografija«. Sva je fantazija ovakovih ljudi prepuna požudnih predočbi tako, da je njima označeno sve njihovo mišljenje i osjećanje. U najnedužnijim stvarima nalaze ovakovi ljudi sablažnjive, ponajčešće prljave seksualne odnošaje. Ženu smatraju samo predmetom seksualnog uživanja... Najniže stvari gotovo su jedini predmet mišljenja i razgovora ovakovih ljudi. Svaki ovakav čovjek hoće da nadvisi drugoga, i svu njihovu vještinu na tom području nadilazi samo njihova duhovna pustoš i neznanje na svim ostalim područjima... Ovo opisivanje

može u nekima krugovima izgledati pretjerano, jer finije i boljemu sklone naravi čine tu poput noja i s gnjušenjem odvraćaju oči od ovakve kaljuže, te je se instiktivno klone«.

Namjerice sam potanko iznio rieči ovoga priznatog stručnjaka, koji u tim stvarima ne stoji na katoličkom stanovištu, te nije izvrgnut sumnji radi pristranosti ili tjesnogrudnosti.

Upravo u naše vrieme mnogo se razdražuje nagon nebrojenim utjecajima. Nećudoredni razgovori, knjige, slike, slikopisi, kazališta, »tingel-tangel« plesovi, zabave, odievanja, ukratko rečeno: sav život i rad, gotovo izključivo na osjetnim užitcima osnovanoga svieta, budi i neprestano podražuje spolni nagon. Time on postaje sve buntovniji i bezobzirniji, te može kao svaka druga prirodna moć proizvesti strašno zlo. Spolni je nagon upravo sliep i teži jedino za tim, da postigne svoj cilj. Ništa mu nije stalo do sreće pojedinca, već teži samo za ostvarenjem svoje strasti.

Ni za što drugo on se ne brine, niti za pravu dobrobit izabranog pojedinca, a još manje za dobro drugih. Njemu je svejedno, da li je ono, za čim čezne, ružno, opasno, prosto ili nije. Ne zna ni za kakove obzire, već samo za vlastito udovoljavanje, makar bilo ne znam u čemu. Hoće li tom strašću čovjek oslabiti na tielu i duši ili zauviek propasti; da li se time pokapa njegova životna sreća; da li će time druge baciti u neizkazanu nesreću, a samoga sebe ožigosati ruglom i sramotom; hoće li unesrećiti obitelj, a djecu, rođenu izvan braka, ožigosati žigom sramote i izložiti ih u životu biedi i nevolji; da li će se odtuda rađati silna sablazan, a uništiti neizrecivo mnogo dobra, ili ga spriečiti; što otcu i majci tim putem priprema brigu i jad; što im životnu radost napunja žučju, te im kopa i prije reda grob: — prema svemu je tomu spolni nagon hladan, samo ako se zadovolje njegove strasti. Nije zadovoljan, ako mu se malo popusti; on zahtieva neograničeno zadovoljavanje svih svojih želja. Pred njim nema mira ni onaj tko zadovolji časoviti njegov zahtjev; nagon postaje još drzkiji i naprasitiji. Nesreća, koju je prouzrokovao, njega se naprosto ne tiče; suze, koje je prolio, ne smekšavaju ga. Prošnje i molbe ne mogu ga ponukati, da pusti svoju žrtvu ni onda, kada ju je dotjerao do sloma tjelesnih i duševnih sila. Taj nagon lišava čovjeka shvaćanja svega uzvišenoga, ogadi mu vjeru, jedinu još silu, koja bi ga mogla oteti ovoj kaljuži. Po-

tamni mu svietlo vjere, zviezdu ufanja, te ga goni u noć očaja, u vječnu propast.

Nema bezdušnijega, sebičnijega, okrutnijega i bezobraznijeg silnika nego što je spolni nagon, ako zavlada čovjekom. On bi morao kao i svaka moć ljudske naravi, ravnati se duhom. Jedino tada, i samo tada, može prema svom određenju usrećiti čovjeka u braku, kako ga Bog hoće, i biti mu izvorom plemenitih radosti i duboke sreće. Liepo se mogu ovdje primieniti rieči pjesnikove: Blagotvorna je sila vatre, kada čovjek njome vlada. Ali jao, kad ta sila bjesni, raste bez odpora.

Blagodat nam je ognja žar,
Kom' krotit, čuvat ga je mar;
Ali je strašna sila ta,
Kad negve skrha, otme mah. (*Schiller-Trnski.*)

Sada pravo shvaćaš smisao, opravdanost, da, upravo nuždu šeste i devete zapoviedi Božje. Isti onaj Bog, koji je stavio spolni nagon u ljudsku narav, dovikuje nam sa svim svojim autoritetom: »*Ne smiješ popuštati spolnomu nagonu na nedopušteni način! Ja sam ti dao ovu plemenitu, uzvišenu moć, da daješ život djeci, i zato je ne smiješ zlorabiti.*« To je smisao Božjih zapoviedi. Nije Bog dao radosti i užitke, koji su združeni sa zadovoljavanjem nagonâ, samo radi tih užitaka, već njima želi skloniti ljude na ženitbu. Božji se planovi ne bi mogli ostvariti, kad bi bilo dopušteno stvarati ovakve užitke izvan ženitbe. Zato je Bog to zabranio. Čovjek dakle smije spolni nagon zadovoljavati jedino prema određenom cilju u pravoj, valjanoj, dopuštenoj ženitbi.

Prema tome stojiš sada pred odlučnim pitanjem: Hoćeš li vršiti Božje zapoviedi ili ne? Valja se opredieliti. Nema čovjeka, koji bi mogao ostati pasivan. Valja se radikalno odlučiti. Veliki dio kušnja, kojima se moramo podvrći na zemlji, sastoji baš u tome, da zauzmemo izpravno stanovište prema šestoj i devetoj zapoviedi Božjoj. Čovjek smije i u ženitbi zadovoljiti spolni nagon onako, kako je Bog odredio, a inače mora se odreći svakoga svojevoljnog zadovoljavanja. Nemamo prava da radimo po svojoj volji. Bog je Gospodar! On ima neograničenu vlast da izdaje zapoviedi, a nama se nameće neodkloniva dužnost da se Njegovoj volji podvrgavamo.

Zovemo nečistim sve ono u čem tko popusti spolnom nagonu na nedopušteni način. Spasitelj je rekao: »Svatko tko

pogleda ženu sa željom u srdcu, učinio je s njom preljub u svome srdcu.« (Mt. 5, 28.) Time je Spasitelj označio nedopuštenom već samu sviestnu i svojevoljnu želju, zvati svojim vlasničtvom osobu drugoga spola, dakle popuštati samoj želji srdca ili duševnom nagonu, ako se ne radi o dopuštenom posjedu žene u braku. Sklonost, da osobu drugoga spola zovemo svojom svojinom, isto je tako spolne naravi te bi izpunjenje ovakove želje, po prirodnoj nuždi, dovelo do samoga spolnog sjedinjenja. Ne smijemo zaboraviti, da je duševni nagon, isto tako kao i prirodni nagon, elemenat spolnoga nagona, te je kao takav s njim unutrašnje i bitno povezan te stoji s njim u izmjeničnom odnošaju tako, da je u jačem podražaju jednoga pogibao da se i drugi razdraži. Nije time rečeno, da se to svagda odmah događa. Često nastupa duševni nagon najprije sam. On teži posve naravno za konačnim podpunim posjedom ljubljene osobe, a to je moguće samo istodobnim zadovoljenjem prirodnog nagona. Radi toga se smije duševnom nagonu popustiti samo onda, ako mu je cilj, brakom dopušteni, posjed osobe drugoga spola. Zato je zabranjeno da odjećom, riečima ili vladanjem budimo u drugima takove nedopuštene želje.

Danas se često služe rječju »erotika« i pod tom rieči razumievaju čestoput svaku vrstu duševne sklonosti prema drugoj osobi. Rieč »seksualnost« upotrebljavaju kao oznaku nagona, koji se očituje sjetilnim podražajima i teži za spolnim zadovoljavanjem. Prema ovomu načinu govora erotika ne znači isto što i duševni nagon, već je šire shvaćena. Ovaj način izricanja krije u sebi pogibao, da se ljudi zavaravaju, kao da erotika nema ništa zajedničko sa spolnim nagonom i zato da nije zabranjena šestom i devetom zapoviedi Božjom i da se samo nedopuštena seksualnost protivi zapoviedima te se erotici može posve mirno popustiti. Upravo se zato u ovoj knjizi namjerice ne upotrebljava rieč »erotika«, već duševni nagon, koji je isto tako kao i prirodni nagon elemenat spolnoga nagona, te je s njim unutrašnje bitno povezan.

Kao što je zabranjeno zadovoljavati prirodnom nagonu izvan bračnoga obćenja u zakonitoj ženitbi, tako je zabranjeno i sve ono, što se događa privolom na nedopušteno spolno veselje. Ne smijemo ga željeti, niti smijemo imati nakanu da ga proizvedemo. Ne smije se ništa činiti, niti dopustiti, što bi ga moglo kod samoga tebe ili kod drugoga posve naravno proizvesti, ako za to ne predstoji važan razlog, te ako se ne pri-

staje na nedopuštene osjećaje. Ne smije se čovjek zabavljati predočbama nećudorednih stvari, niti se zadržavati bezpotrebno u takvim mislima, koje čovjeka izvrgavaju pogibli da padne u grješne želje ili djela. — Ne smijemo govoriti proste šale, pripoviedati pripoviesti, koje dolaze od dopadnosti prema zabranjenim spolnim užitcima ili s namjerom da ih u drugima proizvedemo ili mogu da zavedu u grješnu pogibao onoga, koji govori ili one, koji ga slušaju, a da za to nema važnoga razloga. — Ne smijemo čitati knjige, promatrati slike, prisustvovati prikazivanjima u slikokazu, kazalištu, koja svojim nećudorednim sadržajem izazivlju dopadnost prema grješnim stvarima, nedopuštenim željama ili pune duh požudnim, grješnim predočbama. Samo važan razlog može sve to dopustiti, a i u toj prilici valja biti odlučan i poduzeti mjere, da se ovim zamamnostima na grieh ne popusti, te da smo uvjereni da im se možemo oduprieti. — Ne smijemo sudjelovati kod plesova, koji su po svojoj naravi ili po načinu, kako se izvode, izraz nedopuštenih požuda ili bude spolnu pohotu.

Da bolje upoznaš, u čemu sastoji bit nečistoće, što je grieh a što nije, razložit ću ti, što *nije nečisto.*

1. Tielo, kako ga je Bog stvorio, nije nečisto. Bog ne stvara ništa nečisto. Tielo je u svim svojim dielovima dobro i čisto. Samo zla upotreba je grieh. Kao kršćanima dobro nam je poznato i to, da je naše tielo hram Duha Svetoga i da Crkva bračni par blagosivlje posebnim sakramentom i posvećuje ga radi njegove uzvišene i svete zadaće: da djeci daruju život i uzgajaju je. Zato je mnogo izpravnije da imadeš poštovanje prema tielu, a pogotovu i prema spolnim tako važnim organima, te usadiš u srdce svoje onaj nježni osjećaj stida, koji pred svakom nepristojnosti i prostotom sa strahom uzmiče. — Što zdravlje i čistoća zahtievaju, to ne samo da se smije činiti, već to i treba činiti. Ta Bog ne će nikakve nečistoće. Nečistoća lako prouzrokuje dosadan svrbež, koji nipošto nije dobro odstranjivati trljanjem. Što više, jedino je izpravno, da se ono mjesto drži čisto pranjem, i što je još k tomu potrebno, da ga pereš baš tamo, gdje se svrbež zapaža; sve to smiješ činiti posve s mirom, ali uviek ozbiljno! Bez igranja! Jednostavno, kao samo po sebi razumljivo! — Što u čovjeku nastaje bez njegove krivice, i kod obavljanja poslova, što ih traži njega tiela, nije grješno, doklegod se ne nalazi u tome dopadnosti. To vriedi i onda, kad čovjek unapried vidi, da će

ta dopadnost nastupiti, ali znade i to, da ima dovoljno snage, da joj se nutarnjošću svojom uzprotivi.

2. Obavljanje potreba i sve što je s tim u vezi, nema izravno nikakva posla s duhovnom čistoćom, ali i to moraš obavljati pristojno. Protivno tomu je nepristojnost, ali nije nečistoća. Isto vriedi i o riečima i šalama, koje se na to odnose.

3. Izvjestna radoznalost nije nećudoredna. Svatko može imati o odredbama Božjim znanje, koje odgovara njegovoj dobi i okolnostima. — Ti znadeš, da svi učitelji na školama, gimnazijama i sveučilištima mnoge godine uče i izpite polažu prije nego im se dopusti da poučavaju mladež, jer ovu treba poučavati na pravi način. Za svakoga je od nadasve velikog značenja, da se o svemu, što se tiče nevinosti, znade na pravi način odlučiti. Pri tom je gotovo nepojmljivo, kako se mnogi od vas dadu poučavati od pokvarenih drugova i zlih knjiga. Ne budi tako glup, da u nečistoj močvari gasiš žeđu za znanjem. Ako zaželiš nešto znati, pitaj svoje roditelje, svoga izpovjednika ili duhovnika ili kojeg ozbiljnog, plemenitog čovjeka! — Od radoznalosti treba dobro razlikovati prpošnost, kojoj nije stalo do znanja, nego do osjetne pohote, koja traži podražaj za svoje zadovoljenje.

4. Pokreti spolnog nagona niesu još nečisti, već je to nešto prirodno, nešto što Bog hoće. Grieši se tek, ako im se na neuređeni način popusti. Ako netko traži brak zato da može uživati njegove radosti; ako se zaručnica raduje, što će se naskoro smjeti jedno drugomu posve predati, onda to nije grješno. Oni samo žele da na dopušten način popuste spolnom nagonu. Samo ne smiju ono što je u braku dopušteno, sebi tako živo predočiti, te bi već sada okušali ugodu.

Također moraš biti podpuno na čistu o tome, da tek onda griešiš, ako *sviestno radiš proti zapoviedi Božjoj,* dakle *protiv glasa savjesti.* Nepromišljenost još nije grieh, bar ne težki. Ni na koji način nije grješno, ako bez ikakve svoje krivnje slučajno nešto čujemo, vidimo, dotaknemo se; isto tako ako se u nekome rode nečiste misli ili želje, ali ih odmah sliedi glas savjesti s opomenom: »To ne smiješ!« — Što god se u snu dogodi, to nikad nije grieh, budući da u tom stanju ne možemo bez smetnje upotrebljavati svojih duševnih sposobnosti. S istoga razloga ne možemo ni u polusnu sagriešiti, ili bar ne težko. Tko inače čisto živi, ne treba se uznemirivati radi onoga, što se u polusnu dogodi.

Najbolja obrana čistoće jest stidljivost. Moraš također upoznati razliku između nečistoće i bezsramnosti. Zato ću ti razložiti bit i značenje osjećaja stida i stidljivosti.

Osjećaj stida goni nas, da ono naše, nada sve lično, intimno, krijemo pred javnošću. Ne možda zato, što bi to bilo već po sebi nešto nepristojno, nego zato, što je to kao naša lična tajna, koju ne ćemo drugima očitovati. To se može ticati duše kao i tiela. Stidimo se na pr. da dademo drugima upoznati najnježnije pokrete našega duševnog života. Samo nekima, koji su nam najbliži, koji uživaju naše osobito povjerenje, odkrit ćemo svoju nutarnjost, ali ipak nikad posve, pa i kod ono malo moramo se boriti s nekom protivnosti. Na isti način nastojimo sakriti pred pogledima drugih one česti našega tiela koje su samo za nas. I one su naša lična tajna, koju treba da čuvamo pred drugima. Za stidljiva je čovjeka već i to mučno, što se mora pred liečnikom svući radi bolesti i dati se od njega ticati. Ovo čuvstvo stida osobito je osjetljivo, kada se radi o nečemu, što je u vezi sa spolnim životom. Svatko pred drugima brižljivo sakriva pokrete duševnog nagona i odkriva svoju tajnu samo onima, u kojih traži savjet. Ispred svega držimo najsakrivenije one organe, koji se odnose na otčinstvo i materinstvo, pogotovu što k tomu još pridolazi, da smo po iztočnom griehu izgubili podpuno gospodstvo nad osjetnim nagonima, te se ovi pokreću i protiv naše volje. Što je čovjek plemenitiji, to mučnije osjeća, kada nagoni traže zadovoljenje svojih želja bez ikakove brige na sve više obzire, a on ne bi ni za što htio, da to drugi opaze. Konačno zahvati senzualni (spolni) okoliš ono najsilnije i najuzvišenije, što u zemaljskom pogledu postoji u čovjeku, naime: sposobnost da može dati život drugom čovjeku. Strahopočitanje pred nečim neopisivo nježnim i velikim, što je k tome izloženo opasnosti strašne zloupotrebe, spojeno s finim taktom čuvstva, da sakrijemo vlastite najintimnije osjećaje kao svoju tajnu pred nezvanima — to je pravo mišljenje, što ga svaki čovjek mora imati o seksualnoj stvari. Mi svagda osjećamo kao neku vrstu oskvrnuća, kad netko drzovito kuša da prodre u ovu ličnu tajnu drugoga, ili kad bez ikakva poštovanja i zaziranja skida zastor sa svoje vlastite tajne. Samo ako je Bog svetim Sakramentom braka ovlastio za to muža i ženu, može ljubav nadvladati ovo čuvstvo stida bez duševne štete, tako da jedno drugome — naravski bez povrede štovanja — dopuste da sudjeluje u njegovoj tajni. Ali i tada je to još uviek njihova zajednička tajna, koju moraju čuvati pred drugima. Uviek osjećamo kao bezsramno, ako se zavjesa, koja krije bračni život pred javnošću, bez potrebe skida.

Bog je usadio u naše srdce čuvstvo stida, da nam bude znak opomene kad zaprieti opasnost. Ipak nije sve grješno protiv čega se buni ovo čuvstvo. Sve što zahtieva zdravlje, čistoća ili drugi koji promišljeni razlog, sve to smijemo, pače treba da činimo, kako smo to već spomenuli. Čuvstvo stida uputit će nas pobliže da to tako obavimo, da pri tom duša ne će biti ničim oštećena.

Sramežljivost je dakle ona krepost, koja obzirom na svoje i tuđe tielo ne čini ništa protiv čega nas opominje čuvstvo stida. Izuzetak može biti samo primjeren važan razlog. Sramežljivost se kloni svega, što je lakoumno i prpošno igranje. Osnovica te krjeposti nije u krivom shvaćanju tiela kao da je ono već samo u sebi grješno, nego je u nastojanju da se klonimo svega, što bi bez potrebe moglo da draži požudu i tako probudi napast.

Bezsramnost pripravlja nečistoću. Njezin je najdublji temelj u nedostatku poštivanja tiela. Ona odstranjuje zapreke, koje bi trebale da plaše od zle upotrebe tiela. Tko ne sluša glas opomene svoje savjesti, kad ga opominje i odvraća od bezsramnosti, taj će je lako prečuti i onda, kad bude htjela da ga odvrati od nečistoće. Bezstidnik ne može odoljeti već ni lakim osjetnim podražajima. Odkuda mu onda snage da se odlučno opre strašnoj moći putene naslade? — Tankoćutna sramežljivost je nada sve uspješna zaštita protiv zavodnika. Čovjek, koji sa svojim tielom postupa sa poštovanjem i kloni se svega nepristojnoga, zacielo ne će dopustiti, da ga drugi nepristojno dira ili ga se dotiče. — Zato su i naši biskupi već više puta izticali veliku važnost stidljivosti.

Bio bi posve jalov posao htjeti točno utvrditi gdje počinje težki grieh, da tada uzmognemo sebi dopustiti svakojake slobodštine. Ako gdje, to ovdje vriedi opomena: »Principiis obsta!« Tko ne gasi iskre, može ga plamen opaliti. Ako već oni, koji se ozbiljno klone svakoga grieha na ovom području, mogu da podlegnu žestini napasti, nije moguće da bi se mogao očuvati od težkih zabluda onaj, koji nema čvrstih načela. Spolni je nagon odviše silovit, a da bi mu se u početku moglo nešto popustiti, a kasnije mu se po volji oprieti. Mnogi

prestupci inače dobrih ljudi, imadu svoj uzrok u tome, što su neoprezno popustili nizkim željama ili nagnućima. Poslije, kad se nagon očitovao u svoj svojoj sili, niesu smogli jakosti da odbiju njegovu jakost.

Prigovora se doduše, da se spolnom nagonu ne može odoljeti; da je suzdržljivost štetna za tielo i da slabi živce. Dopuštam, da pokreti nagona mogu biti tu i tamo tegobni i mogu činiti i smetnje kod posla. Mnogi se pri tom pozivaju i na izjave nekih liečnika. Ali nijedan savjestan liečnik ne će tvrditi, da te smetnje u pravom smislu škode zdravlju. Puno više škodilo bi zdravlju da mladić tada popusti; prije svega silno bi izgubio na snazi volje. Ima mnogo zvanja, u kojima je vršenje službe spojeno s većim ili manjim neprilikama pače i opasnima za zdravlje, a i za život. Tko bi na pr. dao pravo liečniku koji bi u noći pozvan težkom bolestniku, rekao, da ne može doći, jer smetanje noćnog mira ne prija njegovu zdravlju? Koja bi se majka ili bolničarka iz istoga razloga mogla smatrati opravdanom da se u noći ne brine za bolestno diete ili bolestnika? Osim malih, neznatnih smetnja ne dadu se dokazati nikakve druge štetne posljedice čistoga života. Naprotiv čitav niz iztaknutih liečnika i učenjaka izjavljuju sa svom stalnošću, da oni takve smetnje ne poznaju. Od premnogih takvih glasova evo samo nekoliko: Dr. med. W. Govers, liečnik sveučilištne bolnice u Londonu kaže: »Sa svom moći, koju mislim da imam na osnovi moga izkustva i ugleda tvrdim, da nikada čovjek nije imao bilo kakve koristi od nesuzdržljivosti ili štete od suzdržljivosti«. Björsen, poznati norvežki pisac veli: »Ja mislim, da od suzdržljivosti još nitko nije obolio, nego samo od toga, što se njegova fantazija zabavljala izključivo spolnim stvarima.« Dr. med. May: »U mojoj gotovo 30 godišnjoj i zaista vrlo mnogobrojnoj praksi imao sam prilike da sažaljujem premnoge žrtve, pale na polju bludnosti, ali ni jedne jedine žrtve kreposne suzdržljivosti«. Tajni medicinski savjetnik Dr. Schmitz kaže: »Drži se, da je suzdržljivost od spolnog života štetna, ali to nije izpravno. Izkustvo nam kaže, da i nebračni ali čisti život može isto tako dugo i sretno potrajati kao i bračni«. Tajni medicinski savjetnik prof. Dr. Rubner kaže: »Vrlo je krivo mišljenje, ako se iz nevršenja spolnih funkcija svaki put želi izvesti neka šteta«. Dr. Touton: »Kod spolne suzdržljivosti nije opaženo djelovanje, koje bi izravno prouzročilo bolest«. Dr. Acton: »Mladi neoženjeni ljudi mogu i moraju vršiti absolutnu suzdržljivost bez ikakve štete za svoje zdravlje«. Prof. Dr. Fournier: »Govorilo se na nezgodan i lakouman način o opasnostima suzdržljivosti kod mladih ljudi. Ja im moram priznati, da — ako te opasnosti postoje — ja ih ne poznam i ja ih kao liečnik još niesam konstatirao, unatoč tomu, što mi nije nedostajalo prilike za promatranja na tome području«. Dr. Beninghofen: »Normalan, zdrav čovjek ne će nikada ozbiljno oboljeti, ako se suzdržava od spolnog obćenja. Za mene je bez svake sumnje, da suzdržljivošću nije ni približno počinjeno niti će biti počinjeno toliko štete, koliko se počinja nedopuštenim spolnim obćenjem«. Prof. Dr. Forel: »U normalnim prilikama normalnog mladog čovjeka, koji duševno i još više tjelesno svojski radi, te se suzdržava od umjetnih podražaja, ali nada sve od umjetnih narkotičnih sredstava, koja ubijaju volju i sviest, kao na pr. alkohol, — kontinenca t. j. spolna suzdržljivost nije nipošto neizvediva«. Sveuč. prof. Dr. med. v. Steinen: »Suzdržljivost nije zdravlju škodljiva. Naprotiv ona je izvor najjačeg razvitka volje, koja koristi zvaničnoj naobrazbi«. Dr. med. Jacobsohn je na pitanje, da li on suzdržljivost smatra bezazlenom, skupio odgovore tridesetpetorice iztaknutih profesora medicine u ovo nekoliko rieči: »Mladost treba da pazi na suzdržljivost; ova joj ni na koji način ne može škoditi; naprotiv, ona je blagotvorna. Ako naši mladi ljudi ostanu suzdržljivi i klone se izvanbračnog obćenja, tad će oni potvrditi visoki ideal ljubavi i sami se očuvati od veneričnih bolesti«. Dr. Oppenheim: »I spolno zrio mladić treba da je sav prožet predočbom, da se pokreti spolne požude imadu podpuno suzbiti sve do stupanja u brak«. Prof. Ribbing: »Ja sam za svoga dvadesetgodišnjeg liečničkog djelovanja dolazio u doticaj s osobama, osobito s mladim ljudima, iz svih družtvenih položaja. Ipak još ni jednoga jedinog niesam našao, koji bi podpunu suzdržljivost — predpostavljajući za to njegovu volju — držao nemogućom. Za mladog je čovjeka bolje da živi suzdržljivo«.

Liečnički kolegij sveučilišta u Kristijaniji dao je ovu izjavu: »Nedavno od različnih lica izrečena i u javnim listovima i skupštinama ponovljena tvrdnja, da su ćudoredan život i spolna suzdržljivost štetni za zdravlje, jest po našem, ovdje jednodušno izrečenom izkustvu, posve kriva. Mi ne znamo ni za kakvu bolest ili bilo kakvu slabost, za koju bi se moglo

ili smjelo tvrditi, da može nastati od podpuno čista i ćudoredna života«. Vrlo zgodno kaže poznati ruski pisac grof Lav Tolstoj: »Dokazâ, da je suzdržljivost moguća i za zdravlje manje opasna i štetna od razuzdanosti, može svaki oko sebe pokazati na stotine«.

Kod svih ovih izjava valja pamtiti, da su dane s posve medicinskog stanovišta i potječu gotovo izključivo od nekatolika. One se dakle ni na koji način ne obaziru na veliku pomoć, koju nam pruža milost. Konačno i tu vriedi pjesnikova: »Od dobara život nije najveće dobro, ali od zala najveće je zlo grieh«.

Izjave liečničkih autoriteta potiču na mišljenje, da se tvrdnjom o štetnosti čistog života želi izpričati i opravdati vlastiti način života.

Za svakoga je vjernog kršćanina i bez toga već unapried jasno, da Bog ne zahtieva ništa nemoguće ili što je štetno za zdravlje. Svatko, u koga je dobre volje, može sačuvati čistoću primjereno svom staležu, samo ako upotrebljava ona sredstva za pomoć i čuvanje, koja mu Crkva nuđa i preporučuje.

»VJEČNO ŽENSKO«

Goethe kaže na svršetku »Fausta«: Ono vječno žensko diže nas.

Ova rieč krije duboki smisao, ma da je nesmotren način čuvstvovanja često krivo shvaća i zlo upotrebljuje. Čovjek je prilika Božja. Prema različnom ustroju spolova očituju se u svojstvima muža kako i žene izvjestne prednosti i odrazuju savršenstva Božja. Ono »vječno žensko« označuje posebne crte, koje su svojstvene biti žene i po kojima je ona na različan način od muža osobito slična Bogu, to je ono posve čisto, neoskvrnuto, nježno, blago, dobrostivo, uzvišeno. I o tome kaže pjesnik, da nas diže. Samo se pita, dade li se mladić dići.

Pokušajmo sabrati i dopuniti što je već rečeno, pa da nešto dublje uronimo u sobstvenost žene, koja treba da mladića digne.

Najdublja bit žene je materinstvo. Jesi li već pravo razmislio, što znači rieč »majka?« Što sve u sebi uključuje? Što ti je sve bila i, nadam se, još ti je uviek? Zašto te toliko ljubi? U tihoj komorici pod svojim srdcem nosila te devet

mjeseci. Uviek je morala misliti na tebe i pri tom se za te usrdno molila. Sve ovo dugo vrieme izčekivala te neopisivim čeznućem. Koliko je bila zabrinuta, kako ćeš izgledati! Osobito je u posljednjim mjesecima uviek morala imati obzira na tebe, da ti ne bi što naškodilo. Nije mogla izlaziti kako bi htjela, ni raditi što bi htjela. Za to vrieme imala je možda radi tebe podnieti i velike tegobe. I kad si se rađao, velikim si se bolima odlučio izpod njezina srdca. Svaka majka kod poroda mora mnogo izdržati, a neka kod toga i podlegne. A kako se onda radovala, kad te prvi put privinula u naručaj i zagledala ti se u oči! I onda te hranila prve mjesece mliekom svojih grudi. Druge hrane niesi još mogao podnieti. Liečnici kažu, da je upravo čudnovato, kako je majčino mlieko mudro sastavljeno: prve dane i mjesece drugčije nego kasnije, a uviek upravo tako, kako je djetešcu u onaj čas za razvitak potrebno. I sad se zamisli, kolikim milinjem te je promatrala, kad te prvi put uzela k prsima i gledala kako sišeš. Ti si sav izgrađen od nje, kao dio njezina srdca, što se odielio. I dade ti eto najbolje što majka svome čedu može dati. Eto čuj, što misli jedna majka, koja doji miljenče svoje: »Pobožno, vlažnim očima — i radošću, nikad prije osjećanom — uzeh tiho prvi put — svog mališa na svoje grudi. — Čedo drago, svu me uzmi! — Pij moj život, pij krv moju! — Pij, pij moje duše vatru, — pij mog srdca čisti žar!« (Mia Holm).

Gledaj ono najnježnije i najusrdnije, što može da veže dva čovjeka, to je odnošaj između majke i djeteta! Evo ti nekoliko stihova, da se njima preneseš u sviet misli one majke, koja nosi čedo pod srdcem:

Ja snivah sladko cielu noć, — al' naglo se tada probudih: — i dižuć se tiho oćutjeh — da ruka me dotakla Božja; — i ćutjeh, gdje lako se miče, — i srdašca slabog čuh kucaj, — i ležah tu sretna i blažena, — jer nešto se sveto zbi sa mnom .(Mia Holm).

Oči mi zastire — kao neka koprena biela. — Sav sviet mi se čini čudno promienjen. — I sama sam čudna — u najdubljem smislu, — kao da sam postala — radiona Božja. — I sve je, što gledam — obrubljeno sjajem, odkad mi pod srdcem — proljeće procvalo. (Frida Jung).

I kad se djetešce narodi, — moradoše majci ga pokazati; — tad oko joj bistro suzama zasja, — i sjaše od samog milja i sreće. — Milo čedo, rado sam trpjela i mnoge ću još

boli za te podnieti. — Ah, zar ne živi ljubav od boli — ili zar ljubav ne daje život? (Adalbert v. Chamisso)

Mjesec sja po mom krevetu, — ali ja ne spavam, — sklopljene mi ruke počivaju — u svietlu njegovu. — Duša mi je tiha, ona se vratila od Boga, — a srdce mi žari tek jedna misao: — ti — i tvoja sreća (G. Falke).

Jest, to su misli svake majke: sreća njezina djeteta. Promisli samo, što sve mora učiniti majka za svoje diete u prvim mjesecima i godinama njegova života! Uviek mora imati obzira na svoje diete, kod njega ostati, na nj paziti, te mu dan na dan izkazivati bezbrojne usluge, kojih drugima ne bi htjela ili ne bi mogla povjeriti. Ona kao da se i ne brine za sebe, već samo za diete. Može se reći, da je služavka svoga djeteta. Koliko ljubavi, strpljivosti, pažnje i prijaznosti izkazuje njemu! Ona mu žrtvuje svoje vrieme, svoje sile, svoje želje, svoju udobnost, često i svoj noćni mir, a dapače dosta puta i svoje zdravlje. Ali sve to čini ona rado. I tvoja je majka sve to rado činila za tebe.

Dostojanstvo majčino nije samo čudnovato nježno i svesrdno; ono je i neopisivo veliko i sveto. Ono dopušta majci da na izvjestan način sudjeluje u stvaralačkoj moći Božjoj. To zapravo može samo Bog: stvoriti t. j. iz ništa učiniti nekoga, koji prije nije bio ovdje i inače ne bi nikada bio. Na toj časti i radosti, Božjim dopuštenjem, sudjeluje majka, jer i ona daje život djeci koje inače ne bi bilo nikad. Ovu sreću, ovu blaženost ne može ni jedna majka posve shvatiti i izkušati. Daj samo pomisli, kolika ugodnost mora biti majci, kad u naručaju drži čedance, koje je gleda svojim velikim, dubokim očima, iz kojih se odrazuje neumrla duša; ako tada razmisli: ovo će diete uviek živjeti, Božanski je Sin umro za njegovu dušu; nebeski Knez bdije nad njim, pa tada reče: to je moje diete! Ja sam mu dala život. Inače ga ne bi bilo tu sada i uobće nikada! Ona ga može puna sreće na grudi svoje privinuti, pritisnuti svoj materinski cjelov na malo njegovo čeoce, ali ovo dostojanstvo ne može nikada posve pojmiti!

Tek u nebu će donekle shvatiti, što znači postati majkom. Kad bude klečala pred priestoljem Božjim i uživala nezamišljene slasti neba, pa tada pomislila na zemlju, na svoju djecu. Ona ih vidi, djecu i njihovu djecu i sve ostalo potomstvo do Sudnjeg dana. I oni treba da dođu u ovo divno nebo

da budu zauviek sretni. Tu sreću im je ona stvorila! Da nije djeci dala život, ne bi ih nikada bilo, ne bi nikad mogli doći u nebo! Tada ona istom ponešto spozna, kako je velika i silna zadaća postati majkom! To je zadaća, kod koje se radi o čitavom nizu neumrlih duša, i koja obuhvaća vječnu sreću nebrojenih ljudi!

Koliko čudo, veličina, uzvišenost, ali i nježnost i svesrdnost hrani majčino dostojanstvo!

Nepropustiva predpostavka majčinstva jest, da muž i žena tjelesno budu jedno. To je Bog odredio. A što On odredi, to je dobro i plemenito. On je u muža i ženu usadio onu duboku i silnu ljubav, koja svoj najviši izraz nalazi u podpunoj predanosti.

Ljubav je po svojoj najdubljoj biti nagnuće iz poštovanja. Imati nekoga rado, to još nipošto nije ljubav. Tada bi se ljubavlju moglo zvati i ono osjećanje, što ga ima grabežljiva zvier, kada vatrenim očima vreba na svoj plien. I ona ima rado svoj plien, strašno rado. Ali čovjek liepo zahvaljuje za takvu ljubav. Prava, čista ljubav izključuje svaku sebičnost. Ona se raduje ljepoti i vrlinama svoga dragoga. Radi njih mu je privržena i želi ga imati, s njim se sdružiti. Ujedno mu izkazuje najsrdačniju dobrohotnost i sklonost da mu želi dobro, i to samo dobro i što je moguće više dobra.

No spolna je ljubav posve svoje vrste. Ona puninom svoje sile obuhvata ličnost drugoga, čiji su je čari posve osvojili. Ona teži za podpunim i izključivim posjedovanjem, da mu se zauvijek i posve preda. U bračnom predanju nalazi ona onaj odgovarajući izraz želje za sjedinjenjem i predanja same sebe kako Bog hoće.

Ali ovo predanje je u isti čas izpunjenje želja naravnog nagona. Radi strašne sile, koju ovaj nagon ima u sebi, postoji opasnost da on prevlada duh i svojim zahtjevom zagluši ljubav, te ne gleda ni na koji viši motiv. Tada to predanje znači u prvom redu izpunjenje želja prirodnog nagona. Vidjesmo već gore, da je, prema zadatku što pripada mužu u braku, prirodni nagon u njega jače razvit, dok taj nagon u normalnoj, nepokvarenoj djevojci podpuno šuti. Zato je sve njezino mišljenje i osjećanje mnogo plemenitije i čišće nego mladićevo, čijim duhom lako ovladaju želje prirodnog nagona. Djevojčino najdublje čeznuće ide za tim, da nesebičnom požrtvovnom ljubavi usreći druge. Samo iz ljubavi prema dje-

tetu i iz plemenite privrženosti prema svome mužu podaje se mlada žena.

Obćenito već znaš — ja ću to poslije još opisati — kako svaka lakomislenost na ovom području, a još više zla upotreba naredaba Božjih, djevojku neizrecivo ponizuje, često je izlaže užasnoj nevolji.

Shvaćaš li sada, *kako se u stavu prema djevojci očituje nutarnja vriednost svakog mužkarca?* Radi se o tom, kakav dojam čine na njega ove istine i činjenice i kakav stav zauzimlje on prema njima. Pazi li na odlične vrline ženskog bića, na ono nježno, usrdno i veliko dostojanstvo matere, i želi li djevojci dobro iz prave ljubavi i iskrene dobrohotnosti. Želi li da ona ostane tako čista i milokrvna, da mogne jednoć postati dostojna majka, ili ako to nije volja Božja, da može u drugom zvanju, koje njoj najbolje pristaje, podpuno razviti svoje materinstvo, i bogatstva svoga plemenitog srdca te ih drugima izkazivati. Ili naprotiv vidi mužkarac u djevojci samo mogućnost da zadovolji svoju putenu strast, pri čem baca u blato djevojčino dostojanstvo, grabi joj dah djevičanske čistoće i čar netaknutosti, a probuđuje u njoj mračni život nagona. Što njega oduševljuje: da li prava ljubav ili ona ljubav divlje zvieri za plienom, koja bezobzirno i nemilostno za bol i sreću drugih, misli jedino na zadovoljenje svoje pohote? — Što je tebi djevojka? Što vidiš ti u njoj? Da li ti je ona slika čistoće ili požude? — Ovo pitanje stupa neumoljivo pred svakoga mladog čovjeka. On se ne može ukloniti, a da na nj ne odgovori. I u tom odgovoru *očituje se najdublja jezgra njegova bića. U njegovu stavu prema djevojci pokazuje se nutarnja vriednost svakog mladića;* da li je vriedan, plemenit čovjek, koji je obuzdao u sebi sve ono nizko, il je u njem prevladala zvier. Da li će se dati od djevojke dići ili će po njoj pasti te i nju povući sa sobom. Ti moraš da zauzmeš stav. Koji ćeš zauzeti?

Prije nego na to odgovoriš, svratit ću ti pogled na dva svieta. Najprije ću ti pokazati, kamo dospije mladić, koji se ne da dići. Ako si ogorčen zbog nizkog mišljenja ovih mladića, onda pomisli, da im možda nitko nije rekao iskrenu, plemenitu rieč, dok su zli drugovi i drugi utjecaji povećavali ovaj prosti sviet njihovih misli. I oni su radostno i zahvalno primili u sebe plemenito shvaćanje o djevojci i prognali iz svog duha prijašnje zablude.

»Dosada sam ženski spol smatrao oruđem na kojem može muž da izdovolji svoju pohotu«. »Kad bih s mojim drugovima razgovarao o materinu dostojanstvu, mišljah samo o tom, kako se diete stvara, dakle samo o zadovoljenju požude. Kad bismo zagledali liepu djevojku mišljasmo i rekosmo: ,Bilo bi vriedno s ovom prekršiti zapovied Božju!' »O djevojci sam uviek mislio samo za najnižu upotrebu«. »Za odmora razgovarasmo mi školski drugovi gotovo izključivo samo o djevojkama. Mi prosuđivasmo djevojke samo po vanjštini; glavna stvar bijahu noge i t. d.« »Konačno već niesam mogao vidjeti ni jedne djevojke, a da se pri tom ne bi u meni pojavila koja ružna misao«. »Bez poštovanja pred njihovim kasnijim određenjem trčao sam za djevojkama. Gotovo svaka pristala djevojka zavrtila mi je mozgom«. »... i tako sam o ženi i njezinu dostojanstvu stekao sliku, koja se ne da opisati. Ona mi se činila muževom loptom«.

Okrenimo se sad od ove ružne slike i pogledajmo, kako su plemeniti mladići poprimili mišljenje o ljepoti majčina dostojanstva i djevojačkim vrlinama i kako su se mnogi od njih dali pridići.

»Prije svega čini mi se, da mi je vaše predavanje otvorilo pogled da duboko zavirim u duševni život djevojke. Spoznaja ženskog srdca, koje, čini se, da je u svojoj naravi mnogo plemenitije od mužkoga, ostavila je u meni silan dojam. I sve, što mi se sada neodoljivo nameće, mogu sabrati u jednu rečenicu: Poštovanje svakoj djevojci, bila ona makar kojeg staleža. Ovo poštovanje, gotovo bih rekao, ovu svetu plahost pred nježnim spolom poniet ću iz vašeg predavanja u svoj život. Ovo će štovanje i svakoj strasti pritegnuti uzde.

Novo mi bijaše, da djevojka nije podvrgnuta naravnom nagonu, doklegod ostaje netaknuta. Čini mi se, da je to silna prednost. Dakle već po samoj naravi postavljena je ona više od mladića, ili je bar usklađena plemenitije. Kad sam to čuo, nastade u meni prvi pokret: kako bi se mogao porediti s djevojkom, kad znam, kako je naivna, kakav je ona anđeo i kako moramo svladavati svoje požude. Dakle svaka djevojka mora mužkarca privesti na svoje plemenito stajalište. No čini se nekako neobično, da baš mužkarac, koji je privikao, da provede svoju volju, mora pred ženom napustiti svoje stajalište. Ali s druge strane je to posve prirodno, jer svaki plemeniti mladić i sam osjeća u svojoj nutrini ovaj poticaj, da može pred

djevojku stupiti čist i plemenit ili barem jednako vriedan i vidi pravu sreću srdaca samo u njihovu uzajmnom razumievanju, koje može da se odriče svake vanjske strasti. Bar meni je tako. Ja gledam neograničenim poštovanjem svaku djevojku za koju znam, da je takova, kakova treba da bude. Ali moram iskreno priznati, da su takve djevojke riedko posijane. Gdje je tako idealna djevojka, kakvu ste vi orisali? Čini mi se, da danas postoji velika opasnost u tome, što se djevojka u prevršenom športu ponizuje do drugarice športaševe a na znatnu štetu svog dostojanstva. Time je mužkarcu puno teže da uzdrži potreban razmak i nuždno poštovanje prema njoj. Ali najodvratnija je razuzdana i nametljiva djevojka.

Idealni je cilj djevojke da postane majkom. Pa kad na to mislimo, moramo djevojku susretati s bezuvjetnim poštovanjem. Kad pomislimo na premnoge brige i boli, što ih majka podnese i s kolikom strpljivosti, s kolikom se požrtvovnošću daje djetetu svome, i kad vidimo djevojku, kojoj je vruća i nesebična želja materinstvo, za koje prosi i moli, — možemo li još i tada biti sputani putenim požudama, ili samo taknuti od njih? — Ja i opet kažem: osjećamo poštovanje i udivljenje. U vašem predavanju jedno nas je iznad svega nanovo razplamtjelo, naime ljubav prema rođenoj majci, zahvalnost i obećanje, da ćemo joj biti na radost«.

»Vaše rieči što ste ih izrekli o karakteru djevojačkom, o dostojanstvu materinstva i t. d. učinile su gotov preokret u mojem mišljenju. Još nikada niesam djevojku tako visoko cienio, svet i nepristupačan čar tako osjećao kao od onog časa vašeg predavanja. Sad je moje vitežtvo dobilo čvrst osnov.«

»Na mene su vaše duboke rieči o uzvišenim svojstvima ženskog karaktera učinile silan dojam. Sada tek dobiva djevojka kod mene neku vriednost i duboko štovanje kao nikada do sada. Čini se, da je za me bilo ipak vrlo koristno, što sam jednoć došao u dodir s nekom posve pristalom i skroz ćudorednom djevojkom. Čim sam nakon jednoga kratkog polazka s njome kući razmišljao o tome u sebi dođe mi nehotice misao o čistoći djevojčinoj. Bio sam osvojen ovom čistom mišlju, koja mi je davala uviek jaki poticaj da težim za savršenom čistoćom«.

Vaše rieči utisnule su idealan lik djevojke u moju dušu tako čisto i duboko, da ga pomoću Božjom više ne ću izgubiti. S tim u vezi stoji zaključak — do kojeg inače ne bih nikada došao: — djevojke puštati u miru, vitežki se vladati u njihovoj nazočnosti, pravu plemenštinu cieniti. Sada imam i srdčanosti da svoje čeznuće za djevojkom najprije suzdržavam i nastojim da budem podpun čovjek. Hoću da zaslužim sreću, da jednoć uzmem k sebi netaknutu djevojku«.

»Upoznao sam djevojku, prema kojoj imam poštovanje. Ona je bila moj anđeo, a i sad mi je«.

»Ima godina i pol što poznam jednu djevojku. Ona je strogo katolička. Zavolio sam je, ali još nikad niesam nešto grješno pomislio obzirom na nju. Kad sam bio u pogibli da griešim, ona me je često od toga očuvala time, što bi se lik njezin stvorio preda mnom te moradoh reći: Ako sada sagriešiš, više niesi vriedan da je pogledaš«.

»Nedavno sam imao poznanstvo s čistom, plemenitom djevojkom. Bila je liepa i dražila je moju pohotu. Ali u drugovanju s njom posve je nestalo mojih prijašnjih požudnih osjećaja, štoviše, groza me hvatala kad pomislih na to. Onda se ne usudih ma ni časkom pomisliti na pohotne radosti ni s drugim djevojkama, a jošte manje ih činiti«.

»Prošlog ljeta upoznah djevojku; bila je plemenita, čista. U njezinoj sam nazočnosti uviek bio postiđen. Njoj za ljubav odlučih se u posljednje vrieme da živim u čistoći«.

»Bijah dosta pokvaren. Ali je jedna djevojka tako utjecala na mene, te sam izbjegavao grieh«.

»Griešio sam i mislima. Ali kad zagledah djevojku, njezine nevine oči, tada bih mogao sam sebe ćuškati, i bio sam biesan zbog toga, što sam nešto takva mogao i pomisliti«.

»Kad dođu ružne misli, te nizka narav sili na popuštanje, tad me pri pomisli na ovu djevojku često pograbi plemenita srčba i formalna gadost prema samom sebi«.

»Kako krasan pojam dobio sam o štovanju duhovne veličine ženine! O ovo divno, nježno biće, koje je sama ljubav i opet ljubav, a taj tajanstveni čar, što ga žena u jutarnjem žaru mladosti prosiplje na život mladićev i koji ne smije biti slomljen kao što vjetar razčupa cviet. I kao dobru odluku obrekoh u sebi: uviek poštivati netaknutost svetog dostojanstva djevojke i žene, i nikad ga zgaziti u prah«.

Sada je do tebe da odlučiš: u koju od ove dvie skupine želiš da pristaneš? — Ja mislim, da smijem, kao samo po sebi razumljivo, predpostaviti, da ćeš se odlučiti, za plemenitu skupinu. Tu bih te htio već sada upozoriti, da je samo odlukom vrlo malo postignuto. Moraš tu odluku braniti protiv

pravog skupnog napadaja strasti i pokvarena svieta, koji će sve upotriebiti da te od nje odvrati. Ako doista misliš ozbiljno, ako tvoja odluka nije samo pusta želja, nego čvrsta volja, koja će se znati i provesti i nadvladati svaku težkoću, koja ne ne će uztuknuti ni pred kojom žrtvom i koja prije svega ne zna nikakva ljudskog straha, tada moraš sviestno i namjerice paziti, da se nikakve ružne i proste misli u tebi ne zaroje že-leći te oboriti, nego upravljaj svoj pogled k onomu, što diže. Nadalje moraš načelno i odlučno kloniti se svega, što bi ti moglo oteti štovanje prema djevojci i poništiti tvoje visoke namjere kao: prostački govori i neslane šale, zli drugovi, pohotne slike, knjige, prikazivanja u slikokazu, kazalištu, tingltanglu i t. d. Sa svim ovim smećem ne smiješ imati nikakva posla. Konačno je potrebno da se u druženju s djevojkom maniš svake lakomislenosti. *Da budeš pravi junak i vitez, morat ćeš se i boriti, i braneći podići mač i štit povrh časti svake djevojke.*

Ti si pročitao pitanje mladićevo, koje mi je bilo ponovo postavljeno: »Gdje će se naći djevojka ovakvoga idealnog lika, kakvu ste nam vi nacrtali?« Izjave drugih kažu, da zaista ima takvih iako nažalost u malom broju. Odakle to? Glavna krivnja radi toga pada na mužkarce, mladiće. Zar nije činjenica, da se na plesovima, javnim zabavama daje prednost i pažnja onim djevojkama, koje su vrlo bezstidno odjevene i razkalašeno se vladaju? Gorko su se radi toga pritužile plemenite djevojke, što moraju svagdje odstupiti izpred lakoumno odjevenih djevojaka i njihova bećarskog vladanja. O kako bezdano nizko mišljenje pokazuju takvi mladići, koji se zanimaju samo za djevojke, koje podražuju njihovu požudu, a nemaju nimalo razumievanja za duhovne vrline i ljepotu! — Hoćeš li ozbiljno pokazati svoje mišljenje, tada daj prednost onima, koje i svojim odielom i svojim vladanjem odaju plemenito ženstvo, a onim drugima daj pamtiti, da one tebi, t. j. tvojemu višemu, boljemu Ja, ne mogu ništa dati, i da ti prezireš to, što ti one nuđaju.

STRANPUTICE

Bog dopušta, da se spolni nagon stane buditi već u onoj dobi, u kojoj mladež ne može još ni pomisliti da stupi u brak, na koji baš taj nagon sili. Mladi čovjek treba da nauči obuzdavati taj nagon, da ga kasnije imade u svojoj vlasti. U početku su njegovi pokreti još slabi, te im se može razmjerno lako oprieti. Ali pomalo ojačaju i mogu biti vrlo težki.

Važno je, da se mladić kad dozrieva *znade odmah na pravi način snaći prema ovim pojavama probuđenoga spolnog nagona.* Mora mu biti posve jasno, da je ovaj znak dozrievanja u muževnost sam po sebi razumljiv, da se dakle radi njega ne treba uznemirivati. Spolni nagon sam po sebi niti je grješan niti zao, nego ga je Bog usadio u čovjeka. Ali nas ponizuje, i za svakog je plemenitog čovjeka mučno, što se baš nizki elemenat njegov — naravni nagon — često pojavljuje na tako tegotan način, da, bez ikakve pažnje na sve više obzire, zahtieva zadovoljenje svojih želja. Zato mora mladić uviek imati u vidu značenje i svrhu tog nagona, pa jer znade, da ne smije izpuniti njegove želje, dok ne postigne onaj cilj, koji Bog hoće, mora sve upotriebiti da ga zadrži u svojoj vlasti. Ne smije dopustiti, da ga vodi sliepi nagon, nego mora poslušati vjerom prosvietljeni razum. Tek tada, i samo tada, je on zapravo čovjek. Duh treba da jakim rukama zadrži uzde, a spolni nagon neka tako uredi u svom životnom razporedu, da ga jednoć unapriedi, a ne da ga već sada oštećuje ili razara.

Mladi se ljudi rado ponose onim, što mogu, svojim činima. Koliko je zamamljiva za neke pobjeda u natjecanju bilo u borbi ili igri! Krugoval raznosi širom svieta, novine svuda javljaju, koliko je »bodova« osvojio ovaj ili onaj, koji je izvojštio pobjedu. — A koliko su neznatne, kako su ništave ove pobjede za čovječju sreću i njegov vječni spas! Naprotiv u rvanju za čistoću odlučuje se o njegovoj zemaljskoj i vječnoj sreći. Ne će li tu častohleplje podražiti plemenitog mladog čovjeka, da u njemu pobiedi i osvoji prvenstvo? Iako tu ne odobravaju tisuće gledalaca plješčući, to ipak gleda nebo s mnogo većom radosti na plemenitog borca i drži mu spremljenu krunu pobjede. »Bodovi« što ih je postigao, niesu doduše zapisani u športskim izvještajima, ali su zato zabilježeni u knjizi života i bit će mu na slavu u sve vjekove.

U punom miru označit ću sada neke stranputice, na koje spolni nagon hoće da zavede mlada čovjeka. Ako pri tom opisujem naravne posljedice, što ih grieh može imati, to bih te već sada želio upozoriti na to, da sami ovi motivi niesu neoborivi. Jedini motiv, koji može izdržati sve juriše strasti, je spo-

znaja Božanske zabrane, koja izvire iz žive vjere. Isto tako može nam samo Milost dati snagu da sačuvamo čistoću. To ćemo međutim kasnije potanje razložiti.

Ponajprije mora se jednoć utvrditi, da je doista Bog nešto zabranio. Neizkusna i bezazlena mladež previše lakomisleno sudi, da nešto nije baš takvo zlo. Ona ne vidi ništa opasna u nekim stvarima, koje su već vrlo sumnjive. Zato hoću da ti otvorim oči i pokažem posljedice, koje mogu imati lakoumnost i nepromišljenost. Ti treba da uvidiš, što se krije pod izrazima: »treba se iživjeti«, »treba od mladosti nešto imati« i t. d., koje zlo može počiniti u čovječjem životu samo jedan »čas slabosti«, samo jedna »mladenačka ludorija«. Ti moraš biti uvjeren, da ti se koješta ne zabranjuje radi nerazumievanja, već radi tvoje vlastite koristi. Ono, što se od tebe mora zahtievati, primi tako dragovoljno, da nikada i ne pomisliš: »Ja to ne smijem!«, nego: »Ja to ne ću!«

Moja razlaganja mogu se tebe dojmiti samo tada, ako si dobrom voljom spreman obdržavati zapovied Božju. Spoznaja strašnih posljedica, što ih grieh može imati, neka te upozori, da se nepromišljeno ne upuštaš ni u što, što u svome neizkustvu niesi spoznao opasnim. Potrebno je dakle, da te upozorim na mnoge opasnosti, da ih se mogneš čuvati. Grieh ti se približuje u najlaskavijoj prilici, pod pričinom veselja i ljubavi. Pokazat ću ti, koja se grdoba krije pod sjajnim plaštem, kakva podlost i sramota leži u nedopuštenom nagnuću, da ti se one više nikada ne uzmognu približiti bez ovoga sramotnog žiga. Protiv ovoga strašnog protivnika preporučuje se, da upotriebiš sva sredstva, koja mogu pomoći da izvojuješ pobjedu. Konačno spoznaja opasnosti neka te potiče da gorljivo upotrebljavaš ona sredstva, koja će ti dati snagu da odoliš svim napastima.

Ako sada navodim pet stranputica, ne mislim time reći, da su to podpuno različne vrste, kako pojedini na nedopušteni način popuštaju spolnom nagonu. Svaki je slučaj drugčiji. Samo misli, koje treba da mladića suzdrže od posrtaja, dadu se najbolje svrstati oko ovih pojmova. Što se s pojedinim slučajem slaže, ovisi o različnim okolnostima.

Na prvom mjestu obrađujem tajni grieh samobluda. Zatim ljubakanje t. j. prerano povjerljivo obćenje s djevojkom, pri čemu se na mogućnost ženitbe ponajviše i ne misli. U narednom poglavlju odgovorit ću na pitanje, da li je moguće prijateljstvo između mladića i što se o tom može držati. Odnošajem zovem na četvrtom mjestu ono izravno nećudoredno obćenje, kojemu često manjka nakana i mogućnost kasnije ženitbe. Prigodnim obćenjem označujem konačno zablude, koje se događaju u prilikama, što ih pružaju svečanosti i ulica.

SAMOBLUD

Kod normalnog mladića, kad mu je oko 14 godina, počinju godine razvitka. Sada će se tjelesno i duševno razviti u mladića i čovjeka. Istodobno razvija se i spolni nagon, a s tim nastupaju za mladića i napasti nove vrste, koje ga mnogo uznemiruju, pogotovu, ako mu niesu jasni uzroci i značenje ovih pojava. Zato ću ti ih razložiti posve iskreno i mirno, da se ne daš zavesti zlim drugovima ili zaglupiti putenim požudama.

Već sam ti na strani 8. pokazao, da različnost u svemu biću muža i žene čine samo sokovi (hormoni), koji se od osobitih žliezda obih spolova privode u krv. Veliko značenje ovih žliezda za tvoj razvitak možeš najbolje uvidjeti, kad ti prikažem kakve posljedice nastanu, ako se te žliezde odstrane. Radi ozlede ili iz kojeg drugog uzroka izvadili su dječacima obje najvažnije mužke žliezde, što su izvana na tielu. Kad su ovi poslije bili u godinama razvitka, taj je podpuno izostao. Glas se nije promienio, brada i brkovi ne probiše, cio karakter nije dobio ništa muževno. Ta se operacija zove »kastriranje«, a učinak joj je, da dječak ne može postati muž. U ratu izgubili su te žliezde mnogi vojnici osakaćenjem. Drugovi njihovi uvjeravahu poslije, da ih ne mogahu prepoznati. Postali su sasvim drugi i posve različni ljudi. Niesu imali više ništa muževno.

Neki je čovjek obolio na bubrezima. Upala je zahvatila i ove žliezde. Budući da je bolest postajala opasna za život, preporuči mu liečnik, da dade odstraniti jednu od tih žliezda; možda bi ga to moglo spasiti. A kad bolestnik odgovori: »Pa odstranite onda obadvie«, krikne liečnik: »Za volju Božju! Onda više niste muž!«

Hoćeš li dakle da postaneš zdrav, jedar i snažan muž, onda ne prljaj djelatnost ovih žliezda. Zato bih ti želio duboko u dušu udahnuti: »Poštuj izvor svoje mužkosti, tvoje mužke snage!« To je silno značenje žliezda za sav tvoj život, a osobito za dobu tvog razvitka u muža. Znaš i to, da će one

— budeš li se kasnije ženio — biti vrelo života tvojih potomaka. A s tako važnim organima ne smije se igrati! To ti škodi! Zato je Bog to zabranio! Pa i država ih zaštićuje. Ako ih se netko kod dječaka samo dotakne, dolazi u kaznionu ili u zatvor. Koliko zlo to mora biti, kad mu se i država, koja nije katolička, prieti zatvorom ili kaznionom!

Kako je već rečeno, razvitak se počinje oko 14. godine. Tada su žliezde izrasle, počnu stvarati hormone i privoditi ih u krv. Prva je posljedica toga, da se glas promieni. Pomalo stanu lične crte i karakter mlada čovjeka bivati mužkiji. U krv privedeni sokovi učine kadšto da krv kao da zakipi i izazove prolaznu promjenu spolnih dielova time, što se krvne cievi, koje se tamo nalaze, napune krvlju. To je dakle posve prirodan, a nipošto ne bolestan, već po sebi razumljiv događaj, koji se odtada uviek može ponavljati. Dakle radi toga se ne trebaš uznemirivati ni sramiti. Nije to nikako zao znak. Pa i ne da se protiv toga ništa učiniti. Prođe samo od sebe. Najbolje ćeš učiniti, da se na te događaje ni malo ne obazireš, već skreneš pažnju svoju na što drugo.

Ne daj se nipošto zavesti da popustiš ovim pokretima, te se s ovim organima igraš. To su naime pokreti naravnog nagona, te bi bilo nečisto, kad bi im sviestno i svojevoljno popustili, njima se zabavljali. Sad shvaćaš još i bolje, što sam već kazao: Nije nečisto ono mjesto tiela, nego je nečista ona dopadnost na tjelesnoj nasladi, koja se tu pokreće. — Moglo bi biti, da si se uznemiren ovom pojavom, stao pregledavati, pipati i razmišljati da saznaš, što se to s tobom dogodilo i što ima to da znači. Tada to još nije bila nečistoća, nego radoznalost. Sad znaš odgovor!

Isto tako ne smiješ smatrati zlim znakom, ako se ovi pokreti uviek povraćaju, te ti budu kadšto i vrlo tegotni. Bog i to dopušta, da budeš gospodar tjelesnih nagona. Popustiti, podleći, nečistim postati može svaki nevaljanac. Ali pobiediti nagon tiela, ne dati se oboriti već ostati čist, — za to se hoće junačke snage, junačtva. Ponosi se time, da ostaješ gospodar svog tiela.

Kad je mladiću 17 godina, kadšto nešto prije ili kasnije, događa se, da tielo noću u snu izluči suvišne sokove. To bude obično svaki četvrti tjedan. Kadšto su s tim spojeni ružni sni. Može biti i to, da se one dane prije toga jave vrlo tegotni požudni pokreti. Sve to nije ništa, ako samo inače čisto živiš.

I ovo noćno izlučivanje sokova posve je prirodan pojav, a nikako znak bolesti. Zato nemaj o tom dalje brige. Ako bi se kod toga probudio, nastoj da opet što prije zaspiš, a ne razmišljaj o snovima.

No posve je nešto drugo, ako mladić, ponajčešće zaveden od svojih drugova, u budnom stanju popusti pokretima nagona, te ih doticanjem toliko pojača, da tielo tada izluči one sokove. Samoslabljenje je najznačajniji izraz za ovaj tajni grieh mladenački. On ima gotovo isto djelovanje kao da u proljeću uviek nanovo zarezujemo u koru mladog drveta tako, da mu sok izteče. Još nepovoljnije je kod toga grieha to, da oni, koji su ga jednoć započeli, često ne mogu više od njega odustati. Niesu imali snage, da odole pritisku strasti. Time je grieh već znak oslabljenja volje. Svakim daljim popuštanjem volja sve više slabi; samo odolievanjem može ojačati.

Zle posljedice za tielo odaju se same, ako imamo u vidu značenje žliezda za podpunu mužku snagu i mužkost. Obično treba sedam godina, a i više, dok od dječaka bude čovjek, muž. Tako dugo treba priroda da dovrši predivnu izgradnju njegova tiela, dok životinja u nekoliko mjeseci ili 1—2 godine. Sve ove godine radi priroda dan i noć na ovima čudesnim organima, dok ih je oko 21 godine donekle posve razvila. Kako učenjaci tvrde, mozak se mužkarca tek u ovoj dobi podpuno razvije. Za cieli ovaj razvitak vrlo je važno mirno djelovanje žliezda, da mogu pravilno i obilno dovoditi u krv one važne hormone, koji svojim tihim, tajanstvenim utjecajem paze na harmonično rastenje, uređuju ga i pospješuju. Ali u isto vrieme stvaraju se u onim organima sokovi, a u njima se nalaze mužke životne klice. No ove zametne žliezde kao i s njima tiesno spojen seksualni živčani sustav, trebaju još da dozore, jer normalno imadu vršiti svoj zadatak tek u podpuno razvitoj mužkoj dobi. Prema tomu je samo po sebi jasno, da moraju nastati štetne posljedice, ako se zlom upotrebom tako reći sile na prerani rad. U razvitku zahvaćene žliezde i živci bolno se podražuju, a toliko važno stvaranje hormona ometa se i prieči. Nuždno trpi kod toga mirno i jednako razvijanje. To se pokazuje obično u popuštanju tjelesne i duševne svježine i jakosti..

Zar to nije nepojmljiva glupost, silna nerazumnost i neoprostiva nevaljanština, na svaki način griešiti protiv izvora svoje mužke snage i svoje mužkosti i na životnom vrelu svoga

potomstva! Moglo bi se držati, da je to moguće samo kod mladića, kojima nitko nije dao prave upute, koji su se dali zavesti zlim i pokvarenim drugovima ili pak strašću. Ovi su im pričali kako će u griehu nalaziti užitak i zadovoljstvo. A dogodilo se protivno. Dat ću ti da baciš samo jedan pogled u srdca nekih mladih ljudi, koji su mi odali svoje *neizrecivo nezadovoljstvo* i jadikovali, *što su pali u robstvo grieha.*

»Što sam od toga imao? Ništa! O, već časak nakon čina bio bih mogao izčupati sebi sve vlasi«. — »Moram ti reći, da mi se sav grješni život prikazao takvim, da bih ga mogao — oprosti! — izbljuvati. Tog gada sam se već davno zastidio«. — »Tako mi se ogadilo, da sam naveče ležao u krevetu s mislima:, Sad se više ne probuditi!'« — »Preko pet godina sam sâm sebe slabio, bijah živina, sam sebi se gadih. Blud me imađaše podpuno u svojoj vlasti. Istom mi je 18 godina, a moj je život već izkvaren. — Kojom mlitavosti, umornosti i malaksalosti sam se prije povlačio! Ništa me nije veselilo osim ovih nizkih strasti. Sva mi se nauka ogadila, pače sam radi toga samobluda nazadovao u naukama«. — »Onda je došlo pokajanje, srčba, ogavnost; naposljedku bio sam i sâm sebi ogavan. Gotovo sam se sama sebe plašio«. — »Jest, poslije toga osjećao sam takvu ogavnost te sam jaukao, kako bih se mogao osloboditi toga grieha«. — »Jedno predavanje pokazalo mi je bez suzdržavanja, gotovo okrutno, ono blato, po kojem sam rovao, koracao, u kojem sam se četiri godine dobro osjećao. O kojega li rugla! Dobro se osjećao? Poslije svake pohote nova žalost, nova sramota. Pa zašto mi se pojavila uviek pod krinkom radosti, veselja?' ,Moraš, onda ćeš imati mir!' I dogodilo se, a tad sam zagrezao u grieh dublje no ikad prije, bijah jače sputan okovima putene naslade i padoh dublje i dublje u močvaru samobluda«. — »Kad sam ponovo sagriešio, često sam padao u očaj; gorko sam sebi spočitavao, nikakova štovanja već niesam imao prema sebi, u školi ne napredovah, a u mislima zabavljao sam se samo ovim stvarima i vazda sam bio nezadovoljan«. — »Bijah u strašnom očaju. Kleo sam i bučio. Sa strahom sam pomišljao, što će biti, ako doista ima Bog, koji sve naplaćuje?« — Kako često mi se već tako dogodilo: kad sam u razbuđenoj strasti zastranio i još nije bilo sve učinjeno, pa vidjeh što sam uradio, udarah se po glavi, greboh se do krvi, tulio bih«. — »Moja je mladost počev od 14. godine do danas otrovana žalcem spočitavanja. U

to je vrieme grieh protiv prirode bio moj pratilac. Najljepše svoje godine zapisao sam đavlu«. — »Osjećah u svom srdcu pustoš i prazninu, što ih je izazvala moja opačina«. — »Ponadao sam se svom snagom moje dobre volje, da ću se po duhovnim vježbama osloboditi strašnog grieha samobluda«. — »Već od godine dana bijah igračka grieha i opačine, za plemenite i čiste zabave više niesam mario, iz jednog grieha padao sam u drugi, dok se jednoga dana ne osviestih i pomislih: to više ne može tako dalje ići«. — »Putenost mi je sve više i više sputavala lancima duh i učinila me najnesretnijim smrtnikom«. — »Ja se svaki put opet podigoh, ali onako pravo nije mi to nikad uspjelo te i opet padoh«. — »Konačno bivah malo po malo ozbiljniji i bolji, i obuhvati me bezkrajno čeznuće za čistoćom u svakom odnosu«.

Posljedice za tjelesni razvitak ovise o raznim prilikama, napose o čestom ponavljanju grieha. Neki mladić od 19 godina, koji se vrlo često zaboravljao piše: »Već ćutim kako se približuju posljedice moga čina: često me bole križa, umoran sam, mlohav, boli me glava, rad u pisarni me sve više umara, zaboravljiv sam, lakomislen, ne mogu se više sabrati. Ja sam tielom i duhom razvalina«. Ovo priznanje potvrđuje već prijašnja napomena, da čestim ponavljanjem ovoga grieha lako može da nestane tjelesne i duhovne svježine i snage. Izgled postaje mlitav, umoran i potišten; pogled nesiguran, zastrt. Uvele, mlitave, izcrpljene i iživljene lične crte ovih jadnika često odavaju i previše jasno ovaj grieh na izvoru života.

Ali i kod rjeđih prestupaka zapažuju se zle posljedice, i ako možda samo prolazno, koje bi se po daljnjoj okolnosti mogle i povisiti. Kako liečnici tvrde, uviek rađa zlim posljedicama, ako se čovjek nalazi pod nekim duševnim pritiskom, a pogotovu kad je u godinama razvitka. Ali kako se iz prije navedenih priznanja može vidjeti, grieh leži često na srdcu kao teret. Samopriekori, grižnje savjesti, nezadovoljstvo, zlovolja, pače osjećaj nevriednosti i gađenje samom sebi — to su prirodne posljedice ovoga grieha. Kako se u proljeću biline i cvieće ne mogu zdravo i snažno razvijati, ako je vrieme tmurno, hladno, kišovito, maglovito, tako ne mogu ni djeca napredovati i odrasti, ako je nebo njihovih duša vazda zastrto tamnim oblacima žalosti i potištenosti, ako im magla priekora i srčbe zastire svaki vidik. Kako priroda treba svietlo sunca, tako mladeži treba prave, tople radosti, da zdravo i snažno procvate.

Ni jedan mladić, koji se nesrećom dao zarobiti od ovoga grieha samobluda, *ne smije očajavati* kao da se toga ne bi mogao opet osloboditi. Po mojem višekratnom izkustvu mogu svakomu doviknuti: »*Može se!*« Stajat će to možda duge borbe, pače i vrlo promjenljive. Ali ipak se može! Bila bi najveća glupost plašiti se! Neki mladić, koji je došao k meni suznim očima, jer je uviek nanovo padao u grieh, pisao mi nešto kasnije, da se zlo više nije opetovalo. Iza četvrt godine pisao mi opet: »Ponajprije mogu Vam reći, da mi je i dalje uspjelo da ostanem vjeran. Bude li koji put i težko, to pomaže čvrsta odluka i poklik: »Hoću ipak da vidim, je li jači Bog ili đavao!« Razmotrim li posljedne godine, mislim: »Bila je ipak velika djetinjarija, da se niesi već prije obratio... Recite svim mladićima, koji trpe od iste tegobe kao ja, da je obraćenje moguće, i samo u tome leži sreća i zadovoljstvo za svakoga, koji je pao«.

To pokazuju i ova pisma, iz kojih se ujedno vidi, kako je čistoća blagoslovna za tjelesni razvitak. »Zaveden već u 14. godini bio sam podvržen samobludu. Tek nakon Vašeg predavanja upoznah svoje djelo od više godina. Moj ponos i moja čvrsta volja zadržali su me, da Vam niesam već onda sve ovo ustmeno povjerio... Sad sam nadvladao tamu, grieh. Postigoh to nakon težke borbe! Kao da je teret pao s mene — sad sam slobodan! Iskren, pošten dječak, čist čovjek«. Dalje priznaje: »Kad bi me prije tko pitao, kako mi je, uviek sam morao reći: umoran. Sada sam vazdà svjež. Sve se čudi mojemu promienjenom, dobrom izgledu; dok sam prije bio blied i slab, sad su moja lica puna i rumena«.

»Nov sam život započeo. Prije sam se ogriešio protiv moga tjelesnog dobra. Često sam se okaljao. No sada je to prošlo (pôdrugu godinu). Za duhovnih vježba stvorio sam čvrstu odluku i Božjom pomoći uspjelo mi, da ovo zlo uspješno pobiedim. Moje je zdravlje mnogo trpjelo. Pomalo se popravilo. Radost života opet se povratila«.

Pobjeda nad ovim griehom izpunjuje mlado srdce neopisivom radosti. »S radošću i ponosom mogu Vam priobćiti, da mi je uspjelo oboriti ovog đavla. Ma da su me napastovala izkušenja, niesam se pokolebao. Ostadoh stalan. U osam tjedana niesam više griešio«. Trebalo je vidjeti vesela lica, svietle, blistave oči nekih takvih mladića, da se mogne podpuno shvatiti njihova velika radost zbog pobjede. Ovi prekršaji bili su mnogo puta više iz neizkustva, nejasnoće, lakomislenosti, lakovjernosti prema pokvarenim drugovima, iz prpošnosti ili radoznalosti da jednoć okušaju ono, o čemu su im drugi govorili, — nego od zle volje. Zato nije nimalo čudno, da su mnogi, čim su ovu glupost (samoblud) upoznali, odmah s njome prekinuli i postali ne samo čisti, nego dapače svećenici i redovnici. Bila je to tada više mladenačka ludost nego pokvarenost.

Ali nije svima uspjelo da odmah prekinu s ovom navikom. Stajalo ih to mnoge i težke borbe, kod koje su i opet pali, ali su se smjesta opet podigli i s novom hrabrosti nastavili borbu, dok nijesu izvojevali podpunu pobjedu. U ovoj borbi za čistoću— tako da ostanemo čisti ili kako da to opet budemo — jest pravo vladanje u napastima često od odlučnog značenja. U napastima, koje se pojave za dana, strast će vrlo lako postići svoje, ako se mladić dade zavesti i potraži kakvo tajno mjesto, gdje ga nitko ne vidi ili ako je sam, da tu ostane i pozabavi se podražajima. Za ovaj je slučaj najbolje, a za mnoge upravo nuždno sredstvo kloniti se osame. Mnogi su mladići za žestokog pritiska strasti pobjegli na ulicu, da budu među ljudima, jer se niesu htjeli ogriešiti na svom tielu.

Ako moraš biti sam, bilo preko dana bilo preko noći u postelji, najbolja je pomoć da odvraćaš misli od ovog predmeta. Zamoli ukratko pomoć Božju i nastoj da misliš na bilo što nevažno, ali što te ipak zanima, na pr. izlet, natjecanje ili makar kakvu šalu i dr. Da li ćeš griešiti ili ne, to ovisi o tome, što misliš. Zadržavaš li se u požudnim mislima, nuždno ćeš podleći. Ali ako se zabavljaš nevažnim stvarima, požuda će proći. Misli i spolni živci, koji požudu bude i povećavaju, stoje u izmjenitom djelovanju. Ako misli ne sudjeluju kod podražice požude, sama ne će ništa postići. — Kako svagdje, tako je i ovdje protunapadaj najbolja obrana. Nastoj napast predusresti time, da se ponajprije kloniš svega, što draži na požudu. K tomu je potrebno da i tielo držiš čisto, kako sam to već razložio. Ako bi se kod pranja bez namjere pojavili pokreti, ne brini se o tom! Svrši pranje brzo i misli na štogod drugo! — Nadalje nastoj, da se uviek nečim zanimaš. Moraš uviek nešto raditi ili snovati, da ti nedostane vremena i interesa za zle misli. — Razumije se samo sobom, da ćeš molitvom i čestim primanjem sv. Pričesti izmoliti od Boga jakost, da mogneš svoju odluku vjerno provesti. Sam to ne možeš!

Bilo bi posve pogrješno i nepravedno, da sve, koji su pogriešili, prosuđujemo po istom mjerilu i da ih svrstamo u isti red. Ja bih ih svrstao u tri skupine, koje se ipak ne mogu točno odieliti, jer pomalo prelaze jedna u drugu. Dublji razlog za raznoliko prosuđivanje je zapravo ravnanje volje, cielo duševno vladanje dotičnika.

Prva skupina. Uviek se nađe mladića, koji su zašli u samoblud i ne sluteći, i kadšto da i niesu znali da čine nešto nedopušteno. Neki su ga upoznali nesretnim slučajem, neopreznom igrom ili kod gimnastike; druge su uputili njihovi drugovi, koji su možda kazivali, da je to za zdravlje potrebno ili su podraživali njihovu znatiželju. Mnogo puta niesu imali ni pojma, što su zapravo učinili. Bez razmišljanja popustili su pokretima, jer su poslije toga imali od njih mir. Čim su pak jasno spoznali da je to grješno, nastojali su da se tomu odupru. Ali je stoput lakše čist ostati, nego opet čist postati. No kao da je ipak ostao prodor; oni znadu što je; stvorila se izvjestna sklonost na zabludu. Treba samo popustiti, pa će i opet pasti. Gotovo automatski kao samo po sebi popuštaju, a da pri tom baš ništa ne misle. To je kao ura što sama odmiče. Naprotiv treba velikog naprezanja da se zaustavi i potisne tok ovog zla, koje se samo od sebe razvija. Ali snaga odpornosti nije više ciela. Napast ih obsjenjuje, da bi morali popustiti, jer da je odpor nemoguć. K tomu im često nedostaje vodstva i upute, kako bi se morali vladati u napastima. Pa tako se slučaj zla opet ponavlja. Za njim eto odmah srčbe, pokajanja.

To mogu biti plemeniti, sjajni mladići visokih težnja, koji s najvećim čeznućem iskreno žele da se rieše ovog zla. Trude se na sve načine, što samo zamisliti mogu, izbjegavaju sve što bi moglo podraživati pohotu, polaze često — kadšto svake sedmice — na sv. Pričest, mole za milost čistoće, gorljivo sarađuju u katoličkom družtvu, mogu se dobiti za svaku dobru stvar, pa pridonose i znatne žrtve za dobar podhvat. Pri tom ipak težko trpe od ovih prestupaka. Takvi mladići niesu loši, doklegod se na opisani način bore. Dapače moglo bi se i sumnjati, da li oni u pojedinom slučaju doista težko griese. Nagon kao da je prodro protiv njihove volje. — Ove rieči ne smiju nikoga zavesti na pomisao, da si onda više ne treba dati toliko truda. Ovo bi mišljenje doista bilo grješno, jer bi odustao od svoje odluke, da će sve upotriebiti da opet

ne padne. Ove rieči vriede samo za one mladiće, koji doista iskrenim srdcem žele da postanu opet čisti, ali koji tada i upotrebljuju savjestno sve, što im omogućuju pobjedu i u svom nastojanju nimalo ne popuštaju.

Upravo ovim mladićima želio bih jošte jednoć doviknuti: »Može se!« Samo se ne treba plašiti. Za njih je važna još jedna napomena. Možda su žliezde i živci bolno razdraženi prijašnjim prestupcima, te će se iz početka njihovoj nakani opirati veće tegobe. Žestina sili kadšto na zadovoljenje pohote. Ali razdražljivost ne će nestati popuštanjem, nego će se još pojačati. Cielo tielo, žliezde i živci moraju se opet smiriti. A to se postizava sama odporom protiv napasti. To treba da imadu u vidu uviek, kada strast hoće da ih zavede na popuštanje.

Druga skupina. U nju svrstavam one neodlučne. Oni bi zaista htjeli postati čisti, ali se premalo trude, ili gotovo ništa, da ozbiljno provedu svoju odluku. Ova se neodlučnost i inače zapaža u svemu njihovom držanju prema njihovim vjerskim dužnostima. Sve ide po hirovima i razpoloženju. U družtvu rade samo od zgode do zgode, kad im se svidi i kada su za to razpoloženi ili kad sile roditelji ili se nešto osobito zapovjedi. Nedostaje im ozbiljne, čvrste volje. Oni i sami ne znadu, što zapravo hoće, i neprestano podliežu časovitim podražajima. Ako se prilikom izpoviedi ili vjerske priredbe zakane da će opet čisto živjeti, nakana im nije stalna. Čim dođe napast, podlegnu i onda misle, da je to nemoguće i potom se dalje više ništa ne trude. Oni se ne mogu odlučiti da uistinu ozbiljno, odlučno i uztrajno upotrebljavaju sredstva, koja su nuždna za popravak. Često ih od toga zadržava i strah od ljudi, jer bi se morali odlučiti da se klone loših drugova i družtva. Boje se, da će ih pokvareni ljudi izsmijavati i rugati im se.

Treća skupina. U nju pripadaju oni, kod kojih je prirodni nagon podpuno prevladao duh. Ti bez odpora popuštaju svim požudama. Sve je njihovo mišljenje i nastojanje okuženo putenom nasladom. Nemaju razumievanja ni za što više i plemenito, za veličinu i ljepotu otčinstva i materinstva. Još se jedino zanimaju za ono, što podražuje putenu nasladu i traže sve, što bi je moglo zadovoljiti. Za prostotu njihovih misli, želja, govora, doskočica i čina jedva bismo mogli naći doličnih rieči.

Jasno je, da je silna razlika između ove tri skupine, osobito pak između prve i treće. Mladiće prve skupine mogli bismo prije nazvati nesuzdržljivima u protivnosti prema onima druge i treće skupine, koje moramo označiti kao nečiste. Ali i oni prvi moraju dobro pamtiti, da bi pomalo mogli pasti u drugu, pače i treću skupinu, ne budu li se stalno trudili da se iz prve skupine podignu k onima, koji su ostali posve čisti ili su to opet postali.

Moglo bi se misliti, da gornji izvodi zapravo i ne pripadaju ovom predmetu. Ali kad se dublje pogleda, lako će se opaziti, da je mladićevo vladanje prema ovom očitovanju naravnog nagona veoma važno za kasniji njegov stav prema djevojci. Uzdrži li vlast nad ovim nagonom, moći će prisvojiti plemenito i visoko shvaćanje o djevojci i njezinoj zadaći, te je na doličan način susretati. Zavlada li naprotiv naravni nagon mladićem, bit će njegovo shvaćanje o djevojci i njegov stav prema njoj od početka otrovan. — Da se to mogne podpuno razumjeti, treba imati u vidu sliedeće psiholožke osebnosti i nutarnje događaje kod grijeha.

Osobita je pojava, da se u početku razvoja dobe kod mladića zapaža najprije prirodni nagon bez ikakva odnošaja prema drugom spolu, samo ako taj nije probuđen preranim zavedenjem, jakim podražajima ili bolestnom sklonosti. U normalnim se prilikama tek kasnije probudi duševni nagon. I ovaj se očituje najprije neovisno o prirodnom nagonu, i bez odnošaja prema njemu — u ugodnosti za djevojku i osjećaju, što ga privlači k njoj, a da se misli kod toga ne pokreću na spolno obćenje. Tek se u kasnijim godinama sjedine oba nagona i tada zajednički teže za svojim posljednjim ciljem. No ovaj se čas može i pospješiti, kako je već prije spomenuto. To se može dogoditi i zbog toga, što mladić popusti nagnuću. Upravo zato što je duševni nagon iznutra srašten s prirodnim, ovaj se podražuje navalama prvoga u mislima, a prije svega druženjem s djevojkom i milovanjem.

Kako sam već spomenuo, pohotne misli i seksualni živci postoje u izmjeničnom djelovanju. Pokretima prirodnog nagona probuđuju se osjetne predočbe, a zadržavanje u njima povećava strast. Grieh je zaista nemoguć, ako se ne podajemo mislima, koje draže osjetnu nasladu. Ako je dakle prirodni nagon zagospodario mladićem, on pohlepno traži misli i predočbe, koje njegovu pohotu razdražuju i povećavaju. Prema tome je po sebi razumljivo, da se ne upravljaju prema djevojci, čim se u njemu izvrši sjedinjenje obih nagona. Ali onda više ne može biti plemenitog shvaćanja o djevojci i o braku. On je smatra još samo mogućnošću za izdovoljenje nizkih nagona. Žena tim pada do pukog sredstva za užitak. Za uzvišenost i ljepotu roditeljskog dostojanstva, za plemenitu, čistu ljubav, za duševne ljepote žene i majke takvi mladići nemaju razumievanja. Neograničeni požudni užitak je jedini ideal njihova života.

Ne ću da ovdje taknem pa tek kasnije pokažem, kakve strašne posljedice može imati njihovo vladanje prema djevojkama. Hoću ovdje samo da pokažem, kakve posljedice ovaj stav prema djevojci ima kasnije za zaručnicu i ženu. Kako već vidjesmo, nepokvarena djevojka ne sluti ništa o ovim žudnjama mužkog naravnog nagona. Ona nema za to absolutno nikakva razumievanja, jer taj nagon u njoj obično jošte spava i — kako ozbiljni liečnici uvjeravaju — treba sve nježnosti i pažnje plemenitog muža, da žena u bračnom podanju zaista vidi ono, što po Božjoj volji treba da jest, naime dokaz plemenite, istinske ljubavi, vanjski znak duševnog sjedinjenja.

Silna je dakle zabluda mnogih mladih ljudi, ako misle, da djevojka ima iste želje kao oni. Daleko od svake pokvarenosti odrasla mlada djevojka pozna samo duhovnu ljubav. Pa ako se uza nj privija i traži njegovo milovanje, to je samo izraz njezine želje, da se kod njeg krije, da u njega nađe podporu, pomoćnika i braniča, u kojega može gledati neograničenim povjerenjem. Kako porazno mora zato za nju biti odkriće, da od svega, čemu se nadala ne nalazi ništa, da se mora čuvati od njega, u koga bi se htjela pouzdati i da nigdje nije manje sigurna nego kod njega; da ona mora biti jaka, da očuva njega i sebe od propasti! — Ali nažalost mnoga djevojka podlegne mužkom utjecaju i ne mogne dragome ništa odbiti. No u nutarnjosti svojoj kod toga je često nesretna i mjesto očekivane sreće uvuče joj se u dušu najgorkije razočaranje.

Od nekoliko godina opaža se među ženskim svietom pokret protiv načina, kako muževi često shvaćaju i postupaju sa svojim bračnim pravima. Čuju se glasovi, koji izjavljuju, da se odriču braka, jer ne će da budu robinje požudnih strasti pohotnih muževa. Grozno je za svaku plemenitu ženu, kad opazi, da njezin muž nema nikakva razumievanja za njezine više želje i duhovne potrebe; ako u njoj vidi u prvom redu

sredstvo za zadovoljenje svoga prirodnog nagona, a onda možda još i kućanicu, a ne sebi jednaku družicu i životnu drugaricu. Imao sam više puta priliku motriti, kako one iz dna duše mrze ove »nagonske nemani« — tako one nazvaše muževe ove vrste.

Ono što takvi ljudi nazivlju ljubavlju, to je samo osjećaj divlje zvieri za plienom, a u dnu je ogavna sebičnost i požuda za užitkom, koja i ne misli, kako užasnu štetu čini predmetu svoga nagnuća. Takvi se muževi ne obaziru na to, da svojim zahtjevima i nametljivošću zadaju pretežke rane duševnom životu žene, da ruše međusobno poštovanje, na kojem se jedino osniva prava ljubav, i da za uviek razaraju sreću vruće, srdačne ljubavi. Mnoga žena nije više imala sretnog časa, kad je nakon ženidbe upoznala uz kakvog je razuzdanika sputana. S bolom se pita: »Kako dolazi moj muž do takvih stvari? Gdje je on to naučio?« — Neki vrlo uvaženi živčani liečnik kaže, da zna više slučajeva, u kojima je »surova«, prostačka pohotnost mladog muža prometnula snatrivu ljubav djevojke ne samo u najdublju ogavnost i mržnju mlade žene, već je dapače prouzročila kod nje duševne smetnje. Još gore djeluje, kad mlada žena naknadno odkrije kod svog muža bezsramno mišljenje o seksualnom obćenju i ljubavi uobće. Tu je u ženskoj duši težka borba s razočaranjima i izgubljenim iluzijama ljubavne sreće. Često je plemenita ljubav ženina doskora ugušena, i samo se još može govoriti o »trpljenju i podnošenju«. — Mnogo puta se čuje i o živčanom potresu, koji zahvati mladu ženu nakon ženitbe. Razočaranje je bilo preveliko, pretežko! Ona je zamislila sve tako plemenito, srdačno i nježno, kako bi po Božjoj volji i trebalo da jest. A sad...

A brak i povrh toga ne dopušta neograničenu slobodu spolnih užitaka. Iako on pruža mogućnost da se spolni nagon zadovolji na dopušten način, ipak ni na koji način ne dopušta neograničeno izpunjenje svih njegovih žudnja. Prava ljubav zahtieva najprije nježnu obzirnost prema željama i okolnostima žene, supruge. Kruna ljubavi je pažnja, nježnost. Ima nadalje dana, kad okolnosti i vrieme traže od muža podpunu suzdržljivost. To je tada njegova dužnost. Oni, koji to nijesu dosta jasno spoznali, ti niesu prisvojili jakosti da se obuzdaju i svladaju; mogu zato doći u najveću nepriliku, ako ne će da svojoj strasti žrtvuju dušu svoju i svoju bračnu sreću.

Tako unište gdjekoji već u mladim godinama svoju buduću sreću, jer se niesu naučili da zavladaju prirodnim nagonom, već su uzrasli sa shvaćanjem kao da se u braku smiju neograničeno izdovoljiti. Možda će se primietiti, da su neki, koji su svoje mladenačtvo proveli veoma lakoumno, poslie bili dobri i vjerni supruzi i otčevi. No tko može dublje zaviriti, često prepoznaje,da je to varava obsjena. Zloupotreba seksualnog osjećanja ne prolazi bez traga. Onaj nizki sviet misli ne da se naprosto izčupati i zamieniti novim. Često je sve mišljenje gotovo neizlječivo otrovano. Nada sve je volja oslabljena prema požudnim podražajima, jer se mužkarac nije naučio, da im se odupre. Radi toga lako podleže napastima, kad navaljuju na nj.

I prema svima ovim užasnim štetama — kakav je dobitak kod samobluda? Kratka osjetna ugodnost, koja se kod svakog i malo pristojnijeg čovjeka odmah obraća u ogavnost.

LJUBAKANJE

Živimo u doba dubokoga ćudorednog pada. Pri tom nas ne smiju zavaravati neslućeni uspjesi na tehničkom području. Neki indijski katolik, koji je nedavno boravio u Njemačkoj, zaprepastio se nad slobodom, kojom ovdje međusobno obće mladići i djevojke te reče: »To ne može voditi dobru!«

U ćudoredno čistoj okolini spolni se razvitak obavlja polagano, stalno. Podpuna spolna dozrelost nastupa tek po svršetku godina razvitka, kad su i tielo i duh također dozreli. Za harmoničan skupni razvitak je veoma koristno, da zvanični poslovi i druga zanimanja tako zaokupe mladiće i djevojke, da im ne preostane vremena za bezposlicu, ljenčarenje. U ovim godinama treba prije svega da se oni priprave za svoj kasniji životni položaj. Uporedo s tjelesnim rastom mora da korača i obrazovanost duha.

Probuđeni spolni nagon još ne sili u ovim godinama na normalan način da se očituje činom. K tomu valjano uzgojena mladost znade, da mu ne smije popustiti. Tako će joj lako biti ugušiti požude ako bi se pojavile. Spolni je život nešto, što se ove mladeži još ništa ne tiče, za što ona ima u normalnim odnosima malo nagnuća i razumievanja. Zato se laća poslova, za koje joj je više stalo. I svaka u sebi zdrava mladež raduje se mladosti svojoj i odklanja sve, što je u vezi s odvratnošću.

Nažalost su prilike vremena kod mnogih vanredno otežčale ili onemogućile ovaj tihi, blagotvorni razvitak. Pozornost mladeži vrlo se rano obraća spolnosti. I sve što tu vidi, čuje i čita podražuje spolno osjećanje, opisuje joj spolnu pohotu kao nešto najkrasnije u životu, dok su nažalost samo neki na pravi način poučeni o Božjim naređenjima i puni strahopočitanja prema dostojanstvu roditeljskom.

Najveća je šteta od kina, što mladeži u njemu često ne prikazuje ništa drugo nego ljubavne pustolovine. I ove ona tada proživljuje, sučuvstvuje. Time je probuđena želja, da i ona nešto slično pokuša. I bit će joj to predočeno kao po sebi razumljivo, da svaki smjera na nju, i ujedno prikazano, kako se ona može u takvim prilikama vladati. Tu onda nestaje onog naravnog stida, što ga inače imadu nedorasli mladići i djevojke jedni prema drugima, jer ne znadu kako bi se imali vladati na takvu povjerljivu sastanku. Oni treba da čine samo ono, što su vidjeli u kinu. Fantazija njihova sve će im to navečer prije nego usnu još jednoć ponoviti, dalje izgraditi, očarati najsjajnijim dražima i povećati pohotne želje. Primjer drugih i njihova pričanja o vlastitim doživljajima isto tako podražuju želju, da to jednoć pokušaju.

Uviek je dakle znak *ćudoredne nakaženosti,* kad se u mnogim nedoraslim mladićima i djevojkama javlja želja za međusobno obćenje, da mognu već sada okušati ugodnosti ljubavnog života.

Prije nego prikažem pogubne posljedice ovih ljubavnih tričarija, upozorit ću samo ukratko na to, da ne može biti dopušteno da se spolnom nagonu popušta na takav način, koji se protivi volji Božjoj. Kako već spomenuh, to vriedi i za duševni nagon. Ne smijemo željeti, da neku djevojku zovemo svojom, osim ako se radi o njezinu dopuštenu posjedu u braku. Ne smije se pregledati ni to, da je povrh toga neposlušnost u velikoj stvari, kad netko protiv volje roditelja podržava ovakva ljubakanja i da se tereti težkom krivnjom, ako zavede djevojku, jer radi protiv Božje i roditeljske volje. — Ipak, ti *sam treba da uvidiš,* da ove ljubavne tričarije ne mogu biti dopuštene, da ti ih dakle roditelji i ne smiju dopustiti. Ja tu nipošto ne predpostavljam, da bi tu postojale nećudoredne namjere, jer tad bi se radilo o »odnošaju« (vidi str. 78.). Naprotiv držim, da ovih nakana uobće nema. Unatoč tomu ljubakanje se ipak ne može dopustiti. To hoću da ti pokažem.

Da izbjegnemo nesporazumcima, evo prije kratka napomena. U prijateljskom saobraćaju porodica može se izpostaviti, da bi dvoje mladih liepo pristajali jedno drugome. Oni se i zavolješe i skoro je za njih i za roditelje gotova stvar, da će se poslije oženiti. Oni se prilikom sastaju u krugu obitelji, ali inače ne druže se nikako. Oni baš čekaju jedno na drugo, mole jedan za drugoga, dok dođe vrieme da stupe u bračnu vezu.

Protiv toga ne da se baš ništa prigovoriti. Oni hoće da popuste spolnom nagonu samo na dopušten način kasnije u braku. Može dapače za oboje biti od velike koristi, što su se već našli, jer bi im se kakvagod povjerljivost s nekim drugim mogla pričiniti kao sramotna nevjera. Neka si ostanu vjerni, ali neka se odreknu za to vrieme svakoga bližeg obćenja izvan porodičnog kruga i neka misle na to, da se uzgoje za podpune i vriedne ličnosti, koje će poslije moći jedna drugu usrećiti. — O tome se u ostalom i ne govori, već se govori *o ljubavnim tričarijama među mladim ljudima, koje izviru iz želje da se popusti nagnuću spram neke osobe drugog spola, da se već sada okušaju njegove požudne ugodnosti, ali bez ozbiljne nakane za ženitbu ili u doba, kad se na ženitbu uopće ne može ni misliti.*

Biva i to, da još nepokvareni mladići i djevojke u početku godina razvitka trčkaraju zajedno kojekuda, ali bez ikakva međusobnog nagnuća, već naprosto što je sad takva »moda«, a da to ne vodi odmah do zlih posljedica. To kazuje ovo priznanje: »Kad smo bili u II. razredu, imao sam tada 14 i pol godina. Bila je parola, da je svaki od nas imao »pucu«. Prije nijesmo nikada pomišljali na djevojke. Ali jedan, koji je išao s djevojkom uviek je pričao o ljubakanju, i tako se pomalo i u nama probudila želja *da trčkaramo* s pucom. Sad već godinu i pol i ja idem s pucom. No ne mislim, da je ljubim. Ali kad već jednom počeh, ne htjedoh djevojke raztužiti. Ljubav jedno drugome niesmo nikad očitovali. Ipak prije nekih pet tjedana prvi put je poljubih. Niesam oćutio u sebi duševnog usrećenja ili strasti (ne znam, kako bih to nazvao), kako se o tome čita ili čuje«. — Na sreću za oboje, ovo se obćenje skoro svršilo. Dotle je to bila djetinjarija, glavno stoga, što strast u dječaka još nije bila probuđena, i on je u svakom pogledu jošte bio diete.

Ima i sličnih slučajeva, u kojima takve ljubavne tričarije ostaju prilično nedužne, kad se na pr. dvoje u nutrini svojoj posve zdravih mladih prolazno »zatreskaju« jedno u drugo, ili ostaje više međusobno snatrenje, jer im nedostaje mogućnosti da se približe. Isto se tako može dogoditi, da druženje kod ćudoredno nepokvarena mladića i djevojke ostaje iz početka nedužno t. j. da ne dođe skoro ni do kakva težkog grieha. Oboje zajedno čavrljaju, pričaju svoje tajne, osnove, doživljaje; pri tom ih prožimlje ugodno čuvstvo, koje još ne mora biti seksualne prirode. Radi svog dobrog uzgoja i jer mrze na svaki grieh oni ne će i ne misle ni na kakovo zlo. Takvo što je posve izključeno. Valjda nema u tom ništa zla, ako se malo vole. — Upravo kod još posve mladih, posve nepokvarenih i k tomu još neobrazovanih mladenaca ovaj je slučaj shvatljiv.

Pa i tada može ljubakanje biti početak kvarenja, osobito za djevojku. Ona se već privikla da ima štovaoca, okušala je ugodnosti ovog ljubakanja. Kakvim god povodom prekine se obćenje s ovim mladićem: ona započne novo obćenje, jer se ne može odreći ljubakanja, pa ako tada još i ne dođe do grieha, dođe većinom kod kojeg sliedećeg slučaja. A tko je krivac? Dakle se može poslije doista kadšto utvrditi, da je u pojedinom slučaju ljubakanje proteklo bez osobito rđavih posljedica, jer su sve prilike, koje su ga pratile bile izuzetno povoljne, i jer je s ovom jednom djetinjarijom, koja nije dugo trajala, stvar bila konačno završena. Ali se i tada događaju neke štete, koje ću vam odmah ocrtati. U većini slučajeva mora se govoriti o vrlo težkim posljedicama, što ih ima trajnije ljubakanje za mladića i za djevojku.

Koliko se dragocjenog *vremena i snage* — koje bi trebali upotriebiti za svoje obrazovanje — *potrati* za plitke zabave, za »šetnje po mjesečini«, za pisanje »ljubavnih pisama« i smiešne čežnje. Mnogi mladi priznaju, da su samo »praznu slamu« mlatili. Ta dva napola svršena čovjeka još zapravo i nemaju što da si dadu. Nagnuću nedostaje svaka ozbiljna namjera, dopušten cilj, i tako se sve njihovo osjećanje i nastojanje upravlja samo na zadovoljenje njihova nagnuća. Već svaka težnja ide za tim, da izključivo zaokupi krug čovjekovih misli, a sve drugo zanimanje iz njih iztisne. Tek kada je cilj postignut, nastaje mir. Nije li onda glupo, da možda godine podržavamo u sebi težnju i čežnju, a da ne možemo ili ne ćemo postići cilja.

Međutim kod toga nuždno trpe zvanični poslovi. Čuj, što priznaju neki učenici viših učilišta. »Svaki sam dan na nju morao misliti. To je pripomoglo, da sam dobio slabiju svjedočbu«. »Do danas nemam još ništa od toga što sam volio djevojke, nego pomiešanu glavu i slabe svjedočbe«. »Obćenje s njome odvratilo me od vršenja mojih dužnosti. Prve razredne svjedočbe su izostale. Uviek je preda mnom stajala glava djevojačka«. Neki šegrt priznaje: »Uvidio sam, da moram to obćenje napustiti. Danas mi reče moj gospodar, kad me već po treći put našao kako snatreći stojim (naravski mislio sam na svoju pucu): ,Zatečem li te još jednoć tako, odpravit ću te!'«

Istina je, mnogi se izgovaraju, a možda sebi i umišljaju, da će se oni kasnije oženiti. To je gotovo uviek samoobmana. Istina je samo to, da su se dali osvojiti liepim licem ili drugom vanjštinom tako da tomu podražuju niesu mogli odoljeti. Neznatne malenkosti mogle su učiniti kraj tomu obćenju. Iz izkustva znamo, da ljubakanje gotovo nikada ne vodi do braka, i ako to bude, onda je put do ženitbe često pokriven griesima. Pa i nije moguće, da bi mladost u ovoj dobi mogla prozrieti značenje i zamašnost ovog izbora tako, te bi već sada mogli na razuman način pravo pogoditi. Zato moraju biti mjerodavne unutarnje vrline, a ne osjetni podražaji. K tomu dolazi još i to, što djevojka do zrelosti prije dospije nego mužkarac. Prema tomu može ona mnogo prije pomišljati na ženitbu nego on. A ipak se ove ljubavne tričarije započinju gotovo uviek među vršnjacima. Prema tomu je — posve naravski govoreći — velika glupost vezati se već u nezreloj dobi, dok se još ne može ni prosuditi, kako će se misliti nakon 10—15 godina, te zahtievati od djevojke da ga tako dugo čeka, kod čega ona mora biti spremna još i na to, da je on onda više ne će htjeti, jer mu se nuđaju mlađe i ljepše.

Mladenačka ljubav silno sprečava *obrazovanje karaktera*. Mladi se čovjek više i ne pita, što zahtieva pravo i dužnost, već ide napried protiv boljeg znanja i savjesti. Pušta neizkorištena najglavnija sredstva za postignuće snažne i samostalne mužkosti, a to su uzgoj i svladavanje samog sebe. Zanemaruju se najljepše prilike za porast snage i slobode. Svi hirovi, dosjetljivosti, razpoloženja i nagnuća pojavljuju se zato, da se nauči nadvladati ih. Ne treba da on bude njihov rob, nego da duhom svojim zagospodari. Dade li se sad na kakvo ljubaka-

nje, bit će mu pri tom ravnalom želje nizke naravi. On se uhvatio u njihove mreže i sad samo misli, kako da izpuni njihove želje. Njegovi pravi, lični, viši interesi moraju se povući. On ne će biti samostalna ličnost, koja uređuje spolni nagon po svojoj osnovi, nego će dopustiti da nagon njega oblikuje i vodi; a nagon oblikuje sve jednako.

Prema tomu je ljubakanje uvijek *znak biedne i kukavne slabosti.* Prvi pokret spolnog nagona obori budućeg muža. Prvom njegovom pokušaju za izpunjenje njegovih želja slabić popušta. Dade se uhvatiti bez ikakva odpora. Zaista moramo imati smilovanja s ovim jadnim kukavcima, koji se sebi čine strašno važnima, što su osjetili požudu ovog nagona i sad smatraju svojim najglavnijim zadatkom, da izpune sve njegove želje. Spolni je nagon oborio s priestolja duh i sada vlada na njegovu mjestu. Svi njegovi hirovi i dosjetljivosti su zapovied nedoraslomu — robu. Po svojoj volji im je poslušan. Što god misli i radi sve to nije više izliv njegova Ja; sve to određuje spolni nagon i nosi njegov pečat. Takovu sažaljenja dostojnom jadniku nije stalo da sagradi sebi dom, da nađe drugaricu života; on hoće da popušta požudama spolnog nagona samo radi ugodnosti, a da i ne teži za postignućem cilja, što ga Stvoritelj s njime želi postići. To se protivi naravi, po sebi je nedopušteno i zato zabranjeno.

Još je mnogo opasnije, što će *sve njegovo biće biti seksualno okuženo.* Da on postane plemenita, uravnotežena, pročišćena ličnost nužno je, da njegov razvitak proteče mirnim tokom, a da ga ne ometaju ili požuruju nepovoljni uticaji. Ali spolno nagnuće znade sada snažno zahvatiti svu unutrašnjost čovjeka i razrovati je. Prema tomu je nuždna posljedica ljubakanja, da se mladež podjedno zadržava u ovom svietu misli. I tako se spolni nagon, neko vrieme dok je još u razvitku, podjedno razdražuje i umjetno pojačava. Seksualni se živčani sistem bolno podražuje, a to se prenosi i na kličnu žliezdu tako, da ona konačno ostaje u stalnoj nezdravoj razdraženosti, koja će još i u kasnijem životu biti izvorom tegotnih i žestokih napasti. Sve mišljenje njegovo prožeto je seksualnim predočbama tako, da više nema interesa ni razumievanja za što više. Duševno dozrievanje izostane, način mišljenja biva plitak i pojavljuje se preziranje duševnih vriednota. Mladi čovjek biva u svakom pogledu malo vriedan.

Mladić za koga se saznalo da ljubaka *silno škodi časti svojoj i djevojčinoj.* Odmah gube na obćem štovanju i izlažu se sumnji za svoju nevinost. Jer, kako ćemo skoro vidjeti, ljubakanje svršava ponajčešće griehom, ako se na vrieme ne prekine. To znade svatko, tko pozna život, te zato nitko, tko se bavi ljubakanjem, ne može tražiti da se smatra nepokvarenim. Nitko ne zna, kako daleko je došlo njihovo druženje.

O gdjekojem mladiću govori se zlo samo zato, što je stajao kod djevojke i s njom se zabavljao. I opet se ne zna što su govorili, da li je to bilo samo nedužno brbljanje ili dogovor za sastanak. Tako su eto širom otvorena vrata najgorim naslućivanjima, ljudi su i onako brzo skloni da sve tumače nepovoljno. Što je viša družtvena klasa, kojoj mladi pripadaju, što je uglednija njihova porodica, to se više na njih pazi, to lakše će im zamjeriti, ako im vladanje nije bez prikora.

Dalje je opasnost i u tom, što je ovakvo obćenje često spojeno sa svakakvim izdatcima. Mladić ne će da zaostane za drugima; misli, pristoji se da za djevojku plaća i da je dariva. To njegovu kesu brzo izprazni. Onda dolazi i do krađe, pronevjerenja, što se ne može zadugo zatajiti. Neizreciva bol i tuga roditelja su prva posljedica; onda kod mnogih odpust iz posla, nikakva privreda, bezposličarenje, a to je još i danas početak svih opačina.

Najveću opasnost protiv ljubakanja već sam spomenuo. Ostaje li to dakle samo puko voljenje, ljubakanje, što se izkazuje najviše samo u po kojoj nježnosti?

Ako je mladić toga mišljenja, onda pri tom posve pušta s vida, da slušajući svoje nagnuće popušta spolnom nagonu i da ova *najstrašnija i najneugodnija moć u čovječjem životu* umije da se posve protisne, ako joj se nešto popusti. Može se doista dogoditi, kako je već rečeno, da nagnuće ne prelazi granica izvjestnog snatrenja, jer radi različnih okolnosti nije došlo do bližega, povjerljivog obćenja. Jasno je, da se tada i opisane štete u manjoj mjeri pokazuju. Ali čim se okolnosti promiene, dolaze s povjerljivim obćenjem i opasne posljedice.

Obično ne prolazi mladenačka ljubav nipošto tako nedužno, kako se to možda pričinja. Već je u samoj naravi nagnuća, da se nastoji objaviti znakom. I tako dolazi pomalo do milovanja, poljubaca, zagrljaja. Ali se ne nalazi, što se očekuje. Tako se po usrdnijim, češćim nježnostima nada izpunjenju čeznuća, kako se izrazuje Gretchen, koja želi, da bi se »na

njegovim poljubcima razplinula«. Ali još i to ne donosi podpunog izpunjenja onoga, za čim se teži. I tako nagon sili uviek dalje; vazda nešto usliši, ali ujedno draži čeznuće za daljim, što obećaje dati i o čem već daje slutiti okušaj.

Djelovanja su svakako primjerena ulogama obaju spolova, pa su i kod predanja različna. Kod mladog čovjeka se pokretima naravnog nagona izazivlje sve veća strast, koja svom snagom sili na zadovoljenje. Već mi je gdjekoji mladić priznao, da je iz početka bezazleno ljubakao, ali je skoro uvidio, da mora prekinuti, ako neće da unesreći sebe i djevojku. »Ja sam svakako gdjekad ćutio, kako u meni vrije požudna strast«, piše jedan, koji je zaželio s djevojkom samo »prijateljstvo«. Drugi piše: »Ali ne mogu zatajiti da je osobito u početku, zvier zaprietila da će provaliti«. — Kod djevojke, prema već spomenutim riečima profesora Forela — izazivlje se stanje podraženja, koje često doseže do uzhićenja, i koje lomi svaki odpor volje i razuma. Ona podlieže zagrljajima muža, sluša ga bez odpora i u tom je stanju sposobna i gotova na svaku glupost«.

Ako su oboje na svaki način pustili uzde strasti, onda se konačno više ne da zaustaviti. Nagon sili dalje i dalje i tek se tada smiri, naravski samo prolazno, kad se podpuno izdovolji. U samoj je naravi nagnuća prema osobi drugog spola usađeno, da se u prirodnim potrebama ne zadovoljuje prije, dok u punom podanju ne nađe svoj najviši izraz. I to je eto strašna tragika jednog nagnuća srdca, koje se podržava samo radi njegove ugodnosti. Budući da nema dopuštenog cilja, odriče se i ćudoredne ozbiljnosti, koja bi je jedina mogla držati u granicama. Tko se ne može oprieti vabljenju nagona, kad mu se približuje slabim podražajima, zacielo mu ne će moći odoljeti, kad on navali svom silom. Tko nema ćudoredne jakosti da se odriče manjih ugodnosti ljubakanja, još manje će je smoći, da odbije ovaj najsilniji juriš strasti. Kako nada sve žalostno izkustvo kaže, to je nuždni svršetak naravnog razvitka.

Dopuštam, da mnogi započinjući takvo ljubakanje nipošto ne namjeravaju ovako završiti. S ogorčenjem bi se branili od takova prigovora. Rekli bi, da je to izključeno. Nikada ne bi takva što učinili. Ja ne sumnjam u njihovu poštenu tvrdnju. Može se dogoditi, da neki i ne će poći tako daleko, jer opažaju oluje u svojoj nutarnjosti te na vrieme prekinu občenje. Često

nose još dugo poslije bol u duši od posljedica razstanka. U njima se nagnuće razvilo tako, da je obuhvatilo svu njihovu nutarnjost, a sad mu je spriečen naravni svršetak — sjedinjenje u braku.

Gdjekoji se možda zavaravaju tom nakanom, da će odmah prekinuti, čim zapaze da prieti opasnost. Ali pri tom posve puštaju s vida — barem ovi, koji tako misle — da zablude niesu nikad posljedice mirnog razmišljanja, već neopreznog trenutka, kad se dadu zavesti strašću. Također ne znadu, da se milovanjem, riečima, pogledima, a možda i nama još nepoznatim tjelesno-magnetskim uticajima razvije takvo stanje, te se čini kao da su oni postali posve drugi ljudi. Što bi ih se prije dojmilo, sad je izgubilo na njih svaku moć djelovanja. Puno sjedinjenje ukazuje im se tada kao vrhunac svih dobara, dok su svi drugi obziri kao izčeznuli s njihova obzorja. Gotovo bez volje vrludaju u pohotnoj vrtoglavici.

Poslije se veli: »Već niesam znao, što sam radio«. »Ne shvaćam, kako sam do toga došao«. — To su istine, koje se samo iz izkustva mogu saznati, a izkustva mladić još nema. Ako ne će da vjeruje onima, koji poznaju pravi život iz priznanja mnogih mladih ljudi, te imadu mnoga žalostna opažanja, morat će kasnije priznati, da su oni ipak imali pravo. Ali tad će biti prekasno! Kako je potresna tužba Grete u Göthe-ovu »Faustu«: »Ipak — sve što me je gonilo na to, Bože! bijaše tako dobro! bijaše tako milo!« I ona nije mislila zlo, kad je popustila nagnuću. Sve joj se činilo tako dobro i milo, da se nije opirala zamamnostima, i tako je pala.

Ovdje bih želio ukratko odgovoriti na pitanje: »Je li grieh ljubiti se (cjelivati)? Poljubac je znak, kojim dajemo izraz svog nagnuća. Njegova ćudoredna vriednost ovisi posve o tom, kave je vrste nagnuće, koje se poljubcem izkazuje. Da mognemo dakle izreći sud o dopuštenosti poljubca, moramo se podsjetiti na to, da je želja da mognemo osobu drugog spola svojom nazvati samo onda dopuštena, ako se radi o njezinu dopuštenu posjedovanju u braku (v. str. 77.). Prema tomu može se takvoj želji dati izraz poljubcem samo onda, ako je ona dopuštena. Ali kao znak nedopuštene želje je poljubac griešan.

Treba nadalje imati u vidu, da spolni nagon, a nada sve duševni nagon, kuša zamamiti jošte ćudoredno nepokvarenu mladež time, što dolazi najprije sa slabim podražajima budeći

u njoj zahtjeve za osjetnim ugodnostima, koje još niesu izravno grješne. Tko nema snage da se odupre tim zamamljivostima, već se ovim nježnostima zabavlja, taj dolazi u opasnost, da će ga one sve dalje primamiti. K tomu mladić — koji lakomisleno, na pr. u igri ili u sličnim prilikama, poljubi djevojku — gubi ono odlično susprezanje prema ženskom spolu, koje je za njega jaka zaštita. On malo pomalo ne vidi ništa zla u takvim slobodštinama, one mu se sve više sviđaju te ih traži. A jer kod toga, u početku možda nesviestno, popušta spolnom nagonu, ovaj ga onda sve dalje potiskuje. — Ujedno se ogriešio o djevojku, što ju je zaveo da je napustila svoju nepristupnost, koja je isto tako za nju jak oslon. I njoj je kao i njemu: ona pri tom više ništa ne misli, voli ako se zaželi od nje poljubac, a konačno se više ne može odreći ovih pohotnih ugodnosti. Ako on sam možda i ne pođe dalje, može se lako desiti, da će neki drugi, komu se rado dala ljubiti, po njezinoj susretljivosti zaključivati da joj je takvo i mišljenje, te će kušati zavesti je. Već se gdjekoji mladić obteretio strašnom krivnjom, što je svojim nježnostima probudio u djevojke takve zahtjeve. Ona kod toga možda nije ništa mislila, ali nećudoredni mladići, kojima je to dopuštala, držahu je radi toga pokvarenom, pa, naravski, smatrahu da je na sve spremna.

Iz ovoga, što smo rekli jasno se vidi, da ćudoredna vriednost poljubca kod dvoje mladih nije za oboje ista. Kod djevojke on može biti samo izraz običnog voljenja, dok je kod mladića jednako kao i druge nježnosti, doista vazda izraz nedopuštene želje. Koji to ne će priznati, varaju se. Češće sam dolazio u doticaj s mladićima, koji su držali, da to ipak ne može biti zlo. Tada sam ih zapitao: »Hoćeš li ti, kasnije, kad budeš otcem te imadeš kćerku od 14 do 18 godina, dopustiti njoj, da se dade mladićima ljubiti?« — Ili: »Bi li ti kasnije oženio djevojku, koja se dala mladićima ljubiti?« Svaki put bi mi na to odgovorili, da sad uviđaju, da to ne može biti dopušteno. Dakle je to zahtjev ćudoređa i poštivanja, kako prema sebi, tako i prema djevojci, da je mladić ne ljubi lakomisleno, već da dokaze ljubavi pričuva za onu, koja bi mu jednoć imala postati družicom života. Djevojka, koju ćeš kasnije oženiti, bude li Božja volja, zacielo već živi. Sačuvaj joj vjernost i postupaj sa svakom djevojkom tako, kako želiš da bi drugi postupali s tvojom budućom zaručnicom!

I posljedice samo jednog prekršaja su nada sve žalostne. Netaknutost, neoskvrnutost tiela ode zauviek, nevinost je nepovratno izgubljena. Razorena je sviest nevinosti, ponos nepogrešivosti. Kako su nekoć Adam i Eva stajali pred zatvorenim vratima raja i tužnim se pogledima ogledavali za izgubljenim presladkim vrtom, tako stoje sada i ovi siromasi pred rajem nevinosti srdca, iz kojeg ih je grieh izagnao te su i njima vrata zatvorena zauviek. One čiste nevine radosti, koje su prije uživali, više se ne vraćaju. I njima su oči istekle gledajući nesreću u koju ih je grieh strmoglavio. Sad mogu uzdisati, jadikovati i plakati, mogu opet postati čisti — ali raja nevinosti više im ništa ne vraća.

Još se izgubio i prirodni strah, što ga čovjek ima upravo od ovog grieha. Odporna snaga protiv napasti je slomljena, nutarnje je držanje oslabljeno. Spomen na grieh izkorišćuje strast želeći probuditi želju za opetovanjem. Što David tako dirljivo pjeva: »Grieh moj stoji uviek preda mnom«, još se uviek ponavlja. Takav se grieh ne može zaboraviti. Kao pliesan pokrije svu radost. Grieh stoji uviek pred duhom i razapinje ga na muke. Iznosi mu sve do sitnica, što je počinio i kao da se pase na mukama, što mu ih priređuje spominjanje.

Pa što je taj siromah postigao prema svima tim štetama? Kratak požudni užitak, i ništa drugo. I to je morao platiti najdragocjenijim blagom svoga srdca i svoje duše.

Do ovdje sam govorio uglavnom o posljedicama, što ih ima mladenačka ljubav za mladića. One nastupaju na sličan način i kod djevojke. Zato i za nju vriedi sve, što se dosad reklo. Samo su štete za nju još mnogo kobnije. Mnogi mladić odviše malo promisli, u kakvu nesreću gura onu siroticu, za koju govori da je »ljubi«. Da se to mogne razjasniti, moramo još jednoć ukratko upozoriti na njezino drugčije ustrojstvo.

Poziv za zvaničnu životnu zadaću kod djevojke je već u svom temelju drugčiji nego mladićev. Kad dječak svrši školu, želi biti kakav zanatlija, abiturijent želi biti liečnikom, pravnikom, mjernikom i t. d. Doduše časovita nužda sili mnoge djevojke da se prihvaćaju sličnih zvanja. Ali to je samo nuždna pomoć, te većina njih ne misli ostati kod tog zvanja doživotno. One se u njima ne osjećaju kod kuće. Neki moderni psiholog pravo opaža, »ona će i doktorski šešir objesiti o klin, ako valja kolievku ljuljati«. Utvrđeno je, da su se mnoge učene gospođe, kad su postale majkama, posve predale svome djetetu, a za nauku su bile izgubljene. Niesu u njoj našle izpunjenja svoga najdubljeg čeznuća, što su tek onda podpuno shvatile, kada

ih je diete odvelo k njihovu pravome zadatku, a za taj zadatak ih je Bog na posve čudnovat način opremio.

Bogatstvo djevice je u čistom, pobožnom, tankoćutnom, dobrostivom, samilostnom, nesebičnom, požrtvovnom srdcu. Ona se odlikuje vanredno finim i oštrim pogledom na sve, što se dolikuje, što je pravo i plemenito. Nikad nije blaženija, nego onda, kad može u svojoj nesebičnosti da sasvim zaboravlja sebe i sva se žrtvuje za druge. Baš je dirljivo, kako se ova njezina osebnost često odrazuje na njezinu obrazu i pogledu. Iz nje odsieva dobrota i blagost, požrtvovnost i odanost, čistoća i uzvišenost, koja oduševljuje i zarobljuje, tako da nam dolaze u pamet stihovi: »Ti si, djevo, kao ruža — tako mila, krasna, čista. — Pogledam te i već sjeta — u srdce se moje šulja. I bude mi, da bi ruke — na glavu ti stavit trebô, — moleć da te Bog uzdrži — tako čistu, krasnu, milu.« Neopisivom ljubavnom draži uresio je Bog djevičanstvo. To je onaj fini dašak neoskvrnjenosti, što se prelio cielim njezinim bićem, to je ona netaknutost, ona sviestna uzdržljivost, koja spaja neku vrstu nepristupnosti s iskrenom prijaznosti, a očituje se u dostojnoj pristojnosti i odličnoj skromnosti. Njezin pogled diže čovjeka i pobuđuje u njemu osobito počitanje pred ženskim dostojanstvom. Zar nije dakle grieh slomiti ovaj krasni čovječji cviet radi svoje pohote, tako da će skoro umoran spustiti glavicu, uvenuti i posušiti se?

Preranim ljubavnim tričarenjem gubi se onaj nježni dašak djevičanstva. Djevojka, koja se ponizi do lopte ljubakanja, odriče se svoga dostojanstva. Ona se i odbija kao lopta od jednog do drugog, a to ostavlja tragove i na njezinoj vanjštini. Vladnje joj biva lakomisleno. Stidljivosti nestaje. Njezin pogled i izraz lica su slobodniji. Ocaklina netaknutosti izgubila se.

Još opasnije su štete, što se pojavljuju na njezinoj unutarnjosti. Ova se ljubakanja događaju ponajviše u dobi od 14 do 20 godina, a upravo u to doba zbiva se i nutarnje rastenje organa, koji će jednoć raditi u službi materinstva. Liečnici kažu, da ovo dozrievanje već i onako privlači u saradnju sve tielo, sve biće njezino i prouzrokuje neke težkoće. Zato se taj razvitak vrši mirno i bez smetanja.

Radi ovog izmjeničnog djelovanja seksualnih živaca i njima doličnih predočaba biva to mirno dozrievanje ometano ljubavnim tricama. Djevojka je radi svoga mnogo jačeg čuvstvenog života puno lakše podražljiva od mladića, tako da nagnuće i silnije i dublje zahvati i uzbuni svu njezinu nutrinju. Budući da se njezin duh, njezina ćud nalaze još u punom razvitku, to ove nutarnje oluje djeluju na njih veoma nepovoljno. Ona se razmeće na lakouman način bogatstvima svoga srdca i odbacuje svoje najbolje. Tankoćutnost, ta neobična nježna plahost od svega što se ne dolikuje, gubi se. Ona radi protiv glasa svoje savjesti, protiv volje roditelja, protiv opomena Crkve. Viši obziri šute. Ona čuje na prvom mjestu ono, što joj došaptava nagnuće. U njezinu se nutarnjost useli posve nov osjetni sviet misli i istisne iz nje sve više interese. Nije to onaj njezin pravi *Ja*, koji traži ta ljubakanja, nego je samo spolni nagon, koji joj preoteo vlast, te je sada sili da zadovolji njegov zahtjev. Gdjekoja djevojka, koja je jedanput okušala ugodnosti ljubakanja, ne može više bez njega obstati, i tako često zareda ljubakanje za ljubakanjem, a ćudoredna podivljalost biva time sve bezutješnija.

Za nju je grieh od dalekosežnih posljedica. On joj otimlje ne samo njezinu čast, djevičanstvo, već se često strašno izgradi, ako se za doba još ne osviesti i odbaci svoju lakoumnost. Nada sve jako razvijeno čuvstvo stida čini, da se svaka djevica sa strahom otimlje prvom podanju. Ali kad je to jednoć svladano, te su odstranjene zapreke, što ih je Bog postavio, onda se nutarnjost njezina često ne zna zaustaviti. Više ne može da se opire zahtjevima pokvarenih mladića potrebnom odlučnosti, kakovu daje neizgubljena nevinost, i tako vrlo lako podlegne napastima, kad navale na nju.

K tomu dolazi i to, da spolno obćenje — po sudu nekog uvaženog liečnika za ženske bolesti — vrši mnogo veći utjecaj u životu žene nego u životu mužkarca. Kod mužkarca je grieh više zabluda prirodnog nagona, naprotiv kod djevojke je to zabluda duševnog nagona. Kod svega, što ona čini, ulazi u saradnju cio njezin duševni život. Zato, po sudu pomenutog stručnjaka, svako ponovno seksualno doživljavanje s raznim osobama znači za nju sve dublje padanje njene vriednosti. Mladić može razorne posljedice svoga grieha drugim svojim djelovanjem i nastojanjem bar donekle odvratiti, a djevojka trpi mnogo, jer je povrieđena jezgra njezina bića. Veli posve pravo, da je ljubavna tričarija za mladića doživljaj, zgoda života, ali za djevojku je ona životna tragedija. Ta je bol prati sav život, a mnogo puta je vodi u grob. Mladić nasuprot odleti kao leptir lepršajući od cvieta do cvieta. Ali zar nije užasno, kad kasnije

mora sebi spočitavati i prekoravati se, što je svojom lakoumnošću makar samo jednu djevojku unesrećio?

Eto do toga je konačno došao siromašni stvor. Dobila nije ništa Okušala je tek neke neugodnosti. Ali je zato izgubila svoje najdragocjenije blago. Ćud joj je podivljala, srdce opustjelo. Njezin ju je mir ostavio. Smisao za što više nestao je. Volja joj oslabila. Niži su nagoni ojačali, opasna se nagnuća probudila. Vjerski je osjećaj otupio, ćudoredna ozbiljnost, čuvstvo odgovornosti izčezlo. Rana se liječi vrlo težko, obično samo nepodpuno, a često i nikada više! I takve djevojke imale bi kasnije biti — majke!

O koliko vriedi dobra majka! Veliki biskup u Majncu Ketteler govori u jednoj svojoj propoviedi: »Najveće dobročinstvo, što ga Bog može čovjeku u naravi dati, jest bez sumnje to, što mu dade pravu kršćansku majku... Neizmjerna je sreća za diete, ako ima uistinu kršćansku majku, pa makar inače u dronjcima uzraslo i u dronjcima u grob leglo... Kako okužljivo djeluje na diete dah nekršćanske majke, makar inače nosi ime kršćanke, tako blagoslovno djeluje i ona klica, što je pobožna majka usadi u dušu dječju. Kad već dugo majku grobak krije, a sina bacaju oluje života amo tamo, te je već gotov da izgubi vjeru i ćudorednost i padne u vječnu propast — i tad će se još pojaviti pred njim pobožni, plemeniti lik njegove kršćanske majke, te ga čudesnom silom opet privesti na put vjere i kreposti.»

Što li sve niesu izrekli i napisali na hvalu majci govornici i pjesnici! Rieč majka ima za nas neki osobiti zvuk. U njemu leži more dobrote, miline i blagosti, strpljenja, praštanja, požrtvovnosti, nesebičnosti, povjerljive, srdačne ljubavi. Dobra majka je djetetu jedino i sve. U svakoj potrebi trči k majci; svaku bol tuži majci; u svim sumnjama pita majku; štogod pogrieši, priznaje majci. A kako nam je srdce zadrhtalo, kad smo čitali, da su na bojnim poljanama ranjeni mladi ratnici u najgroznijim svojim mukama dozivali majku: »Majko! majko moja!« — Narod kaže, da leži nešto žalostno u biću čovjeka, koji nije poznavao svoje majke. Mladost bez prave ljubavi materinske je kao proljeće bez svjetlosti sunčane.

Zar to dakle nije užasan grieh, oštetiti one, koje bi jednoć imale postati majkama; oštetiti ih upravo u onome, što ih jedino može učiniti dobrim majkama? Ugrabiti im zbilju života i strah Božji, tankoćutnost i plemenitost, tako te već

ne će moći biti svojoj djeci dobre majke ili će biti tek manje dobre? Je li previše rečeno, ako nazovemo razbojnicima i pustahijama takve junake, koji radi svog užitka prodiru u svetost srdca, orobe ga i tada kreću dalje ne brineći se za nevolju, što su je počinili. Jest, ovi su gori od razbojnika; jer zemaljsko se dobro dade nadoknaditi, povratiti i opet steći; ali, blago, što se otme djevojci lakoumnim obćenjem, ne može joj nitko povratiti! — A kod svega toga još niesam uzeo u obzir najstrašniji udes, koji lebdi nad svakom djevojkom, koja se dade zlorabiti na grieh. To ću tek obraditi u poglavlju »Odnošaj«.

Ipak se sve djevojke ne udadu. Kako gorko je kasnije za njih spominjanje, da se u doba njihove mladosti neki mladić hineći ljubav lakomisleno poigravao s njezinim srdcem i možda je prevario za njezinu nevinost i čast! Kad bi bar tada suze i jadovanje: »Da bar niesam...!« mogle štetu opet popraviti!

Druge su pozvane za više. Njima će jednoć Spasitelj reći: »Čuj, kćeri moja i vidi i prigni uho svoje, i zaboravi puk svoj i dom otca svoga, jer kralj zahtieva ljepotu tvoju; On koji je tvoj gospodar i Bog«. (Ps. 44, 11.) One imadu da stupe u čete onih, koje su Spasitelja izabrale za zaručnika svog srdca i njemu posvećuju sav svoj život ljubavi. Kako će to prosuditi Sin Božji, ako ovdje netko zavede na ljubavno tričarenje djevicu, koju si je On odabrao za zaručnicu? Ili je dapače oskvrnuo? Ili je odvraća od Njega? Zar se ne bi morao s pravom bojati, da će ovaj grieh izazvati grozno prokletstvo na sav njegov život? —

Ja bih rekao, da mladi ljudi, koji samo nešto promisle, koliku štetu učine djevojci zavedavši je na ljubakanje, ne bi s njom tako prosto postupali. S djevojačkim srdcem i srećom njezina života ne smije se igrati. Već ljubav prema vlastitoj majci imala bi suzdržavati svakog mladića da učini nešto, čime bi djevojka bila manje vriedna ili nevaljala majka. Neodgovorno je svojom lakoumnošću i požudom skriviti da drugi ne dobije plemenite, dobre, čiste majke, ali još užasniji bio bi grieh, kad bi netko tu žalost zadao djevici, koja je kasnije imala biti zaručnicom Gospodinovom!

Mladost je doba priprave, to je proljeće života, vrieme cvatnje. Želiš li u jesen plodove brati, ne smiješ u svibnju odkidati cvjetne grančice, da od njih sebi spleteš vience! —

»PRIJATELJSTVO?«

Zar između mladića i djevojke ne može biti »prijateljstva«? — Ova se rieč može razumjeti u širem i u užem smislu. Jasno je, da se prijateljsko obćenje, kakvo se posve prirodno razvije među poznatim obiteljima, smije proširiti i na mladež. Po sebi se razumije, da će takve prilike imati za tebe posebnu draž radi nazočnosti djevojaka i da ćeš se s jednom bolje zabavljati, nego s kojom drugom. Smiješ imati razumievanja za ženske prednosti. Bio bi žalostan znak, kad se mladi čovjek ne bi u takvim prilikama mogao družiti s djevojkama prijazno i obzirno no bez ikakva intimna približavanja.

Upotrebljuj ovakve prilike, da sebi prisvojiš izvjestnu sigurnost prema djevojkama, tako da budeš mogao mirno prosuditi njihovu unutarnju vriednost i ne daj se obsjeniti vanjštinom. Moraš se učiti, da »s tobom ne pobjegne i srdce«, kako se kaže. Nastoj da samosviestno susprezanje združuješ s iskrenom prijaznosti i veselosti. Moraš biti vazda spreman, da ne popustiš nagnućima čuvstava, ako bi se možda pojavila. Budi prema svima jednako ljubezan i drži vrata svoga srdca dobro zatvorena. Ne puštaj ništa ni van ni unutra! Uviek moraš imati snage da odoliš trenutačnim podražajima.

Gospodarski prevrati poslie rata stvorili su posve nov položaj za međusobno obćenje mladih ljudi. Prije su mlade djevojke rasle ponajviše odieljeno od mladića. Ali naobrazba za njihovo zvanje ili samo zvanje, udružuje ih zajedno. K tomu dolazi još i to, da su nastojanja — kojima je cilj »izjednačenje spolova« a osobito »pomužkarene« djevojke i žene — zahvatila široke krugove puka. Ove ideje slobodnijega obćenja među mladim ljudima raznose se i u najudaljenija sela knjigama, novinama, brošurama, ilustrovanim listovima, kinom i t. d. Mladost, koja se oduševljava za sve, što odgovara njezinoj neobuzdanoj težnji za slobodom i u svemu, što je novo, vidi neki napredak, požudno je prihvatila ove ideje i smjesta ih provodi u djelo. Razstava spolova kod putovanja, gimnastike, kupanja, a osobito u pučkom i morskom kupalištu, kod sunčanja i dr. smatra se zaostalošću. Kidaju se sve granice, koje su prije postojale za razstavu mladih ljudi kod obćenja. To je

eto tlo, na kojem se razvijaju »prijateljstva«. Mladić, često još dječak, upoznao je takvom prilikom djevojku, koja mu se svidjela, od tog časa obće međusobno »prijateljski« i, kako oni vele, daleko je od njih svaka nedopuštena namjera. Što se može držati o ovim pojavama vremena?

Činjenica je, da su ove moderne »tekovine« veoma opasne pojave izopačenosti — degeneriranja. Ozbiljni ljudi, seksualni psiholozi i odgajatelji pokazuju s osobitom važnošću na zle posljedice, koje su nužno povezane s rušenjem granica, koje su dosada razstavljale mlade ljude međusobno. Već je zlo, što mnogi mladići i djevojke gube svoje osebine, ako u godinama razvitka zajedno rastu. Tomu prigovara i jedan profesor, inače inovjerac, te na osnovu svojih biološkin studija i opažanja zahtieva razstavu mladića od djevojaka za doba razvitka. On zabacuje sva nastojanja, koja se tiču »niveliranja« t. j. brisanja spolovima vlastitih oznaka. Jer — kako je već prije naglašeno — samo *podpuni* muževi i *podpune* žene, koji su se dakle podpuno razvili u svojim vlastitostima i svojim različnostima, mogu poslie u braku međusobno pružiti ono, što drugi dio traži. U zajedničkom druženju za dobe razvitka, mladići se podjevojče, a djevojke omomče. Zato ima pomužkaračenje djevojka često upravo katastrofalnih posljedica za brak. Mužkarac zahtieva s drugačijim sklonostima družicu, koja će svojim ženskim prednostima dopuniti njegovo biće. A pomužkarčena je djevojka napustila svoju žensku osobnost, a ovo što je prisvojila, ima mužkarac u puno većoj mjeri. On ne nalazi u njoj ono, što očekuje. Broj bračnih razstava bio je u Sjevernoj Americi god. 1925. oko tri puta tolik kao u Njemačkoj. Kao uzrok ovoj pojavi navodi se, da je tamo sloboda u druženju spolova prije braka mnogo veća nego u Njemačkoj.

K tomu dolazi i to, da radi slobodnog obćenja mladeži obojeg spola seksualne napetosti budu često tako jake, da ih više ne mogu svladati, kako će se skoro vidjeti. Kod drugih ove napetosti otupe — a to može nastupiti i kod onih prvih, ako neograničeno popuste razularenom nagonu — tako da više niesu prihvatljivi za normalan seksualni podražaj braka te nastoje taj gotovo ugašeni pohotni žar probuditi sve većim bezsramnostima i perverzitetima. Lako je pokazati, kako se ove zle posljedice opažaju najviše u tako zvanoj »kulturi golotinje«.

Naš sv. Otac Pijo XI. govoreći u svojoj enciklici o kršćanskom uzgoju mladeži, živo je odvraćao od svih nastojanja, koja teže za većom slobodom občenja spolova i odsudio ih. »Isto tako je nastran i za kršćanski uzgoj opasan tako zvani sistem koedukacije, za mnoge isto tako osnovan na naturalističkom tajenju istočnog grieha. Osim toga vlada kod pristaša ovog sistema jadna zbrka pojmova, budući da zamjenjuju opravdani zajednički život čovječji s miešanjem i izjednačenjem spolova. Stvoritelj je hotio zajednički život obih spolova po pravilu i redu podpuno samo u jedinstvu braka, naprotiv pak u porodici i družtvu u različnim stupnjevima. Iz prirode, koja iznosi različnost u organizmu, u nagnuću i sklonostima, ne da se izvesti dokaz, da bi miešanje ili pače jednakost u naobražavanju spolova bilo moguće ili nužno. Što više, ovi su prema predivnim namjerama Stvoriteljevim određeni, da se u porodici i narodnoj zajednici dopunjuju upravo jakošću svoje različnosti. Zato se ovo mora u uzgoju i obrazovanju čvrsto držati i pomagati potrebnim razlikovanjem i doličnom razstavom po dobi i okolnostima«.

Time je izrečena i obrazložena osuda o svakom slobodnom občenju spolova i o »prijateljstvu«. Tko želi da kasnije uživa sretan, harmoničan brak, ne smije mu već u mladenačtvu uzeti njegove radosti, tako da mu poslije sređeni porodični život nema više ništa novo da pruži, već mu se možda radi svojih dužnosti i tereta čini dosadan i nepodnošljiv. — A sada ćemo mirno razmisliti, da li uobće može biti i »prijateljstva« između mladića i djevojke i da li je ono doista nedužno, kako se to mladim ljudima često pričinja.

Izkustvo nas uči, da prijateljstvo, kakvo postoji između dvie djevojke ili dva mladića, ne može nikako da postoji između djevojke i mladića. Pa i kod zrelih, pročišćenih ljudi dade se to provesti samo u osamljenim slučajevima, kad je »duša stekla visoki, jaki smisao« kako reče Alban Stolz, a spolni nagon ili je u braku našao svoje puno umirenje ili ga je obuzdala krepost stečena jakim borbama i prokušana u mnogim slučajevima.

Nagnuće između mladića i djevojke je upravo nuždno ili odmah od početka upravljeno na spolni način ili će to biti kasnije. To je upravo duševni nagon, što ih tjera jedno k drugomu. To oni iz početka možda ne će opaziti ili ne će htjeti priznati i tako će sami sebe varati, ali učinci, obim spolovima tako svojstvenih podražaja, ne dadu se izključiti. *A bilo bi ipak neobično, kad prirodna i nuždna privlačivost djevojaka ne bi djelovala na mlade, lako podražljive ljude, dok im se i sami zreli, pročišćeni ljudi gdjekad samo s mukom mogu obraniti.* Za djevojku je osobito težko da zapazi razliku između prijateljstva i duševnog nagona, a to je zato, što prirodni nagon u njoj obično šuti, dok mladića opominju njegovi pokreti, da ga je zahvatilo spolno nagnuće.

Ovo, što je tu rečeno, potvrđuju i priznanja mladih ljudi, koji su htjeli da si budu prijatelji, ali su konačno morali spoznati, da to više nije bilo samo prijateljstvo, što ih je zajedno povezalo. Jedan, koji je htio biti svećenikom, upoznao je djevojku, prema kojoj je ćutio nagnuće. Ona je znala, da se on odlučio za svećeničko zvanje. Među njima imalo je postojati čisto, plemenito prijateljstvo. Nije bilo milovanja ni poljubaca. Nakon svršene mladićeve mature bijahu neko vrieme razstavljeni, a kad se on povratio, reče joj, da čvrsto ostaje kod odluke da stupi u svećenike. Ona odvrati: »Tomu bih se zapravo imala radovati; ali ti shvaćaš, da mi je težko!« I on prizna nekom prijatelju: »To niesam trebao činiti, jer ne znam, hoće li ona poslije biti kadra drugoga čovjeka tako ljubiti kao mene.« — A nešto kasnije je i sam priznao, da su se oboje obmanjivali držeći, da je to samo prijateljstvo.

Slično se dogodilo nekom drugom mladiću. Oni oboje su osjetili probuđenje spolnog nagona, ali su tada odlučili boriti se protiv njega, da budu samo prijatelji. Kad su ga kasnije upitali, kako on sebi predočuje budućnost, odgovorio je: »Ja se nadam, da ću tu žrtvu zaista moći podnieti; ali ne znam, da li će je ona moći«. »Pa što ćeš onda, ako ti ona izjavi, da ne može? Da ne može živjeti bez tebe? Da bi bila nesretna? Da će sama sebi učiniti kakvo zlo?« I ne potraje dugo, on se odluči da je oženi.

Petorica gotovo idealnih gimnazijalaca u dobi od 18 do 19 godina osnovaše čitalačko družtvance. I rodi se misao, ne bi li u nj privukli i djevojke. O tom se pitanju dugo razpravljalo. Jedan od njih bio je i ostao je protiv pristupa djevojaka. I drugom se ova zamisao nije baš mnogo sviđala. Ali ostala trojica konačno su proveli svoju nakanu. Cilj je imao biti: upoznavanje djevojačkog kruga misli kod izricanja o čitanom i priviknuti se na nepristrano občenje s njima. I pozvaše dvije sestre od 19 i 21 godine, također studentice. Za svu petoricu bila je već unapried gotova stvar, da se na kasniju ženitbu nije moglo ni pomisliti iz više razloga.

U početku je išlo sve dobro. Ali već za kratko vrieme nasta među njima ljubakanje. Ona tri zagovornika toga plana opaziše, kako se dobro razumiju s djevojkama. Nazovimo ih A, B, C. Ponajprije se pokazala ljubomora između A i B, koji pokazivahu naklonost za mlađu sestru. Budući da se A, iako s nutarnjim borbama, odrekao spoznavši da nema izgleda za bliže obćenje, riešilo se pitanje razmjerno povoljno. Stvaran interes za čitalačko družtvance počeo se domala gubiti radi ličnih nagnuća, i tako se družtvance razpalo. Starija se sestra naskoro zaručila s nekim drugim, a C, njezin štovalac iz tog družtvanca, bio je kao slomljen, sasvim nesretan. Ona ga je žalila, ali mu nije mogla pomoći. B je ljubakanjem izgubio prijašnje idealno mišljenje, a naprotiv zavolio požudne ugodnosti i pao u vrtlog svjetskog uživanja. — A onaj koji mi je to pričao, poznavao je više takvih družtvanaca, u kojima se isto tako dogodilo. Čim postadoše mješoviti — obospolni — nastala su ljubakanja i ljubomore, te su se razišli. Ćudoredni pad i duševne rane bijahu posljedice takova odnosa.

Ovi i slični primjeri pokazuju, da u takvim slučajevima nagnuće između mladića i djevojke nije prijateljske vrste, nego je to izraz duševnog nagona. Kako izkustvo uči, lako je pojmljivo, da ličnosti jake volje i ćudoredne visine, popuštaju na izvjestan način duševnom nagonu, a prirodni njegov razvitak izvjestan način duševnom nagonu, a prirodni njegov razvitak silovito sputavaju. Lako je spoznati, da ovo nasilje ne može ostati bez štetnih posljedica za duševni razvitak. Doista je moguće bez štetnih posljedica odreći će podpunog zadovoljavanja spolnog nagona i oprieti se njegovim požudama. A kako smo gore vidjeli, može postojati prijateljstvo, ali u osamljenim slučajevima kod podpuno zrelih ljudi, koji imadu takav životni položaj, da podpuno zadovoljava njihovu dušu.

Mladi, ali još nezreli ljudi, kojima se sviđa povjerljiv razgovor i obćenje s osobom drugoga spola, povode se u svim slučajevima za duševnim nagonom, smatrali se oni samo bratom i sestrom. Prirodnom nuždom teži nagnuće — koje je obćenjem već samo po sebi ojačalo — za sebi svojstvenim, daljnjim razvitkom. A da se to onda silom sprečava, bilo bi neprirodno i od takve sile moraju prije reda dozoriti štetne posljedice. Pa i pokazale su se doista kod onih, koji su imali među sobom bratsko obćenje. Budući da se radi o nasilnom ugušenju duševnih nagona, štete se pojavljuju jače kod djevojke, jer se ovaj kod nje jače opaža.

Ponajprije treba shvatiti, da se takav bratski odnošaj dade postići gotovo samo kod odraslih mladih ljudi, dakle ne u godinama razvitka. Ali takve djevojke ne pokazivahu u sliedećim godinama nikakve sklonosti za brak. Nekoliko godina kasnije to je nagnuće opet oživjelo, i tada spoznaše, da su svojim vlastitim držanjem zatvorile put do braka i materinskog dostojanstva, za čim čezne sada sva nutarnjost njihova; vide da su se prevarile za sreću svog života. Niesu se brinule za druge mlade ljude, a možda su i gdjekoga prosca odbile. Sada su previše ostarjele. Gdjekoja je djevojka bila mladiću — kako ovaj uvjerava — anđelom čuvarom — ali na štetu svojoj životnoj sreći. Od toga boluje sav svoj život. U drugim slučajevima ovo je mladenačko prijateljstvo urodilo tim, da dotičnici poslije niesu našli pravi stav za ženu ili muža, i tako je brak bio nesretan.

Mladost u godinama razvitka ne će uobće izdržati bratosestrinskog odnošaja. Za to nam daje kapelan Lins poučan primjer u sastavku »Prijateljstvo« (»De Fährmann« von Dr. Keckeis, Herder). Mladić i djevojka upitali su ga pismeno, da li bi mogli biti prijatelji. Ova su oba pisma navedena. Nakon duga razmišljanja odluči on, da će pokušati, ne bi li ipak bilo moguće pravo prijateljstvo između mladića i djevojke. Prilike su bile — koliko se dalo zamisliti — vrlo povoljne. Mladić je priznao, da je postao posve drugi čovjek, odkad se druži s njom. I djevojčini su roditelji pristali na to pod uvjetom, da im se svagda kaže, gdje se ona s njim sastaje. Tako je on pisao vrlo ozbiljno i odredio stroge granice. Cilj je imao biti: uzajamno podizanje do svietlih čistih visna. — Nakon duljeg vremena bili su oboje složni, da su zašli u zabludu. — Dakle: unatoč najpovoljnijim prilikama, unatoč tomu, što je duhovnik mogao sigurno predpostaviti, jer ih pozna od djetinjstva, da su oboje bili zadahnuti ozbiljnom težnjom i poslušali su njegove opomene, unatoč tomu što su željeli čisto, plemenito prijateljstvo i niesu se sastajali bez znanja roditelja, uza sve to, ipak nije ostalo kod čisto prijateljskog nagnuća. Upravo nuždno pojavi se spolno nagnuće i razpiri nutarnje požare, koje mladi ljudi ne mogu svladati.

No uzmimo, da ipak jednoć ostane kod pravoga »prijateljstva«, ma da je po onom, što smo već rekli izključeno. Pa i onda postoje protiv njega najveće sumnje radi opasnosti, koju ono krije za budućnost. Mladost ih ne vidi, jer još nema životnog izkustva. Ona ne prozire uzajamnu vezu, te i ne sluti,

kako mnogo toga, što joj se čini neopasnim, može uroditi strašnim posljedicama.

»Prijateljstvo« se stvara samo tada, i na svaki način može opstojati samo onda, ako se oboje mladih osobito dobro razumiju. Oni se o svemu izjasne, povjeravaju si uzajamno svoje tajne, saučestvuju najusrdnije u svemu, što se drugoga tiče. Oni se neopaženo sve više duševno stapaju. — Ali — kako je prije spomenuto — djevojka je prije gotova od njega. I tako postoji za nju znatno prije mogućnost da se uda. Jer prilike, u kojima se rađa prijateljstvo, udružuju obično vršnjake. Pa tako se može lako desiti, da se djevojci nadade prilika za udaju, ona je upotriebi, jer joj se čini predugo, a osim toga i nesigurno da čeka na »prijatelja«. A i u samoj biti »prijateljstva« je sadržano, da se oboje udruže bez nakane za kasniji mužem, pojavi i uklopi između nje i muža.

Muževi, koji su živjeli u srećnom porodičnom životu priznali su, da baš nije tako lako, kako gdjekoji misle, uživjeti se s drugim čovjekom da brak bude sretan. Svaki ima svoj način vladanja, svaki ima svoje nazore, svoje nedostatke i pogrješke. Treba se tu svagda dobro sabrati, imati obzira na želje, interese, a često i na hirove i osobitosti drugoga, sa strpljivošću i blagošću podnositi, ako mu drugi hotice ili nehotice učini što na žao ili ga uzrujava. Zato je brak doista prava zagonetka, koja se ne rješava sama po sebi, već hoće da se riéši u dugoj, težkoj borbi. To je moguće samo onda, ako su oboje izpunjeni čvrstom voljom, da se u svim okolnostima sporazume, međusobno podnose, sve više jedno se u drugo pretope, tako da budu doista jedno srdce i jedna duša. — Za rješenje ovog zadatka ne može se zamisliti veća zapreka, nego da se kod djevojke misao o nekom prijatelju mladosti, s kojim se možda bolje sporazumjevala nego sada sa svojim mužem, pojavi i uklopi između nje i muža.

Događa se prečesto, da se u svojoj zaljubljenosti prije braka jedno u drugome prevarilo. U zaljubljenosti veoma se lako pregledaju pogrješke i nedostatci, dok se vrline uvećavaju preko mjere. Tek u braku dolazi probuđenje i otreznuće. U stalnom se zajedničkom životu tada tek pokaže, kakav je koji. Sada bi imala početi zadaća, da se zajedno užive. Zato moraju oboje biti oduševljeni odlukom, da oboje pripadaju jedno drugomu, da su jedno na drugo upućeni i da su u skladu. Žena mora pripadati mužu i nikomu drugomu. Ali eto, ona je već prije pripadala jednom prijatelju, s kojim je još sada spajaju duševne veze, a te se ne dadu tako lako prekinuti. Iz dubine njezina srdca uviek se pojavljuju uspomene na njega i utiskuju se između nje i njezina muža. To će upravo razorno djelovati, kad opazi, da se sa svojim mužem ne slaže tako dobro, kako se slagala sa svojim prijateljem u mladosti. Svaki put, kad joj se što ne sviđa na njezinu mužu, pomišlja na prijatelja: kako bi se taj posve drugčije ponio, nikad ne bi to od nje tražio, nikad joj ne bi toga učinio. Dakle mjesto da promisli, kako će se sa svojim mužem što bolje snaći, misao na prijatelja povećava nesporazumak, jad, razočaranje. Ona biva sve nezadovoljnija, razdražljivija. Bude prepiraka i svađe. Ona bi se rado izjasnila. Pa komu će ići? —

Opasnost može nastupiti i kasnije, ili se može još povećati, ako se prijašnji prijatelj oženi te nakon nekog vremena na sličan način odkrije, da se sa svojom ženom ne razumije tako dobro, kako se nekoć razumio sa svojom prijateljicom. Tada se kod njega pojavi uspomena na nju, a mašta mu prikaže blaženstvo, što bi ga osjećao, da je ona njegova. A mogu doći i bolesti ženine i druge okolnosti, koje mu nalažu suzdržljivost. Tada njegove misli i želje lutaju vrlo često k nekadanjoj prijateljici, a mnogi nađu i put k njoj.

Ako se nekadanja prijateljica ne osjeća u braku sretnom, bit će opasnost povećana još daljnjom okolnosti. Liečnici i stručnjaci uvjeravaju naročito, da žena kod neljubljenog muža ne nalazi nikada zadovoljenja, dok je to obratno uviek moguće. I tako ostaje u njoj neko prirodno, duboko čeznuće, koje se, jer je neutišano, uviek nanovo podražuje i uviek žešće teži za zadovoljenjem. Takove su žene velika napast i za svakoga onog čovjeka pred kojim se izjasnjuju. Okolnost, da mu povjeravaju, što nose u srdcu, dopušta spoznaju, da ćute, kako ih nešto privlači k njemu, i kod njega traže ono, što su uzalud od svog muža očekivale. Zato mudrost nalaže najveću suzdržljivost svakom mužkarcu, kojemu se izjasnjuje nesretno udata žena; jer sažaljenjem i saučešćem biva srdce mekanije i popustljivije; u želji da pomognemo, ne smijemo biti hladni, bezćutni. A ipak je u takvim slučajevima bezuvjetno potrebno, da odlučno pokažemo, da joj niesmo voljni biti naknada za ono, čega ona ne nalazi kod svoga muža.

Sada je razumljivo, kolika je opasnost za svakog mužkarca, ako se sastaje s nekadanjom svojom prijateljicom, s kojom se dobro razumio, s kojom ga veže usrdna ljubav, i ako mu ona jada svoje boli. Sviestno ili nesviestno ona zna, da će

kod njega naći ono, što traži. Kako će on to izvesti, da bude sada suzdržljiv prema njoj, za koju još osjeća u svom srdcu živo nagnuće, sada, kad mu već samilost prema njoj nalaže, da joj izkaže svoje saučešće. Gotovo bi se moralo čudo dogoditi, kad ne bi došlo do sloma braka. — Da ta opasnost silno raste, ako se ne radi o čistom prijateljstvu, nego se već možda i što grješno dogodilo — ne treba ni spominjati.

Tako se obistinjuje rieč pjesnikova: »To je kletva grješna čina, da zlo mora zlim da rodi«.

Kada muž nekadanje prijateljice sazna ili samo nasluti, da njegova žena ima još i prijatelja, s kojim se razumije bolje nego s njim, s kojim se u zgodi sastaje, prima pisma i pohode — probudi se u njemu ljubomora, ta užasna strast. Muž hoće da je žena samo njegova i posve njegova. Svaki dan doživljavamo, do kolike sile može narasti ova strast, koja se gotovo ni od čega ne plaši. Već je mnogi muž svoju ženu — saznavši ili naslućujući, da se sastaje sa svojim prijateljem — uvrebao i oboje ubio. Neki čovjek iz puka izjavio je jednoć: »Kubura je spremna i u njoj kugla — za moju ženu, ako pođe još jednom k svom prijatelju!«

Često donose novine razne jezive prizore ljubomore, umorstava, smrtnih udaraca. A sva ta nesreća, sablazan, možda se započela u onom — »nedužnom prijateljstvu!« — Ako i ne mora svaki put nedužno doći do toga, ali *može* doći i nitko ne može, makar samo s nekom sigurnosti reći, da to kod njega ne će nastupiti. Tko se u svojoj mladosti upustio u povjerljiv odnošaj s nekom djevojkom, bit će nevidljivim nitima, što se tu predu, upleten u kobnu mrežu i ne će poslije znati, kako da se iz nje iztrgne. Toga se s tim više bojati, ako se međutim već i što nedopušteno dogodilo. A što će muž onda, ako se bivša prijateljica prieti ili se on boji, da će ona sve odati njegovoj ženi, ne bude li joj sve po volji učinio?

Tko hoće biti siguran, da ga kasnije ne upletu u kakvugod obiteljsku tragediju ili kakvu sablazan, ne smije zapodjeti s djevojkom povjerljiva odnošaja, prijateljstva ili kakogod to nazvali. Mora se brinuti da ostane posve slobodan od tih veza, koje bi ga kasnije mogle nerazrješivo povezati s udesom djevojčinim. On se smije približiti djevojci samo, ako ima uistinu pravu nakanu i opravdan izgled, da će je kasnije i oženiti. Nije moguće o tom makar samo i s nekom sigurnošću suditi u godinama razvitka, gdje je sve još »svirala na vrbi» i gdje se nazori i razpoloženja svaki čas mienjaju. Ako se u izuzet-

nom slučaju već rano našlo dvoje u porodičnom saobraćaju, to vriedi što sam već rekao: Oni smiju čekati jedno drugo, ali ne smiju biti svoji.

Zato tko opazi da mu se neka djevojka osobito sviđa, da ćuti, kako ga nešto k njoj privlači, da ga uviek progoni misao na nju, taj neka to shvati kao dobru priliku, da steče vlast nad svojim srdcem, jer to može i kasnije opet nastupiti. Može netko biti vrlo sretan u braku, može imati sjajnu ženu, s kojom se razumije, pa ipak može jednog dana upoznati djevojku ili ženu, koja ga tako predobije za sebe, da mu treba gotovo sile, da se otme njezinu utjecaju. Svaki treba za to da umije čvrsto držati u ruci uzde svoga srdca da mu ne pobjegne. Mora umjeti s njom prijazno, pažljivo saobraćati, ali nikako joj se odviše približavati, a prije svega ne smije pokazati, da osjeća prema njoj neko nagnuće.

Nada sve veliko životno izkustvo i duboku mudrost kriju rieči Colome u njegovu romanu »Boy«: »*U životu muževu po pravu samo dvie žene imadu mjesta: majka njegova i majka njegove djece. Što prelazi preko ove dvostruke čiste i svete ljubavi, opasna je stranputica ili grješna zabluda*«. — Tako je dakle »prijateljstvo« ili opasna stranputica ili grješna zabluda. Treće mogućnosti nema! — Mladić dakle nema prava, da po svojoj zamisli podržava odnošaj s mladom djevojkom, već se ima ravnati po volji Božjoj. Njegovu želju, da mogne djevojku nazvati svojom, dopušta Bog samo tada, ako se radi o njezinu zakonitom posjedu u braku. Svaki drugi bliži odnošaj prema djevojci priete mu, da se strovali u smrtni grieh, nju da zavede, te da poruši svoju i njezinu kasniju životnu sreću. A takvoj opasnosti ne smije se izlagati.

U godinama razvitka zdravi mladići teže za svojim vršnjacima. Oni u uzajmnom saobraćaju razumiju jedan drugoga. Oni se u toj dobi svojoj uistinu ne snalaze pravo i ne mogu se još uživiti u misaoni sviet odraslih. Zato se u njihovoj nazočnosti osjećaju nesigurnima i traže da se priključe istomišljenicima svojim, s kojima se razumiju i na istom su stupnju duševnog razvitka. Oni se među sobom najbolje osjećaju i tu nalaze dolično osvježenje. Brzo se u tom prijateljskom družtvu nađe nekoliko njih, koji se tjesnije udruže, jer se osobito dobro razumiju. Velika je blagodat za sav razvitak mladića, ako je našao dobra prijatelja, u kojem kao da vidi drugoga sebe, s kojim se može o svemu izjasniti, koji mu je uporište i dopuna. Prije svega ovo prijateljstvo

mora biti sklopljeno na uzajamnom štovanju i pažnji. Svaki mora u drugome naći duševne vrjednote, poticaja i podpore.

Ali ovdje moram da te upozorim na jednu pogibeljnu nakazu prijateljstva, koja ima svoju osnovu u putenosti. Ima mladića i muževa, koji su perverzno t. j. bolestno naopako skloni. Takva se sklonost dade i uzbuditi, ako se dječak dade zlorabiti na grieh ćudoredno pokvarenim drugovima i muževima, koji ne osjećaju nagnuće prema djevojci, nego prema mladim mužkarcima. Zato se zovu homoseksualci. Kod njih se spolni nagon kreće k mužkom spolu. Ako oni popuste ovom gnjusnom, protuprirodnom nagnuću, može to dovesti do grieha, što u nebo vapije, radi kojega je uništena Sodoma i Gomora. Država kazni obojicu zatvorom.

Pravi mladić osjeća naravnu odvratnost prema takvim ljudima, koji mu se približuju s nametljivom prijaznošću i nastoje, da ga primame k sebi darovima ili uslugama. Ovo mekušno, sentimentalno biće odurno mu je. Tako on već instinktivno njuši opasnost, ako mu se možda koji neznanac približava i vrze se oko njega s kojekakvim izgovorima, te ga zatraži da pođe s njim, ili da ga pohodi, a obećava mu i novaca ili što drugo. Osobito je oprezan, ako prilikom putovanja, pohoda, ili iz drugog kojeg razloga mora s nekim drugim zajedno spavati. Ove grdobe postupaju vrlo lukavo, jer se moraju bojati, da će biti prijavljeni i onda strpani u zatvor. Govorima o spolnim stvarima, prostačkim šalama ili nježnostima, draganjima, nepristojnim igranjem tielom kušaju izmamiti, da li je mladić podatan za zloće. Upusti li se na njihove nametljivosti u razgovor, sviđa li mu se on, onda idu sve dalje i dalje. Zato im treba smjesta najvećom odlučnosti pokazati, da tebe za prostote ne će dobiti, ako bi se kada našao u takvu položaju. Ako mogneš, bježi pred takvim zavodnikom kao pred kugom. Ne daj mlado svoje tielo oskvrnuti gadnošću!

ODNOŠAJ

Kako vidjesmo, ljubakanje a tako i »prijateljstvo«, ako za dobe ne prestanu, gotovo nuždno vode do težkoga grieha. Ako se dalje nastavi, svršit će se odnošajem. Pod tim mislim nećudoredno obćenje, kod kojega obično ne postoji nakana za kasniju ženitbu. Nipošto ne mislim reći, da odnošaj ima pred sobom prijašnje ljubavne tričarije ili »prijateljstvo«. Mnogi, koji

na početku godina razvitka niesu imali bližeg saobraćaja s djevojkom, započeli su kasnije najednoć nećudoredan odnošaj. Jedni se dadu zamamiti putenom nasladom ili zaluditi primjerom drugih, govorima, lektirom, kinom i dr. Drugi, koji radi gospodarskog položaja tek razmjerno kasno mogu pristupiti ženitbi, traže da na taj način zadovolje težnje spolnog nagona, jer im je borba protiv njega pretežka ili ne će da se odreknu putenih ugodnosti. Svoje držanje kušaju opravdati tvrdnjom, da se nagon ne da nadvladati, a suzdržljivost da je štetna. Ali, kako smo vidjeli iz prije već navedenih izjava savjestnih liečnika, i učenjaka ovaj je dokaz neodrživ.

Svakako priznajem, da je čist život u golemim pogiblima sadašnjosti, u trovanju okoline seksualnim podražajima, u nervoznom razpoloženju ili naslieđenoj nervoznosti samo onima moguć, koji bezuvjetno i načelno hoće da budu čisti i pri tom odlučno upotrebljavaju naravna i vrhunaravna sredstva. I tu vriedi riječ: »Sve se može, kad se hoće« ili »Gdje je volje, tu je i puta«. Uzprkos svim protivnim tvrdnjama uči nas izkustvo, da se ipak može! Samo moraš pošteno htjeti i trsiti se.

U pojmu odnošaja je sadržano, da kod njega nastupaju u povećanoj mjeri sve štetne posljedice ljubakanja i »prijateljstva«. Mi ćemo pokazati samo neke, koje se ovdje osobito iztiču.

Ako mladi čovjek podržava odnošaj, onda ga spolno obćenje podpuno odvraća od njegova pravog cilja i svih viših obzira. On ga traži samo radi njega samoga. Time je nagonski život dobio u njemu prevlast. Niti duh niti duša ne upravljaju njegovim tielom već sliepi nagoni tjelesni određuju odsada njegov rad. Protiv glasa svoje savjesti, protiv prigovora razuma bira ono, što želi strast. Postao je rob svoga tiela.

Zgodno kaže Nietzsche: »Ti niesi slobodan tako dugo, doklegod psi u tebi zavijaju«. Tjelesni nagoni poređeni su s ovim nerazumnim životinjama, koje bez brige na sve druge obzire samo ištu zadovoljenje svojih želja i tako dugo laju i zavijaju, dok se zahtjev ne izpuni. Razlozi razuma i pristojnosti ne mogu ih odvratiti od njihovih želja, jer za to nemaju razumievanja. Ali se dadu dresirati. Kako jadan je to prizor, kad mladi čovjek mjesto da svlada u sebi ove lajave pse, mjesto da im uzkrati njihove neopravdane želje te tako ostane i dalje njihov gospodar — on se ponizi do njihova sluge i na račun svoga vi-

šega *Ja,* na račun duše svoje, misli samo na to, kako će zadovoljiti njihovu požudu.

Dao se obmanuti, prevariti. Strast ga je obsjenila, da će mu donieti pravu sreću, izpunjenje svih želja. No ona može zadovoljiti samo niži dio čovjeka, samo tielo, a ne može duše ni srdca. I čim se požudna mamurnost razplinula, zahvati siromaha neko unutarnje nezadovoljstvo. Mjesto sreće eto se pustoš, zlovolja, potištenost uvukle u njegovu nutrašnjost. Jedan madić piše: »Bijah duboko pao, prokušao sam gotovo sve užitke — kaok sam prije mislio — seksualnog života; ali nikad niesam od njih našao zadovoljstva, ne, već naprotiv, nakon čina spopade me takova odvratnost, takva ogavnost, te bih bio mogao djevojku i sebe prokleti. Nije to bilo kajanje iz vjerskih razloga, — vjera bijaše za mene stvar starih baka i male djece — ne, to bijaše bolji *Ja,* koji me učinio tako nesretnim. Taj u meni osiljen bolji *Ja* vikao je u neizrecivoj duševnoj muci. Za čim? Za mirom srdca moga, za netaknutošću, za izgubljenom nevinosti«.

Gdjekoji su se tada, razočarani i ogađeni sa svojih čina, podigli, otresli sa sebe gospodstvo nagonskog života, da i opet budu gospodari svojih čina. Drugi ne nalazi za to jakosti; oni ne paze na nezadovoljstvo svoje nutarnjosti, nego kušaju da se svakojakim raztresenjima i zabavama obmanu o sve većoj praznini u njihovoj nutarnjosti, dadu se opet zavesti obsjenama pohote i nadaju se u novim češćim užitcima naći sreću, koju im strast prikazuje. Odporna snaga protiv nagona gubi se sve više; razumievanje za više i duhovne stvari očito nestaje; pohotni užitak čini im se nešto najpoželjnije na svietu.

Užasne posljedice za srdce i osjećajni život, za način mišljenja takvog nesretnika gotovo se i ne dadu opisati. Njegova je nutrinja u tim godinama upravo u punom razvitku. Kod toga je za svakog čovjeka od velikog značenja uticaj onih, s kojima dolazi u bliži saobraćaj. Neopaženo se poprimaju njihovi nazori i opredjeljuje se po njihovim željama i sudovima. Njihov cieli misioni sviet prodire kod toga u mladićevu vlastitu nutarnjost i prione za maštu, za sjećanje. — Poradi odnošaja povlače se oboje uzajamno do nizkog shvaćanja odnošaja između muža i žene. Tu je nestalo one snage, koja ih jedina može dići i oplemeniti, poštovanja jednog prema drugomu, čiste ljubavi, kakvu Bog hoće. U njima gospoduje jedino strast, životinjska strana spolnog nagona, i tako podivlja ćudoredno osjećanje; čuvstvo stida, nježnosti za ono, što se pristoji, baca

se pod noge. U većini slučajeva to su malo vriedne, već pokvarene djevojke, koje se podaju takvom obćenju. Svojim mišljenjem one tada okuže sve mišljenje i osjećanje mlada čovjeka. Što bi poslije neki dali za to, da bi mogli izbrisati uspomenu na te događaje!

Grješnim obćenjem gubi se još k tomu u mladu čovjeku štovanje prema ženi uobće. On u njoj više ne gleda suprugu, družicu života, majku, nego još samo predmet požudnih zahtjeva. On više ne može stupiti pred ženu ili djevicu s čistim, netaknutim pogledom. Ona će mu biti ili povod za nizke misli ili će biti posramljen i zbunjen njenom ćudorednom veličinom i čistoćom jednoga plemenitog ženskog lika. On se prema njoj ne osjeća siguran.

K svemu tomu gubi mladi čovjek i sposobnost za pravu, duboku ljubav, koja bi kasnije mogla biti temelj njegove porodične sreće. Ta on već sada porazdaje osjećaje, koje bi trebao za nju, a u odnošaje prema njegovoj ženi utiskuju se tada, smetajući i spočitavajući mu, uspomene njegovih prijašnjih čina. Prava, čista bračna sreća dade se zamisliti samo tako, da se može uživati s neslomljenom snagom. Zato je grieh za vlastitu sreću, ako mladi čovjek u jednom odnošaju pokloni prve, nježne osjećaje nagnuća svoga srdca osobi, koja ih nije vriedna, tako da mu poslie za zaručnicu i ženu preostanu još samo jadni ostatci.

Daljnji uzrok, koji kasnije smeta bračnu sreću, pomućuje je, a često i razori, jest u tome, što muž ne može da zaboravi predmete svojega prijašnjeg nagnuća.

Svojstveno je svakoj ljubavi, da ne zaboravlja onih, kojima se jednoć priklonila. Ona kao da poklanja svoje srdce ljubljenome, i ono joj se ne može vratiti bez ostatka. Puna, duboka sreća ljubavi predpostavlja, da se ljubav preda posve i nepodieljeno samo jednome licu. U prijašnjem poglavlju »Prijateljstvo« već sam pokazao na strašne posljedice, koje može imati za bračnu sreću spominjanje na prijašnju družicu grieha.

U samoj je naravi odnošaja, da mladi ljudi nastoje spriečiti naravne posljedice obćenja. No kod toga su uviek u strahu, da bi se one jednoć ipak mogle pojaviti. Ne ćemo dalje o tome govoriti, kako je bezsramno i odvratno njihovo držanje, na koje ih sili opreznost. I još ipak niesu nikad sigurni, da koji nesmotreni trenutak ne dovede do katastrofe. Tko će tada opisati duševne muke i neizrecivu tjeskobu, naročito djevojke! Liečnici umiju o tom pričati, kad takovi nesretni stvorovi dolaze k nji-

ma s bojažljivim i očajnim pitanjem: »Gospodine doktore, zar sam već tako daleko?« I kad liečnik mora ustanoviti, da je bojazan opravdana, započinje se kukanje: »Gospodine doktore, pomozite mi! Ja se više ne smijem kod kuće pokazati! Otac će me baciti napolje! Majka će si oči izkopati. Pomozite mi!« — Oni ne misle, da je to što traže, umorstvo i da im zato nijedan savjestan liečnik ne smije pomoći. — A što sada?

Neke pođu u svojoj očajnosti kojem god nesavjestnom liečniku, ozloglašenom licu. O zahvatu, što ga ovaki čine, sudi profesor dr. Alf. Labhard, ravnatelj bolnice za žene u Bazelu: »Ni jedan liečnik, pa bio on najbolji, ne može preuzeti puno jamstvo, da će majka proći bez štete i da će preživjeti zahvat«. Profesor dr. Sigwart, Berlin: »Niesu osamljeni slučajevi, koje smo doživjeli, da je zahvat težko oštetio majku, dapače i život joj ugrozio; mi smo na operativne zahvate često prisiljeni... U samo posljednja tri mjeseca poznata su mi tri slučaja, gdje je majka podlegla posljedicama zahvata«. Tajni savjetnik dr. Bumm, Berlin, kaže: »Saglasujem se u svim točkama s mišljenjem g. prof. dra Sigwarta... Tek posljednjih tjedana imao sam opet četiri slučaja najtežeg oboljenja, od kojih je dosada jedan svršio smrću«. Profesor Abderhalden u Hallu n. Saali veli: »Zahvat znači za cieli organizam težku katastrofu. Ona će se nadvladati samo u vrlo povoljnim prilikama bez stalne štete. A tih mi nemamo u svojoj vlasti!... Tvrdnja nekih, da se prema današnjim prilikama radi tek o neznatnom zahvatu, stoji u najvećoj, najoštrijoj protivnosti s činjenicama. Svaki zahvat u sebi krije velike opasnosti«. U Kölnu je, prema službenim utvrđenjima, koja obuhvataju samo jedan dio primjera, u g. 1923. devet osoba umrlo za operativnog zahvata i šestnaest neposredno poslie zahvata. Na ovakvi način umre u Njemačkoj u godini dana najmanje oko deset do dvadeset tisuća ženskinja.

Crkva drži ovakav zahvat umorstvom i sve, koji kod njegova izvršenja sudjeluju, kazni izobćenjem. Zato je i svaki pokušaj, svako odobrenje, svako sudjelovanje, svako nagovaranje i nakana težki grieh, svejedno, da li je prekršaj uspio ili nije. Država kazni taj prekršaj kaznionom.

A tko će prikazati one muke savjesti i neizkazane bojazni, ako se djevojka podvrgne zahvatu! Ona mora biti na sve spremna. Uspije li pokus, tad se izvršilo umorstvo — na njenu vlastitom djetešcu! — To će umorstvo teretiti njenu savjest cio život. — Neka je šestnaest-godišnja gimnazijalka zatrudnjela. Bila je u šestom mjesecu trudnoće. Od tjeskobe i muke nije znala, što će i kamo će. Bi li roditeljima priznala? Oni će to morati i sami skoro opaziti. Tada joj prijateljica dade adresu neke žene, koja bi joj mogla pomoći. Pod izlikom prazničkog putovanja pođe ona k toj ženi, pošto je roditeljima uzela potajno veliku svotu novaca, koju je žena zahtievala. Stupivši u kuću, prepade se: bila je to javna kuća. Ali u svojoj nuždi odluči, da će ostati. Sredstvo, što su joj ga dali, poče djelovati: sliedio je prerani porod. Diete je došlo na sviet živo. Ona ga čula kako kriči. Pošto se nešto oporavila, zamoli, da joj donesu diete. »Usmrtili smo ga«. — Prošla su tri mjeseca, dok je bila sposobna za putovanje, i sve to vrieme morala je slušati hajku prostačkih žena s mužkarcima. — Misliš li, da će ona ikada još doživjeti koji sretan čas? A tko je tomu kriv? Takve su uspomene neizbrisive. A ona to ne smije pokazati! Mora se prikazati prijaznom i vedrom, a pri tom je izjeda čeznuće za njenim djetešcem.

Ali ako pokus ne uspije?! I ona se najednoć nađe u vječnosti pred svojim Sudcem?! Ili ako jednog dana njezino mrtvo tielo izvuku iz vode, u koju se strmoglavila u svojoj očajnosti?! A kad onda spuste u grob njeno hladno oskvrnuto tielo, pokopaju s njim i mir duše zavodnikove. I neka on obtrči čitav sviet, više ga ne će naći.

Ali ako je vjera u Boga bila u nje još dosta jaka, da se zaprepasti i suspregne od umorstva, te odluči nositi posljedice svog prestupka — možda će je štovati, što nije htjela da prekršaj svoj prekrije grznim zločinstvom; ali za cieli svoj život ostat će ožigosana kao nezakonita mati. Ni jedan državni zakon ne može ništa mienjati na toj ćudorednoj osudi, a najmanje na njenoj osudi samoj sebi. Pa kad bi u nekom, za njezinu vanjsku čast povoljnom, slučaju porod ostao zatajen, te bi se diete odhranilo u kojem sirotištu: ipak ostaje njoj i njemu spočitavanje i priekor za sav život. Ima li mučnije sviesti negeo li je kad sebi mora reći: »Diete je posljedica moje grješne strasti! To je vječni spomenik moje opačine!« A nije li užasno za diete, kad odraste, te jednog dana odkrije, što to znači, da nema otca! God. 1910. nađe neki liečnik u sobi nekog mladog čovjeka, koji je tane prosvirao sebi kroz glavu, ovo pismo: »Mojoj majci! Pri kraju je. — Gotovo! Sad još samo zaključni akord. Bez mržnje razstajem se sa svietom. Samo jednog proklinjem: mog začetnika!...« On je bio nezakonito diete. — Potresne su i rieči nekog 19-godišnjeg mladića: »Tko

je moj otac, ne znam. Majka moja živi, — ali je ja ne znam. Još je niesam vidio. Kad budem punoljetan, svakako ću iznaći, tko je ona, i naći ću put do nje. — Kad drugi mladići nedjeljom izlaze, ja često ležim na krevetu i jaučem, jer nemam nikoga svoga, jer sam posve sam u svietu!«

Ali ako diete ostane kod majke, ono je za nju stalni priekor, i ona s grozom pomišlja na onaj dan, kad će diete saznati, što to znači, da ono ne nosi imena otčeva. A tada? Kako će ga uzdržati u dobru? Odvraćati od grieha? Kako će se tada diete prema njoj ponieti?

K tomu su nezakonita djeca obično nesretno razpoložena. Duševno stanje buduće majke nuždno i veoma utječe na diete pod njenim srdcem. Jedna krvna struja nadahnjuje oboje i što god tišti ili pritiskuje majčino srdce, pokreće i srdašce djeteta i djeluje na njegov, nada sve nježni, živčani sustav. I tako mogu posljedice za diete biti strašne, ako preveliki strah od sramote, gorkog spočitavanja i priekori samoj sebi, te žestoka uzrujavanja biju živčani sustav malog bića i njegov nježni mozak preruju. — U životu imamo često priliku, da s grozom pratimo udes nezakonitog djeteta, nad kojim kao da lebdi neka tajna kob.

Ali može doći još i gore. Neki su roditelji toliko razjareni zbog prekršaja svoje kćeri, da je odbace od sebe. Biedni stvor ostane tada na ulici. Sretna je, ako je bilo tko primi ili bilo gdje nađe zarade, i mora joj se u pohvalu priznati, ako se sada na pošten način trudi da prehrani sebe i diete. Mnoge, dapače kćeri dobrih, uglednih porodica, izgubile su se i zašle na put opačine. Budući da nigdje niesu našle zaposlenja, nesavjestni ljudi izrabili su njihovu biedu i doveli ih u kolo ogavnog zanata.

Pa i onda, kad može ostati u roditeljskom domu, prieti joj opasnost, da će joj svi razkalašeni mužkarci njene okoline dosađivati držeći, da je ona spremna i na daljnje prekršaje.

I k svoj ovoj vlastitoj nesreći njezinoj dolazi još i neizreciva tuga roditelja i sestara. Nema ljepše i veće sreće na ovome svietu za roditelje, nema za njih plemenitijeg ponosa od poštene djece. Ona su sunce, što obasjava dom. Ali nema ljuće boli, nema gorčeg razočaranja od lakomislene kćeri, pale djevojke. Nestalo je tada sunca u domu i ne vraća se više. Možda su i roditelje odnieli prije reda na groblje, jer im je ova tuga ugrabila radost i snagu života i slomila srdce.

Sva ta užasna nevolja nastala je odatle, što se mladi čovjek nije naučio obuzdati svoju strast! Jer nije ništa poduzeo da odoli zahtjevima spolnog nagona. Možda je to započelo jednim poljubcem, jednim — kako je on mislio — nedužnim ljubakanjem, malom pouzdanošću. Hoće li on moći odgovarati svojoj savjesti i svomu vječnom Sudcu što je sebe i djevojku izložio ovim opasnostima?

Možda ne će svaki put nastupiti najgore posljedice, no unapried se to ne može znati. Nemamo ih u ruci, pa zato treba biti spreman na sve. To je igra sreće, kod koje odlučuje slučaj. Tu treba založiti sreću svog života, svoju čast, mir svoje savjesti, svoju dušu, svoju vječnu sreću — a jedino što kod toga dobijemo, je nekoliko pohotnih ugodnosti, a i taj užitak ogorčava spoznaja težkog grieha, koji nekomu pomućuje i kasniju čistu bračnu sreću.

Još ćemo ukratko spomenuti jednu daljnju okolnost, koja je već gdjekojemu mužkarcu razorila ili težko oštetila životnu sreću i dovela ga u strašnu nepriliku. Otac nezakonitog djeteta zakonom je obavezan, da plaća troškove za uzdržavanje djeteta do njegove 16. godine. Nesavjestne djevojke ovu odredbu često izrabljuju, da iztisnu od mladog čovjeka što više novaca ili da ga prisile na ženitbu. Pred sudom vriedi izjava djevojčina, ako mladić ne uzmogne dokazati njezinu nevjerodostojnost ili svoju nedužnost. Pače dosta je, ako on prizna, da je s njom bio sam — i bit će osuđen.

Neki se mladić dao zavesti od svog prijatelja, da pohodi neku djevojku, s kojom je taj već češće posrnuo. Do grieha nije došlo. Skoro potom morao je prijatelj krenuti u rat, gdje i pade. Djevojka postade majkom i tuži mladića. Na njegovu izjavu o njezinu obćenju s prijateljem, nitko se nije obazirao, niti mu povjerovao, jer je djevojka sve poricala. I odsudiše ga. — U sličan je položaj dospio drugi neki mladić, koji je iz znatiželje pošao s konobaricom u njezin stan, ali se ni u što nije upuštao s njom. Na svoju sreću mogao je dokazati njezinu nevjerodostojnost. — Treći je jednog dana primio pismo: »Ako mi u roku od mjesec dana ne pošalješ 100.000 Kuna, pisat ću tvojoj majci i tvojoj zaručnici da imam s tobom diete«. Da se ukloni svim neprilikama, platio je. Koliko bojazni i nevolja mora proživjeti gdjekoji mladi čovjek, kad vidi, da bi njegov grieh mogao doći na javu!

A sada skrenimo svoju pozornost još ukratko na osobito težke posljedice, koje se opažaju kod djevojke.

Ona je naprije ponižena do igračke strasti. I pero se protivi da napiše, što je zapravo mladom čovjeku ovo siromašno biće. S njom se ne postupa kao s čovjekom već kao s pukom stvari, kojom se on poslužuje, da zadovolji zahtjeve svoga nizkog nagona. Djevojčina duša, budućnost, životna sreća — sve mu je to ništa. Ako je više ne treba ili je ona bolestna, odbaci je, kako djeca odbacuju lutku, kad im se u igri slomila. On se za nju dalje ne brine.

Svakako su već ponajviše zavedene djevojke, koje se podaju za obćenje. Ali ni jedan mladi čovjek ne stiče time prava, da je još više pokvari i još dublje strovali u nevolju i blato grieha. Kad bi jednoć koji mladić stupio pred njih, te im svojim vladanjem povratio štovanje prema samima sebi; mnoge bi se popravile i započele nov život.

No često su to neizkusne, lakoumne djevojke, koje — zaluđene različnim uticajima — »hoće da se nauživaju života«. Moram upozoriti, da je njima ponajčešće više stalo da popuste nagnuću srdca, da imadu »štovatelje«, dok mužkarac teži više za putenim užitkom. Zato se i kod djevojke unutarnjost mnogo jače privlači u suradnju. Sa svom srdačnošti svog srdca obuhvaća ona svoga dragoga, a nagnuće se duboko ukorjenjuje u sve njezino mišljenje i nastojanje. Pa kako drži, da mladi čovjek misli upravo tako, kako i ona, misli da kod njega ne može biti nevjere. Ona ne može, a i ne će vjerovati, da bi je on mogao zapustiti, pa tako zadovoljava sve njegove želje. S tim veće je onda razočaranje, ako on obćenje prekine, i težak duševni potres je posljedica toga razočaranja. Gdjekoja djevojka nije mogla više godina preboljeti, što je bila ostavljena. Druge su zanemarile Boga i Crkvu, jer niesu mogle shvatiti, da bi katolik mogao tako postupati. Neki miadlć hotio je djevojku novcem naplatiti. Ali mu ona izjavi: »Ne ću njegova novca, ja hoću njega!«

Već prije sam spomenuo pustošenja, što ih počini nedopušteno obćenje u duševnom životu djevojke. Najjače trpi djevojka, kad dospievaju posljedice obćenja. Doista potresno to prikazuje Goetheov »Faust«. Molitva Grete pred slikom Žalostne Majke, muke njezine savjesti pod Misom zadušnicom u stolnoj crkvi, onda njezina nevolja u tamnici, gdje je poludjela, prikazuju svršetak njezina odnošaja. Greta svršava na stratištu. a Faust izlazi nekažnjen. Tako svršavaju i danas još mnogi odnošaji. Svršetak je obično isti: djevojka propada u svojoj nevolji, a zavodnik otiđe. U svojem romanu «Bregovi i ljudi« (Berge und Menschen) Federer dirljivo opisuje vlastita spočitavanja nekog čovjeka, koji je u svojoj mladosti upropastio djevojku. Slučajno je saznao, kako je posve uništio životnu sreću djevojke, jer se nekoć jedne večeri nije mogao nadvladati.

Čovjek se zgraža, kad razmišlja, koliko nesreće i nevolje bude konačno, ako se ove djevojke poslie možda ipak udadu i budu majke. Zar ne ćemo morati žaliti siromašnu djecu, kojih majke imadu takav život prije udaje? Kakav će po tome biti njihov odgoj? A budući da duševni život majčin veoma utječe na sklonost budućeg djeteta, treba se opravdano bojati, da će opasna nagnuća materinska prieći kao užasna baština na ove biedne stvorove.

Tako su nesreća, prokletstvo, propast, nuždne posljedice nećudoredna obćenja, i to za oboje. Opasna je samoobmama, kad mladić misli, da odnošaj doduše nije dopustiv, ali da on nema za njega nikakovih daljnjih posljedica. Sva unutarnjost njegova bit će time težko oštećena. On se ponizuje do roba svome spolnom nagonu; mjesto očekivane sreće zavuku mu se u srdce pustoš i zlovolja; duševni život njegov osurovi, ćudoredno osjećanje otupi, štovanja prema ženi nestaje; gubi jakost i sposobnost za jednu duboku, pravu ljubav, koja bi imala biti temelj njegove buduće porodične sreće. Odnošaj može kasnije da bude velika smetnja za bračni mir. On živi u stalnom strahu, da nastupe naravne posljedice, koje mu zadaju goleme boli duševne i najstrašnije neprilike. Prostački postupa s djevojkom ponizujući je do stvari, koju bezobzirno upropašćuje i neizrecivo unesrećuje

Sve su to stvari, koje niesu izvana za njega prilieplјene, te bi ih prema tome mogao otresti sa sebe kao zaprljanu odjeću ili oprati kao prah sa ceste. Ne, one zahvaćaju duboko u njegov duševni život i tragovi ostaju mu za cio život. Savjest svoju obterećuje strašnom odgovornošću; pa ako i može u kasnijim godinama griehe okajati i izmiriti, ipak ih ne može podpuno popraviti i štetu bez ostatka odstraniti. Mjesto blagoslova Božjega zaslužio je težku kazan i mora se vazda bojati njezine tvrde ruke. Spoznanje njegova besavjestnoga čina pomućuje mu uspomenu na njegove mlade godine i leži mu na srdcu kao kamen. Ono se ponovno javlja u duhu pred njim, da ga obtužuje i muči. Ako potom i opet razmisli, da sa svim tim nije baš ništa dobio nego časovit sumnjiv užitak, onda se mora

reći, da je neodgovorna besavjestnost za takovo što oštetiti ili uništiti sreću žvota sebi i djevojci.

PRIGODNO OBĆENJE (PRIGODNI ODNOŠAJ)

Moramo se još ukratko pozabaviti vrlo žalostnom zalutalošću spolnoga nagona — nećudorednim obćenjem s opakim licima. Naročito u većim gradovima ima t. zv. prostituka, bludnica, koje su razuzdanost učinile svojim zanimanjem time, što se za novac podaju pohotnim muškarcima. One vrebaju na njih na ulici ili u zabavištima i lokalima, nuđaju im se, traže ih i pozivaju da pođu s njima. Konobarice u mnogim krčmama, tingltanglu i dr. su obično djevojke, koje smatraju samo po sebi razumljivim, da gosti traže priliku za grieh. Mnogi mladić, koji je iz radoznalosti ili lakoumnosti pohodio koji takav brlog opačina, podlegao je napasti, jer je u pijanosti izgubio vlast nad sobom.

Čovjek zapravo ne bi mogao držati mogućim, da se mladić, koji još išta cieni pristojnost i čast, čistoću i poštovanje vlastitoga tiela, da bi se mogao odlučiti za najintimnije obćenje s ovim ogavnim osobama, koje se podaju svakomu, koji k njima dođe. Kako rekosmo, većina njih je samo u pijanosti stekla tužnu odvažnost, da opačini prikažu prvu žrtvu mladenačke svježine srdca i tiela. Upravo tu se pokazuje, kako groznu vlast vrši neobuzdani prirodni nagon. Duševni je život posve izključen, još gospoduje samo nizki zahtjev tiela, koji se ne brine ni za kakve više obzire već jedino traži užitak. Pritom se nizko mišljenje ovih propalih lica — kojih se bezsramnost ne može izreći — uvlači u nutrašnjost mlada čovjeka, okuži je i poput otrovnog daha poubija u njoj plemenitija nastojanja. Već strah od spominjanja ovog slučaja, koje budi samo grozu i ogavnost, morao bi svakoga odvratiti od toga puta.

Ali tu vreba još i jedna druga opasnost. Radi se o zaraznim bolestima, koje se nećudorednim obćenjem mogu prenositi, te mogu neizrecivom nevoljom obuhvatiti cio život pojedinaca i čitavih porodica. Samo jedan jedini prekršaj često je neizlječivo otrovao svu životnu i porodičnu sreću dotičnog nesretnika. Ove se bolesti mogu dobiti samo zarazom od koje oboljele osobe. Uzročnici ove bolesti su sićušne gljivice, bakterije, koje se mogu opaziti samo kod višestotnog povećanja. Kod spolnog se obćenja ove bakterije prenesu, vrlo brzo se umnažaju, te nakon

nekoliko dana ili tjedana izazovu prve pojave bolesti. Uglavnom promotrit ćemo samo dvie bolesti.

Prva je gonorrhöe, obično je zovu triper (kapavac). Ona se pokaže najprije kao gnojna, bolna upala mokračne cievi. Kako liečnici kažu, dade se ova bolest u prva četiri tjedna razmjerno lako izliečiti, ako bolestnik odmah potraži savjestna liečnika i točno se drži njegovih uputa. Neki se plaše od toga, bilo što ne će da priznadu svog prestupka, bilo što ne znadu, kako bi namirili troškove mimo znanja roditelja, a uz to se nadaju, da će bolest sama proći. No događa se baš protivno. Sama ne prođe. Doduše može biti da se nakon kratkog vremena oni prvi pojavi više ne pokažu. Ali to nije dokaz ozdravljenja, već znak, da je otrov zaraze prodro dublje u tielo. A tada je izlječivost jedva moguća ili tek nakon višegodišnjeg liečenja. Težke bolesti bubrega, upala srdčanih zaklopaca, smrtno oboljenje krvi kao i druge nutarnje boli mogu biti posljedice ove zarazne bolesti. Kao sporedno oboljenje često se pojavi upala kličnih žliezda, a ta nastaje onda, kad je otrov došao do njih. Radi njih je sad onemogućeno stvaranje klijava sjemena. Muž više nikada ne može biti otcem. Zauviek su mu uzkraćene sve radosti vlastitom djecom blagoslovljena porodičnog života. — Ako otrov neopreznošću dospije na prst, a po ovomu u oko, izazvat će žestoke upale očiju, koje dosta puta dovedu i do podpune sljepoće. Ova pogibao osobito prieti djeci kod poroda, ako je majka zaražena. Ako samo nešto otrova dođe u oko, nesreća je gotova. Tako izvješćuje neki liečnik, da je u nekoj porodici osliepilo troje djece jedno za drugim skoro nakon poroda. Pukim slučajem, i nažalost prekasno, upoznaše roditelji, da je to bila posljedica gonorrhöe, a ova je opet bila posljedica jednoga otčeva mladenačkoga grieha. Taj si je onda u svom očajanju uzeo život. — U jednom sljepačkom zavodu u Münchenu su tri četvrtine njegovih žitelja izgubili vid očinji od posljedica gonorrhöe.

Neugodnosti ove bolesti povečava još i okolnost, da njezini pojavi mogu podpuno nestati, dok ona sama latentno t. j. prikriveno u tielu driema, da se onda nakon mjeseci ili godina opet pojavi. Gdjekoji je mladić mislio, da je izliečen — liečnik više nije mogao naći ni traga bolesti — i on se oženi, a nakon nekog vremena pronađe liečnik, da je njegova mlada žena bila zaražena; samo prečesto tada ne uspieva, da se proces gnojenja kod nje zaustavi. Biedna žena stala je ginuti; stalne boli i tegobe ogorčavale joj život; daljnji dječji blagoslov bio joj je

uzkraćen. Upravo je potresno, kad opažamo, kako prijašnje cvatuće, zdrave, vesele djevojke nakon udaje obole, uvenu i za nekoliko godina legnu u grob — često puta kao žrtva samo jednog mladenačkog grieha svoga muža.

Druga je bolest sifilis. I ona se prenosi sličnim bakterijama. Ove prodiru kod dodira s oboljelom osobom radi najneznatnije ozliede u kožu, skoro se tamo izdigne mali prištić, naoko posve nedužan. Dosta puta se zaraza prenosi poljubcem, ako su ustne samo nešto hrapave ili izpucane. Lako se dogodi, da oboljeli ništa ne uvažava taj prištić, pogotovu, kad taj sam za neko vrieme nestane. Ovaj početak oboljenja zovu liečnici prvim stadijem. U tom stadiju dade se ova bolest razmjerno lako izliečiti, ali jedino savjestnim liečničkim postupkom.

Ne uspije li liečenje, otrov prodire dublje u krv. Sad je otrovano cielo tielo i s tim se odpočinje drugi stadij. Ovaj se može prikazati u različitim oblicima. Mali, crveni osip prospe se čitavim tielom. U ustima se stvaraju zarazni čirovi, opažaju se kožne pjege, natekline žliezda i druge pojave. Ove izčeznu, da se tada opet nanovo pokažu i muče oboljeloga.

Prema težini oboljenja, djelovanju i temeljitosti primienjenog liečenja i obćoj odpornosti tiela može bolest ranije ili kasnije nestati i nastupiti ozdravljenje. Liečničko liečenje traje od početka drugog stadija obično četiri do sedam godina. Može se dogoditi, da pojave bolesti same od sebe nestanu i da privremeno nastupi nesmetano zdravlje.

Ali ako zarazni otrov nije podpuno odstranjen, to će nakon nekoliko godina nastupiti treći stadij ove bolesti. Budući da se otrov razišao po cielom tielu, može bolest zahvatiti svaki ud, svaki organ i počiniti groznih pustošenja. Često se stvaraju čirovi, što duboko izjedaju meso, koji na pr. nosnu kost posve unište; uništavaju i unutarnje organe, a uzrokuju i mozgovnu i živčanu uzetost. Napokon su to dvie od najstrašnijih bolesti, koje se pojave tek 10 do 20 godina poslie prvog oboljenja, a to su: sušenje hrbtenjače i umekšanje mozga. To su gotovo uviek kasne pojave sifilisa, i to često kod ljudi, koji su držali, da su se posve izliečili. Sušenje hrbtenjače svršava smrću nakon višegodišnjih muka. Umekšanje mozga uzima pomalo svu duševnu radinost, osjećanje, kretanje, vodi do podpune slaboumnosti i po izjavi nekog liečnika »promieni čovjeka u najjadniju ruševinu, što se samo zamisliti dade, dok se konačno smrt ne smiluje ovomu, jedva još čovjeku sličnomu, duševno već odavna mrtvomu tielu«.

Daljnja opasnost postoji u tome, što se može zaraziti i diete, što ga majka nosi pod srdcem. Po svem tielu prekriveno čirovima, te se ne zna, gdje bi se moglo primiti, dođe na sviet i za nj nema veće sreće, nego da što skorije umre. U drugim slučajevima pokaže se bolest tek poslie nekih godina, i tad ona odpočne djelo svog razaranja. Rieči prorokove: »Naši otci zagriešiše, a mi nosimo posljedice njihovih grieha«, postaju ovdje groznom istinom. — S ovim nipošto niesu nabrojeni svi oblici, što se pojavljuju kod ove bolesti. Išli smo samo za tim, da opišemo tiek i posljedice bolesti. Istina je još mnogo groznija.

Dr Paul priča o nekom prijatelju mladosti, koji je kao đak samo jedan jedini put u svom životu u pijanosti počinio ovaki prekršaj. Uhvatio je bolest. Držeći poslie, da se od nje izliečio, oženio se. Ali tada je bolest opet izbila na javu. Zarazio je svoju mladu, razcvalu i veselu ženu, a tako i diete, za koje nije bilo veće blagodati, nego da što prije umre. Kod otca je bolest zahvatila mozak; nakon nekoliko tjedana je umro.

Da se u javnosti malo govori o tim bolestima ili ništa, razlog je u njezinoj osobitosti, naime: stide ih se, a liečnici, koji bi mogli o tome govoriti, vezani su šutnjom. Toliko su ipak smjeli odati, da po njihovim podatcima moramo cieniti, da broj spolno oboljelih lica u Njemačkoj doseže nekoliko milijuna. U gradu i selu sve do najmanjih zaselaka biesne ove nesretne pučke počasti i traže uviek nove žrtve. Sve odredbe vlasti, da se zaprieči daljnje njihovo širenje, sva tako zvana »zaštitna sredstva« ne mogahu zaustaviti ovo zlo. Naravski, najviše se širi zaraza lakoumnim prigodnim obćenjem, osobito prigodom veselica i zabava, kad alkohol uzme duševne sposobnosti i razpali strasti. Vrlo lako može biti, da je koja od nećudorednih djevojaka, koje se druže sad s ovim, sad s onim mladićem, od kojega zaražena, a da ona to i ne zna, budući da se prve pojave bolesti pokažu tek nakon tjedan, dva, te ona poslie okuži svakoga, s kojim grieši.

Protiv zaraze štiti samo jedno: čist život. Za budućega muža mora biti gotova stvar, da se bezuvjetno mora kloniti svakoga nećudorednog obćenja. Polovičnost, neodlučnost vazda vode u propast. Tko se pritisku strasti ne opire odlučnim »Ne!«, tko možda potajno želi naći priliku da zadovolji strasti, taj će pasti žrtvom neke zamamljivosti, te mora biti spreman, da onaj kratki požudni užitak plati svojom životnom i porodičnom srećom.

SIRENSKI PJEV

Prema nekoj grčkoj priči žive na nekom otoku u Oceanu sirene. To su čudna bića, koja tako čarobno pjevaju, da svatko, tko ih čuje, ima samo jednu želju, da dospije k njima. Ali naokolo otoka strše opasne klisure, o koje se razbije svaki brod, koji bi pokušao pristati uz kopno. Jošte nikome nije uspjelo pristati na taj otok. Već tisuće domamile su ove sirene u smrt. Ali se ipak još uviek našlo ljudi, koji su poželjeli barem jedanput čuti njihov divni pjev. I pošli su onamo s čvrstom odlukom, da ne će pristati. No čim bi začuli onaj zanosni pjev, zaboravili bi sve odluke. Pokušali su i oni pristati, i — propadoše.

Vrlo je dobro ovdje ocrtana nepovoljna moć osjetnoga užitka, koja također svojim laskavim pjevom nebrojene zaluđuje tako, da zaboravljaju svoje nakane, odluke i sve drugo i još im je jedina želja da okuse njezine ugodnosti. Tko ne će da padne, taj uobće ne smije ni htjeti da čuje sirenski pjev osjetnog užitka, jer će inače i on uzprkos svim dobrim odlukama skrenuti protivno. — Može se doduše dogoditi, da se uzprkos dobroj volji, štošta ne da ukloniti da se ne vidi, ne čuje ili ne čita, iz čega zvuči sirenski pjev. Tu će ti Bog pomoći, samo ako ti sam sve učiniš da ne podlegneš. No tko bez dovoljno opravdana razloga lakoumno traži ovakove pogibli, ne može računati na pomoć milosti, te se ne smije čuditi, ako pjev sirena i njega odmami u propast.

Previše su lakomisleni oni, koji ne imajući nikakva životna izkustva misle, da ove opasnosti ne čine nikakvih osobitih napasti, te su pripravni da ih naprosto zataje, a opomene Crkve drže pretjeranima. Ona da je zaostala, te ne shvaća »modernog« doba.

Crkva vrlo dobro shvaća i ovo doba. Ona razpolaže izkustvom od malone dvije tisuće godina i sa strahom opaža, kako se oni znakovi izrođenja i propadanja, koji su naviještali konac Grčke i Rimskoga carstva, i kod nas opažaju i sve nam više priete. Ona pri tom ne vidi samo vanjsko kretanje svieta, ona gleda u srdca ljudska i zapaža užasne posljedice mnogih »modernih tekovina«. Nije to nestašica razumievanja za njih, već je to duboko poznavanje njihova pravog značenja, što Crkvi daje povoda da digne svoj glas i opominje, dok nije kasno.

Kako u svako doba, tako se i sada čuju glasovi, koji joj prigovaraju, da mora promieniti svoje stajalište, inače će se mnogi od nje odvratiti. Crkva je podpuno sviestna svoje odgovornosti, što je ima prema Bogu, a ne prema čovjeku. Poviest nas uči, da je Crkva voljela dopustiti da odpadnu od nje čitave države, nego da učini i najmanje preinake u pitanjima vjere i zapoviedi.

Zato je prekoravaju da je nesnošljiva i natražna. Ona jest i ostaje nesnošljiva samo protiv svake zablude i svake opačine. Ona se ne protivi pravome napredku, već se protivi samo nazadovanju s visine kršćanske ćudorednosti na onu pogansku razuzdanost, što ju je našla, kad je počela čovječanstvo oslobađati iz neizrecive ćudoredne biede i nevolje. Ona ne diže svoje zahtjeve iz pohlepe za vlašću ili nedostatna razumievanja pravih tekovina našega doba, već iz praizvornih interesa svoje djece, koju želi očuvati od ponovnoga pada u davno nadvladane opake običaje, te ne shvaća, kako se može povratak k poganskom nećudoređu, što ga je ona već prije 1900 godina pobiedila, označiti i hvaliti kao napredak.

Ako tko tvrdi, da kod ovih prilika ne dolazi ni do čega, što je nepristojno, to može biti izpravno — u koliko se radi o *vanjskom* trenutačnom činu. Ali što se u nutarnjosti zbiva, to je skriveno našem opažanju. Grieh ne sastoji samo od vanjskog čina, nego je već u pristajanju volje, koja se veseli nedopuštenoj pohotnoj nasladi. — Ipak najgora opasnost je u nečemu drugom. Požudna strast miče se napried lukavo korak po korak. Kad bi ona sa svojim zahtjevima otvoreno pristupala nepokvarenoj mladosti, ta bi je s ogavnošću odbila. Zato ona polazi drugim putem, koji sigurnije dovodi cilju.

Kako razabireš iz nadpisa opasnosti, koje ću još opisati, radi se tu o nastojanjima po sebi opravdanima. Ova kušaju da predobiju požudnu strast u svoju službu i potom oduševe mladež za ono, što je na njoj po sebi dopušteno. Naročito se iztiče, da se tu radi o pitanjima odgoja, zdravlja, o tjelesnom ojačanju, o modernim tekovinama, koje su »znanstveno« obrazložene. Pa ako se kod toga spotiču o dosadanje pojmove ćudorednosti, to je zato, što su oni upravo zastarjeli i ne odgovaraju više našem naprednom dobu. Svaki »obrazovani« čovjek treba da čita, vidi, čini ovo i ono. To pripada »dobrom tonu«, i kako li se ne zovu svi ti izrazi. Sve te izabrane rieči, primjeri »velikog svieta«, te bojazan, da te ne izsmjehivaju radi »natražnjačtva« zavedu mnoge da čine ono što i drugi.

I tada može pohotna strast da pred njihovim očima nesmetano razvija svoje draži te im gotovo osjetljivo prikazuje, što im sve može pružiti. Tim se nuždno budi pohotna želja. Istodobno duh poprima u sebe sve one slike, dojmove, predočbe, te ih u mirnim časovima opet dovodi mladeži pred oči. Novim se podražajima pohotna strast nanovo budi te mami, sili i draži na popuštanje. Ovoj jurišnoj navali ne može odoljeti trajno ni jedan mladić, koji lakoumno traži takve opasnosti. Sirenski pjev požudne naslade zaluđuje svakoga, koji ga dobrovoljno prisluškuje. Zato ćudoredni zakon nalaže, da se ne smiju bez potrebe tražiti ovakove opasnosti, koje prema prirodi ili izkuštvu čine toliki podražaj na ljude, da ih oni niesu kadri izdržati. Komu nije moguće, da im se ukloni, mora odlučiti, da ne gleda ono, što podražuje na grieh, da odolieva nedopuštenim pohotama, da ne izazivlje sjećanje na njih, i konačno da molitvom i sv. Pričesti izprosi od Boga jakosti za stalnost u pogiblima. Sam čovjek ne može je pobiediti.

ŠTIVO, KINO I T. D.

Mladež hoće zabave i daljnje naobrazbe. To je oboje opravdano. Samo mora za tim težiti, da se kod toga na prvome mjestu njeguje naročito njihov Ja, njihova duša. Mora tražiti da iz svega crpi dobit za svoju ličnost. Samo ono vriedi, što je čini boljom.

Poslije prvoga svjetskoga rata uviek se na sve strane sve dalje širi spoljašnost i plitkost. Duh nebrojenih teži u prvom redu za užitkom. Kod toga se skroz spoljašnji uspjesi precjenjuju preko svake mjere, obrazovanje duha uvažava se malo ili ništa. I prema tomu želi se prije svega da se nešto »zanimljivo« čita, ili doživi, a da se duh ili moć mišljenja ne mora pri tom umarati. Poslovno jaki ljudi, koji u svemu gledaju samo dobitak, a ne brinu se za eventualne zle posljedice kod mladosti, umiju izkoristiti ovo raspoloženje širokih masa narodnih. Nastoje jedan drugoga senzacijama nadmudriti. Kod toga se obraćaju najnižim nagonima u čovjeku i nadmeću se pohotnim, pikantnim, pače upravo nećudorednim slikama, opisima i prikazivanjima.

Da bude za čitače što udobnije, sve više izlaze slike s vrlo malo teksta. Što je više izazovno, to više privlači. Mlaka upotreba zakona protiv smeća i prljavštine ide na ruku vrlo slobodnim i plitkim trgovinama. Kao gljive poslije kiše, niču goli plesovi u smotrama, kojih bezsramni plakati smućuju mladež sa svih oglasnih stupova. Takva su i kina sa svojim »napetim« ljubavnim pustolovinama da sve »dah staje«, i takovim slikama i plakatima na ulazu. Industrija samo pita, što »privlači«, što se kupuje, za sve drugo ne mari. Tako se duh bezbrojnih sve više obraća k svemu onomu, što mu obećaje zabavu i podražaj živaca, dok se sve drugo, što je poučno i prije svega za karakter obrazovno, potiskuje u pozadinu.

Ne da se opisati kolika je šteta za mladenačku ćud, kad u nju uniđu shvaćanja i predočbe ovih slika, knjiga i drugih stvari. Postavlja se kao samo po sebi razumljivo, da se svaki mladić daje na ljubavne »pustolovine« i upotrebljuje svaku priliku, koja mu se nadaje da se splete u nećudoredni odnošaj s djevojkama i ženama. K tomu se povjerljivo upoznaje s djelima razuzdanika i prostačkih žena. Nikad mu se ne prikazuje idealni lik prave žene, već samo nagrde i nakaze, koje se postavljaju kao užitak za mužkarca. Kao zastupnici kreposti dovode se ličnosti, koje pripadaju smiehu i ruglu. U isti čas budi se u njemu »neman«, zahtjev, da i on svoju želju na taj način utaži. Zato su mnogi kinematografi, kazališta, knjige, trgovine i t. d. uzgojilišta opačina.

Tko želi plemenito živjeti, mora plemenito misliti. Bezsramni čini mnogih mladih ljudi plod su njihova bezsramnoga mišljenja. Ako dakle želiš, da mogneš plemenito živjeti, onda uznastoj, da ti mišljenje bude čisto, otmeno, visoko, i svakoj prljavštini zatvori ulaz u svoju dušu. Svoju predočbenu moć drži čistu! Onda ćeš i ti moći čisto živjeti. Moraš samom sebi biti ipak toliko dobar, da te mine svaka želja zabavljati se na jednaki način kao propali ljudi. Odbij od sebe svaki njihov poziv. Takvo družtvo mora ti se gaditi. Teži vazda za tim, da se dalje obrazuješ, da imaš razumievanja i zanimanja za sve, što je visoko i plemenito. Čitaj samo takove knjige, koje će ti koristiti ili ćeš se njima na dopušten način pozabaviti. Nema nikakva većeg prirodnog zadovoljstva od plemenitih duhovnih radosti.

ODIEVANJE

Samo s nekoliko rieči obradit ću držanje mladića prema ženskom odievanju. Uviek se ponovno naglasuje, da od lakoumnog odievanja nastaju za mladića velike opasnosti. Zato će

biti dobro, da ovo pitanje mirno razmisliš te znadeš, kako se imaš vladati.

U ženskom je biću duboko usađena želja, da svojom vanjštinom stiče dopadnost. U naravi je muža i žene, da on snubi, prosi, a ona bi naprotiv željela biti izprošena. Zato djevojka teži za tim, da svoju vanjštinu učini privlačivom, koliko više može. Tu im i priroda dolazi u pomoć, davši im fin osjećaj — obično se kaže ukus — za milinu i ljepotu. Sad je za tebe važno da znaš, u čemu se sastoji prava ljepota.

Čovjek, slika i prilika Božja, jest najdivotnije remek-djelo stvaranja, ne samo po duši, već i po tielu. Dakako, duša ga čini tako krasnim. Ona ne oživljava samo tielo već može tajanstveno utjecati na njegov lik, napose na držanje, kretanje, a osobito na obraz. Pravo se kaže, da je svatko kipar svoga lica. Koliko li nam uzvišenosti, moći, čistoće i dobrote često sja s jednoga plemenitog lica. A kako opet strast nakazi lične crte, te nam se kadšto čini, da u očima, govoru i smiehu nekih ljudi gledamo nakazu i prostotu te površnost i lakoumnost njihova značaja.

Dakle, nije samo vanjština, niesu samo lične crte, što čovjeka čine privlačivim i ljubeznim, nego je to odsjev plemenite duše, koja iz njega sja. Ima ljudi, kojima je vanjština sve prije nego privlačiva. No čim počnu govoriti, njihovo lice kao da se preobrazilo, i gledaju nas tako čistim i milim pogledom, te skoro osjećamo, kako nas nešto k njima privlači i da nam je kod njih ugodno.

Bog je dao mladeži još i čudesnu dragost. Može se dogoditi, da je radi nepovoljnih okolnosti kod pojedinaca ne ćemo naći, ali obćenito, mladež je liepa kao na po otvoreni ružini pupoljci. Njezina mladenačka svježina, dah nevinosti, njezina živahnost i bujna životna snaga vesele svako srdce. Zato plemenitom, dragom, mladom ljudskom stvoru, komu nije uzkraćena prirodna dragost, doista ne treba nikakva uresa i nakita, da bude vriedan ljubavi. On je u sebi i po sebi liep i privlačiv.

Radi iztočnog grieha ljudi obično niesu kadri da se nepristrano raduju ljepoti golog tiela. A i naše podneblje zahtieva, da ga štitimo od utjecaja vremena. Prema tomu je prva zadaća odievanja, da tako pokriva tielo, da se ne pokazuju seksualne draži i da štetni utjecaji ne mogu škoditi zdravlju. Ujedno neka i resi tielo, te tako na neki način uokviri i uzdigne i njegovu prirodnu ljepotu, koja se prije svega iztiče u obrazu i držanju.

Ženski je sviet u sva vremena težio da se pomoću vanjskih sredstava, a nada sve načinom odievanja, svidi mužkarcima. Pri tom često zalazi na opasne stranputice time, što po riečima naših biskupa »moda svojim namjernim razgaljivanjem ili izticanjem tiela proračunano radi na podraživanju spolne čuvstvenosti.« Mnoge djevojke niesu sviestne, da njihovo odievanje ima ovaj učinak, budući da u nepokvarenoj normalnoj djevojci naravni nagon šuti, a ona nema pojma o tom, da je mladićev ustroj u tom pogledu posve drugčiji.

Zato je vrlo opasno kod bezstidno odjevenih djevojaka i žena paziti na ono, što podražuje požudnu strast. Tada se lako rode nedopuštene želje, a k tome se još ono, što smo vidjeli, utisne u pamet i opetovano se javlja u duhu, da ga draži na grieh. Ujedno je to i vrlo glupo. Tko se dade ovakvim dražima uloviti, taj pazi uviek više na vanjštinu i na taj način ne će nikada moći pravo prosuditi vriednost djevojke. Dade se zasliepiti onim, što laska čuvstvenosti, mjesto da više uvažava ono, što djevojku uistinu čini dragocjenom. A ipak je za život važno, da stečeš razumievanje za pravu vriednost djevojčinu. I nije moguće da ne gledaš ni jedne djevojke. Možda se moraš družiti s djevojkama, koje se u svojoj bedastoći nepristojno odievaju, a možda i s takvima, koje to sviestno čine.

Opasnosti, što nastaju iz ovoga druženja, možda ćeš najlakše otjerati tim, da ne slušaš sirenski pjev, nego da paziš na što drugo. — Doduše se kaže: »Odielo čini čovjeka«; ali je također istina, da »odielo pokazuje čovjeka«. Po načinu, kako se djevojka odieva, možeš prosuditi i njezinu nutarnjost, njezinu vriednost. Ako dobro i pažljivo promatraš, opazit ćeš naskoro razne vrste djevojaka. Jedne bez promišljanja odmah prihvaćaju svaku glupost mode. Dadu si u trgovini nabrbljati i naprtiti svakojakih nevjerojatnih stvari ne pazeći, kako im pristaju i da li su pristojne ili niesu, i t. d. Te su djevojke površne, bez misli. Požali ih i pomisli, kakve bi to bile žene i majke! Siromah čovjek, koji bi dospio u njihovo kolo! — Ima i takvih, za koje se čini, da su odbacile svaki osjećaj stida. Ove niesu vriedne ni da ih pogledaš. — Druge naprotiv umiju da se odievaju ukusno, a ujedno i pristojno. Svojom spoljašnosti pobuđuju poštovanje prema ženskom dostojanstvu i očituju time nutarnju vriednost. Ako moraš s djevojkom obćiti, nastoj dokučiti, kako ona o svemu sudi, da na taj način upo-

znaš i njezinu nutarnjost. — Tako ćeš se sve pomalo naučiti, da o djevojci sudiš pravo i steći ćeš razumievanje, što je zaista liepo, pristalo i ukusno. Ujedno ćeš izlučiti one draži, što se možda pokazuju u načinu njezina odievanja. Moraš naviknuti da se raduješ pristaloj djevojci kao liepom cvietu, a da se u tebi ne pokrene »neman« sa svojom požudom!

Prije svega mora ti biti jasno, kako je to jadno i nizko, ako mladi ljudi osobito uvažavaju i prednost daju onim djevojkama, koje su vrlo bezstidno odjevene. Oni su — kako već rekoh — najviše krivi ovoj nepristojnoj nošnji, jer u tome utvrđuju one, koje ju nose, i jer su oni uzrok, da to čine poslije i druge, koje ne žele ostati zapostavljene. Žalostan je znak za nutarnjost mladog čovjeka, ako mu se djevojka samo onda dopada, dok ugađa njegovoj putenoj strasti, a za njezinu nutarnju vriednost ne pokazuje baš nikakva razumievanja.

U poglavlju »Uviek žensko« rekoh: »U stavu prema djevojci pokazuje se nutarnja vriednost mladićeva«. To vriedi nada sve i za njegovo držanje prema odievanju. Ne daj se poniziti od bezstidno odjevene djevojke! Pokaži joj mirno, da ti se taj način ne sviđa! Tim ćeš možda djevojku osviestiti da pomisli na svoje dostojanstvo! Ali u svakom slučaju daj prednost onima, koje svojim odielom i vladanjem odaju pravo, plemenito ženstvo!

ALKOHOL

Ne može biti moja zadaća, da ovdje razvijem cielo alkoholno pitanje i da obširno obrazložim njegovo značenje, osobito za porodicu. Ovdje ću samo pokazati, koje posljedice imade užitak alkohola kod mladića za njegovo držanje prema djevojci.

Utvrđeno je izkustvom svih vremena, da obilni užitak alkohola čini mužkarca sklonim spolnim razuzdanostima. Glavni je njegov učinak omama duševnih sposobnosti. Alkohol se spušta na njih kao magleni dah i uzme im svaku djelatnost. Mirno, bistro razmišljanje nestane, čuvstvo stida, časti i odgovornosti omamljeno je. Mnogi padaju u razuzdano razpoloženje, a ujedno se povećava požudnost. Zato kaže neki liečnik: »Čovjek, koji u običnom životu zaustavama (kako ih prouzrokuju plemeniti nazori i načela) odolieva zamamljivosti požudnih strasti, pada žrtvom upravo ovih zamamljivosti, ako se ove zaustave otrovima (alkohol) odstrane, te se tako otvori put djelovanju seksualnih podražaja«. Dokazano je, da je većina ćudorednih prekršaja počinjena u pijanosti. U seksualno-sparnom razpoloženju mnogi izgovore prostote, i počine djela, koja seksualni život poživinčuju i od kojih dotičnici u trieznom stanju osjećaju plahost i gadost. U pijanosti mnogi se dostanu spolnih bolesti, jer se užitkom alkohola razdražena požudna strast želi utažiti ne starajući se ni za koje druge obzire.

Zato se mora u vlastitom interesu mladeži pozdraviti pojava, da se mnogi načelno suzdržavaju svakog užitka alkohola. Oni hoće da budu vazda podpuni gospodari samih sebe, da ne kvare svoga mladog tiela, te ne srtaju u pogibao, da u zametku otruju sreću svoje kasnije porodice i svoga potomstva. — Ako se ti ne možeš s tim sporazumjeti da zauzmeš to stajalište, onda moraš — ako hoćeš da se očuvaš od tih zabluda — nastojati, da kod svih svečanosti, proslava i sličnih prilika umjereno uživaš alkoholna pića, da uviek znadeš, što činiš. Uviek budi sviestan pogibli i nadvladavaj se tako, da prestaneš piti ili pođeš kući, čim spoznaš da je doba. U takvim se položajima nepokolebivo drži svojih načela i ne podaj se razuzdanu razpoloženju!

PLES

Ono što je tako duboko u čovječjoj prirodi ukorienjeno, kao što je veselje za ples, ne može biti po sebi zlo i ne da se ugušiti. Samo se treba brinuti, da se vrši na dopušten način.

Ples je po sebi umieće u prijatnom kretanju po taktu ili ritmu melodije. U nekojim se plesovima predočuje gospodstvo duha nad tielom, drugi izražavaju radost, neku misao ili su sredstvo okretnosti. Liepim držanjem mjere u koraku i u kretnjama mogu dati umjetnički užitak.

Prema svojim sklonostima za milinu i graciju imade djevojka mnogo više talenta i sklonosti za ples nego mladić. Kako se već u malom dječaku očituje nagnuće za rvanje i divlje igre, u kojima može da pokaže svoju snagu i odvažnost, tako se u djevojke pokazuje osobita ljubav za kolo i za igre u kolu s pjevanjem. Radost u lakom ritmičkom kretanju njima je prirođena i kod nepokvarene djevojke nema tu ništa seksualna. One rado plešu i uzajamno, što kod mladića malo kada biva. Razumije se po sebi, da poslije vole plesati s muž-

karcem, jer se prema svom biću rado puste, da ih drugi vodi. Ali i to nije izliv seksualnosti. Često puta vole plesati s otcem, bratom, nego sa strancem.

U sva vremena smatrali su se neki plesovi simbolikom, znakovnim prikazivanjem ljubavnog života. Mužkarac snubi, djevojka pristane i tad se raduju u izmjeničnom primicanju i prolaznom uzajamnom posjedu. — I ova se simbolika može da drži u dopuštenim dostojnim formama. Ako se tako igra, kako to biva kod mnogih porodičnih i sličnih zabava i svečanosti, onda protiv plesa nema prigovora.

Lako je razjašnjivo, da niži nagoni u čovjeku traže da probiju dopuštene forme simbolike ljubavnog života i da ga prikažu prema svojim željama. I tako je došlo i dolazi do plesova, od kojih se još neki mogu bez prigovora plesati, ali ipak pružaju mogućnost, da izazivaju podražaj pohotne strasti, dok oni drugi plesovi više niesu simbolika, nego prava zbilja. Mjesto da se igra po pristaloj melodiji, pleše se po razdražljivoj muzici afričkih divljaka ili po najnovijim »šlagerima» varijeteja, a njihov ponajviše vrlo prostački tekst mora naravski svak »obrazovani« znati i s drugima pjevati, makar se u duši nimalo s njim ne slaže. Namjesto radosti u liepom kretanju, nastupa radost u uzajamnom primicanju i doticanju.

Ako sada i opet promotrimo posve različnu sklonost mladića i djevojke, lako ćemo spoznati, kako može kod oboje njih biti posve različit nutarnji stav za ples. Nepokvareno, nedužno djevojče, u kojem naravni nagon još spava, možda i ne sluti i ne zna, što znači već prilično jasna simbolika nekojih plesova, te ih pleše nedužno kao i svaki drugi ples, kojemu nema prigovora. Kod mladića je posve drugačije. Djevojci je prirođena radost za ritmičke kretnje, a kod mladića je nema, ili tek malo; naprotiv kod djevojke prirodni nagon još spava, dok je u njega jako razvijen, te ga sili na popuštanje. S više ili manje svjestnosti teži prirodni nagon za svime, čim se podražuje požudna strast te prema tomu zapaža u mnogim plesovima priliku, koja ide ususret njegovim željama.

Sad je opet odlučno, kako se pojedinac drži prema pritisku prirodnog nagona. Mladići, koji misle plemenito, znat će ga obuzdati i tražiti u plesu samo dopuštenu radost. No pokvareni momci vide u mnogom plesnom veselju njima dobro došlu priliku da popuste svojim pohotnim željama.

Ali i onim mladićima i djevojkama, koji dobro misle, prieti opasnost kod mnogih modernih plesova. Ovi su, kako

već rekosmo, zamišljeni i složeni kao simbolika ljubavnog života. U tom su duhu rođene i muzika i kretnje. Pa tako se može posve lako desiti, da oni započnu ples bez ikakve zle namjere, ali se pohotna želja za plesanja probudi od unapried već na to proračunanih kretanja i doticanja i ojača se.

Po raznim okolnostima mogu sve ove opasnosti još silno porasti. Mnogoput polaze djevojke na ples u lakim plesnim haljinama izrađenima što od nepromišljenosti što od gizde po najnovijoj modi. Time se u mladića nužno budi pohota. Užitkom alkohola oslabi mirno razmišljanje, savjest se omami, a krv ugrije. Obično vrlo laka i čuvstvena muzika probudi razpojasano razpoloženje, koje traži užitak. I tako su mladi ljudi vrlo lako skloni, da se posve podadu onoj simbolici, koja je prikazana plesom, da se što više privinu jedno uz drugo.

Po njezinu bezstidnu odievanju, po slobodnom, nametljivom vladanju, zaključuje mladić prema tome i na lakoumno mišljenje kod djevojke, koje dobro dolazi njegovim željama. I u njima se protiskuje napast, da bi se našao s njom nasamu za kojeg odmora ili kod povratka kući. A jer su u njih mirno razmišljanje i odporna snaga kao uzeti utjecajima alkohola i plesa, može vrlo lako doći do pada. Tako mnogi plesovi pobuđuju želju za onim, što označuju tako silovito, da svršavaju onim što prikazuju: plesni satovi ljubakanjem, plesna zabava bludom.

Ovo, što smo rekli, neka potvrde neka mjesta iz spisa nekatoličkih liečnika i stručnjaka, kojima zacielo ne će nitko spočitnuti prenavljanje i nepoznavanje svieta. Neki su njihovi izrazi ublaženi.

»Značenje malone svakog plesa je snubljenje, udvaranje, uzajamno primicanje i draganje među dva lica različnog spola. A sve to ima samo taj cilj, da izazove spolno uzbuđenje. To se postizava to lakše, što kod plesanja počne raditi više osjetnih organa kao posrednici spolnog osjećanja: opip radi izmjeničnim primicanjem i doticanjem, sluh umilnom glasbom, koja prirodno pripada plesu... I kod nas je ples najveći svodnik u ljubavnom životu. Ima naime niz modernih plesova, koji jedino označuju izvršenje ljubavnog akta, i to na skroz proziran način... Po svojoj biti svi su plesovi jednaki. Ples dopušta mužkarcu i ženskoj da se u neposrednoj blizini naslađuju u takvoj situaciji, kakvu inače zakoni moderne etike drže nezgodnom i nedopuštenom«. Kaže se za jedan ples, »tango«, da »pustoši svietom kao vruća pošast. Ako obični ples služi kao

predigra ljubavi, to je onaj nešto drugo. U njemu nema čeznuća, on je neka vrsta zadovoljenja, on se ne tura tek naprijed nego je već na cilju. On opisuje posve jasno ono, za što ostali plesovi služe kao uvod«. (Dr. med. O. F. Scheuer).

»Ples nije ništa drugo nego erotika provrgnuta u stiliziranu ritmiku: snubljenje«. (Eduardo Fuchs).

»Ples dakle stvara nakupljanje svih podražaja na spolno osjećanje... Oponašanje razuzdanih kretnja, obuhvat kao priprava snubljenja je kod naših najmodernijih plesova tako providan, da se može sakriti samo podpunoj naivnosti posve mladih djevojaka. Pokvareni život nekih djevojaka iz urednih obitelji započeo se na plesnom tlu, na koje su stupile — razumije se — s velikom naivnošću, a tada su došli svi drugi posrednici ljubavnog života: opip, vid, njuh i sluh, umilna glasba i konačno, kad su ožednjele i ugrijale se, omamno i pobudljivo djelovanje alkohola, da povuku mlado ljudsko biće sviestno ili nesviestno u vrtlog požudnih naslada, iz kojega je izlaz moguć samo za neke vrlo karakterne pojedince«. (Prof. Dr. W. Liepmann).

Iz svega ovoga proizlazi, da se ne može izreći obćeniti sud o dopuštenosti plesa. U svakom pojedinom slučaju ovisi ponajprije o vrsti plesa, onda o načinu, kako se pleše i napokon o plesaču i plesačici, kod čega treba opet uzeti u obzir, da stav djevojke može biti drugačiji nego stav mužkarca. Može se dogoditi i to, da djevojka sviestno ili nesviestno, načinom plesanja, budi pohotnu draž mužkarca.

Jasno je, da je ples tada ćudoredno dopušten, ako se u njemu traže samo dopuštene radosti. Zato su nećudoredni plesovi bezuvjetno zabranjeni. Isto tako nije dopušteno učestvovati u plesnoj zabavi, za koju se znade, da će se na njoj plesati na nedopušten način ili koja je samo predigra nećudorednih razpojasanosti. Svaki mladić, koji drži do svoje časti, zahvalit će na takovom družtvu. — Ali i kod dopuštenih plesova moraš se sviestno kloniti svega, što bi moglo buditi pohotnu strast. Ovamo pripada i umjerenost kod uživanja alkohola. Ako bi se protiv volje počela buditi pohota, ne smiješ joj popustiti, ne smiješ se njom pozabaviti. — Nauči se, da se u takvim prilikama na dopušten način ugodno zabavljaš, te ti uobće ne padne na um prosta misao ili želja, da se na nepristojan način približiš kojoj djevojci.

Dužnost je roditelja da se pobrinu za dovoljan nadzor kod plesa i kod povratka kući. Takav će nadzor biti težak

samo onim mladićima, kojima on ometa njihove lakoumne ili nećudoredne nakane; zato nastoje da ga spriečе. Plemeniti se mladić raduje nazočnosti ovakovih autoritativnih osoba, jer je u tom i jamstvo, da se ciela plesna zabava kretala u častnim granicama. Isto tako nalazi on opravdanim i po sebi razumljivim, da kod povratka kući izključi mogućnost svake nepristojnosti. Nastojanje nekih mladića, da sami sprovode djevojku kući, ima svoj razlog u tome, da bi onda mogli sebi dopustiti svakakve slobodštine ili što gore. Ako bi kada ipak došlo do toga, da ti sam sprovodiš djevojku kući, budi time ponosan i dokaži, da ti se može povjeriti materino zlato, a da ne treba za nj ni časka strahovati. Upravo se u takvim prilikama očituje ćudoredna vriednost mladog čovjeka.

ŠPORT

Svakako se mora pozdraviti, da se sada svakoj vrsti športa — u koji treba ubrojiti i kupanje, gimnastiku, putovanje i dr. — polaže veća važnost nego prije. Šport je osobito važan za one, koji po svom zvanju ne rade tjelesno na svježem zraku ili rade premalo. Cilj svih ovih nastojanja ima biti taj, da se jača zdravlje, da se razvijaju mišići i tielo učini okretnim i spretnim. Cielo tielo treba da izraste na normalan način, a da se nutarnji organi mognu podpuno razviti. S povećanim osjećajem snage diže se nuždno i zdravlje. Razumni šport čini čovjeka zdravim i veselim. Zato je šport izvrstno sredstvo za oporavak i odmor.

Samo ukratko ćemo pokazati, da se značenje športa često precjenjuje. To se može pokazati ponajprije u tom, što se pretjeruje samo da se postigne neki rekord na pr. kod natjecanja. Tu se sile prenaprežu, a to škodi zdravlju.

Nadalje može zanimanje za šport tako zaokupiti mladenački duh, da pred njim odstupaju svi drugi obziri. Tako dolazi do precjenjivanja športa, a s tim i tjelesnog rada. Duh, duša odstupaju posve. Nastupa zaprepastivo dražbovanje. Ne moramo li se doista čudom čuditi, ako se neki čin, na pr. da je netko kod natjecanja trebao 1,8 sekunde manje od drugoga, »kao najveće čudo svieta« odmah javlja na sve strane i brzojavom i brzoglasom gorljivo se o tom govori i slavi se. Takova shvaćanja vode pomalo do duševne mlitavosti i nehajnosti, što nije nimalo zavidno. Da se uklonimo toj opasnosti,

treba uviek držati u pameti, da je šport samo sredstvo za obrazovanje i jačanje tiela, ali da nije šport, nego da je duša zapravo čovjekov najdublji »Ja«. Nju moramo obrazovati i njegovati daleko većim interesom i brižljivošću.

Ipak, i ovdje ne može biti moja zadaća da obradim cielo pitanje športa. (Poredi: Lockington:Küble: »Tjelesnim obrazovanjem k duševnoj snazi«. Tyrolia, München-Innsbruck). Izniet ću samo ono, što je u vezi s osobitošću ove knjige. Za pravi stav mladića prema djevojci potrebno je, da znade, kako će se držati prema onim priredbama, u kojima surađuju djevojke. I iz njih odjekuje sirenski pjev požudne strasti i zaludi mnoge. Kod ovog razlaganja ne da se mimoići, da se ne kaže nešto o značenju športa za djevojke, tim više, što se to pitanje među mladićima mnogo pretresa, te je potrebno, da se o njemu svestrano prosuđuje.

Nije čudo, da je putena strast — koja na tisuće tajnih putova vreba da osvoji mladenačko srdce — u športskim nastojanjima uvrebala dobru priliku da dospije k svomu cilju. Na sve moguće načine umije ona rad u športu tako udesiti da odgovara njezinim željama. Iz ovoga se dadu razjasniti sve one čvoruge i izrasline na njemu. Bilo bi podpuno naopako, kad bi radi njih htjeli zapodjeti borbu protiv samoga športa.

Izrasline dakle imadu svoj uzrok u tom, da se nečiste sporedne namjere više ili manje sviestno ušuljaju u šport. Kod djevojke može to biti najprije dopadljivost, želja da se učini interesantnom, da pobuđuje pažnju, da na sebe privlači poglede mužkaraca. Daljnja opasnost postoji u nastojanju mladih ljudi, da se pod izlikom športa mognu približavati jedno drugomu bez ikakva nadzora, što može lako uroditi opasnim posljedicama. Ali je svakako najopasnije, što se mnoge djevojke dadu voditi nastojanjem, da u športskom ili kupaćem odielu izlažu svoje tielo na ogled mužkom svietu i u kupalištima proleže po čitave sate u kupaćem odielu s mladim čovjekom — to zovu sunčana kupelj — ili se oboje šeću u takovu kostimu i vucare po kupalištu. Tada se više ne može reći, da se bave športom radi športa, nego su ga rinuli u službu požudne strasti.

Zato bi za djevojku imalo vriediti kao glavno načelo, da se kod športa računa s njezinom osebnošću, a prije svega s njezinim osjećajem stida. Radostno moramo pozdraviti spoznaju, da tjelovježba za djevojke mora biti posve drugčije sastavljena nego za mladiće. Stvorena je već nova vrsta gimnastike, koja je uređena podpuno od ženskoga svieta i ima u sebi vrlo dragocjene i obrazovne momente. Dok utakmica ili natjecanje mnogo više odgovara osobitosti mladićevoj, djevojačkom je biću puno bliža športska *igra*. Kod *njega* se rado divimo snazi i odvažnosti; kod *nje* volimo gledati milinu i graciju. Zato ponajčešće djeluje odbojno ona športašica, koja žeđa samo za rekordom, jer pri tom ništa ne računa sa ženskom osebnosti.

Pomužkarčenje djevojke vazda donosi sa sobom napuštanje njezine prednosti i zato škodi njenom biću. To vriedi i za sva lična nastojanja, koja imadu da izbrišu razliku spolova. Za djevojku je ovo odricanje njezine osebnosti vrlo štetno, jer tada već nema nijedne od prednosti, koje bi kao žena mogla pružiti mužu. Zato se i mogu čuti žalbe dobrih mladića, koji se s opravdanim ogorčenjem i prezirom tuže na »pomužkarčene« djevojke. Upravo su im odvratne. Dakle svaki »uspjeh« postignut u tom smjeru ide na račun njihova najdubljeg bića, te je skupo plaćen.

Prije svega mora se kod športa čuvati ženska tankoćutnost. Ovo čuvstvo stida, kojega sam značenje već obćenito razložio, jest po Božjoj odredbi u djevojke osobito nježno i osjetljivo, budući da se radi svoje osebnosti više prepušta vodstvu čuvstvenih vrednota, dok mladić stoji prije pod utjecajem razumnog prosuđivanja. *Zato je čuvstvo stida za nju i za njezinu čistoću najjača i najglavnija obrana.* Izgubi li stid, izgubila je ponajčešće svako ćudoredno uporište. Često se može utvrditi, da i mladić nećudoredna života radi mnogo promišljenije od mlade djevojke. Radi mirnog promišljanja njemu će mnogo lakše uspjeti, da se opet pridigne, nego djevojci, koja izgubivši stid, nema više ničega, za što bi se mogla prihvatiti i zaustaviti. Ako dakle djevojka izgubi stid te bez potrebe i lakoumno skida koprenu, kojom bi kod odievanja imala pokriti tajnu svoga tiela, onda postoji velika opasnost, da ona više ne će zazirati ni od daljnjeg izlaganja svoga tiela. Skinula je stid, koji bi je od toga imao zadržati.

U svojoj enciklici o kršćanskom odgoju mladeži naglasio je Sveti Otac papa Pijo XI., da je za žensku mladež »svako javno izlaganje vrlo nepristojno«.

Isto tako su se njemački biskupi s punim pravom digli protiv izloženog plivanja i gimnasticiranja djevojaka. Svoj prigovor temelje najprije na tome, što se ovim vucarenjem u javnosti stvara neka neženska vrsta. Zadaća žene jest i ostaje, raditi u tišini, u domaćinstvu, da činom dokazuje svoje ma-

terinstvo. Izlaganje i pokazivanje njihovih športskih mogućnosti pred neizabranom množinom gledalaca, a nada sve utakmice i natjecanja nastadoše smo od težnje, da i one čine isto što mladići, da ih oponašaju. Najoštrije se mora osuditi zao običaj, da djevojke kadšto zalaze među gledaoce u svom kupaćem ili športskom odielu.

No glavni prigovor protiv javnih priredaba leži u djelovanju, što ga ovo čini na mlade ljude. Ovi su navikli, da gledaju žensko tielo odjeveno. Zato svako neobično razgaljivanje njegovo djeluje podražljivo na njihovu putenu strast. Djevojka ovako slobodno odjevena nužno prouzrokuje ovo djelovanje. Kako učeni stručnjaci uvjeravaju, upravo vid utječe nada sve podražljivo. Odstraniti ove učinke, što ih vrši pogled ženskoga tiela u kupaćem i športskom odielu na prirodni nagon, — moći će samo zreli ljudi jaka značaja, a većinom i oni ne će moći, a najmanje lako razdražljivi mladići. Posve je razumljivo, da se na takvim priredbama nađu čitave skupine mladih ljudi, koji bi se požudnim pogledima željeli zabavljati na ovom izloženom prikazivanju. I oni, koji dobro misle, dolaze u opasnost da podlegnu ovim podražajima. Na moje pitanje priznaše mi mladići, koji su bili na takvoj jednoj priredbi, da su više pazili na tielo, nego na čine.

Kod opisa svih ovih opasnosti želio bih krepko naglasiti: Ove opasnosti ne sežu tako daleko, da bi na samom mjestu došlo do grješnih razuzdanosti — kod divljih obalnih morskih kupališta i sličnih prilika dolazi i do toga, tako da slučajni prolaznici moraju biti spremni i na najnevjerojatnije — nego zato što gledanjem tako jako razbuđuju strast mladih ljudi, da ona poslije toga traži izdovoljenje. Izpred svega ostaje u pameti utisnuta slika o viđenom; fantazija odrazuje slike redom, iznosi ih pred duh u najzamamnijim bojama i podražuje na popuštanje. Svatko tko je samo malo zavirio u duševni život mladih ljudi znade, kako težko oni imadu da trpe od takovih predočaba fantazije. Za svakoga mladića, koji želi ostati čist, mora vriediti načelo, da krug svojih misli sačuva čist od takvih slika, koliko najviše može. Rečenica u Knjizi Jobovoj: »Sklopio sam savez s mojim očima, da nikad ne pomislim na djevojku«, mora vriediti i za njih na taj način, da se uklanjaju svim pogledima, kojima bi u njihov duh mogle prodrieti slike opasne čistoći.

Prigovara se, da je ipak bolje, da se mladež privikne na takve poglede. Time da tielo drugoga spola gubi na podražljivosti požude i nema na nju više nikakva utjecaja. Ovaj prigovor dobro pokazuje površan i kratkovidan način, kako se mnogoput sudi o ovim težkim pitanjima i njihovim zlim posljedicama. Tu se posve pušta s vida, da je silna razlika između radoznalosti i prpošnosti (Vorwitz). Radoznalost se odmah smiri, čim sazna, što je željela znati. Posve drugačije je kod prpošnosti.Njezino pokretalo nije želja da što sazna, nego je pohotna strast, koja traži podražila, što je mogu pobuditi i zadovoljiti. Prpošnost se zadovoljava u trenutku točno kao i pohotna strast, ali ne trajno. Naskoro se ova budi nanovo i tjera prpošnost da traži nova podražila.

Stalnim privikivanjem na ove podražaje može se ipak doći dotle, da oni konačno ne će imati više nikakva utjecaja na pohotnu strast. Iz toga ne sliedi, da bi ona time bila zadovoljena, nego joj tada treba jačih podražaja da razigra otupjele živce. To nam pokazuju Grčka i Rim, pokazuju nam to već i slične prilike kod nas. Nećudorednost se time ne će protjerati nego će biti još protuprirodnija. Pozivanje na činjenicu, da su liečnici i bolničarke neosjetljivi na draži tiela, ne dokazuje ništa. Ovo biva doista samo onda, ako su podpuno ovladani nastojanjem da pomognu bolestniku, tako da je time njihova pozornost dovoljno zaokupljena. A ove ozbiljne, plemenite nakane nema ni kod morskih kupališta ni kod izloženog plivanja i gimnastike.

Kao osobito nevaljani izrod športa mora se označiti zajedničko putovanje mladića i djevojaka, koji se po čitave sedmice povlače po šumama bez ikakva nadzora a gdjegod i prenoće. Razumije se, da rđavi mladići teže za ovakvom osamljenošću, jer se nadaju, da će tada nesmetano moći popustiti svojoj pohotnoj strasti. Što se putuje u skupinama, to stvar nimalo ne mienja niti je izpričava. Mladići dobro »znadu« jedan drugoga, te već dobro paze, da putuju zajedno samo istomišljenici, koji jedan pred drugim nemaju što da kriju.

Kakve težke posljedice počini u djevojkama ovakvo zajedničko putovanje, može se lako opaziti, ako takve »horde« sastanemo na putu ili na željezničkoj stanici, te samo površno promatramo ove zapuštene ženske prikaze. Nema na njima ni traga ženskoj nježnosti, dostojanstvenom vladanju.

Pače ako svi učestnici putovanja dobro misle, i onda prieti velika opasnost. Što smo rekli u poglavlju »Prijateljstvo«, to vriedi i ovdje: Učinci se podražaja — spolovima osobitih — ne dadu izključiti. K tomu se valja sjetiti neugodne moći pri-

rodnog nagona kod mladića, koji može i dobrima prirediti i najteže napasti. I tako može doći do povjerljivosti, kod kojih u početku možda nema nikakve zle namjere, ali poslije ide sve dalje i dalje.

Koji dobro misle, neka se ne dadu na takva zajednička putovanja, i radi toga, da se oni drugi ne mognu pozivati na njih. Osim opasnosti, koja im prieti još ima i daljnji razlog, koji ih mora od toga odvraćati. Svakomu je znano, što se na takvim putovanjima može dogoditi i često se događa. Ali nitko ne zna, da li se i kod njih nije dogodilo što nepristojno. I tako se mladić zajedničkim putovanjem izlaže najgoroj sumnji. On više ne može zahtievati da ga drže nepokvarenim.

Još jednoć naglasujemo, da su svi ovi izvodi upereni samo proti nakaznim izraslinama športa, koje čine veliku štetu ženskoj osebnosti i ženskoj stidljivosti te veoma ugrožavaju ćudorednost mladića i djevojaka. Osuda ovih nagrda ne treba da ti pomuti radost za zdravi šport. Naprotiv! Radost će tvoja biti to čistija, što se više pobrineš, da od nje izlučiš sve nizke sporedne nakane. To ćeš postići samo tada, ako ne poslušaš sirenski pjev pohotne strasti, što odjekuje iz učešća ili gledanja svih športskih priredaba, kod kojih sudjeluju djevojke, i zato ih ne pohađaj. Još jednu opomenu htio bih tu uplesti: Pripazi i na sebe, da se kod športa pristojno odjeneš, da ne povriediš stidljivost djevojaka, koje možda gledaju.

Ako bi te radi ovog držanja izsmjehivali da si natražan, nemoderan, bojažljiv, odgovori im, da ti povratak k poganskim običajima ne smatraš napredkom nego nazadkom; da se ti ne želiš dati kvariti i trovati modernim »tekovinama«, a da širokogrudnost obzirom na ćudoredno pitanje znači gospodstvo mesa i robstvo duha. — Šport ti koristi uistinu samo onda, ako koristi tvom duhu, tvojoj duši i ničim ih ne vrieđa.

VITEŽTVO

Po Božjoj je volji većina ljudi određena za brak. Porodični život ima im biti izvor najčistijih, najljepših, najblaženijih zemaljskih radosti. Ne nalazi se prava sreća u javnosti, niti u užitcima, niti na plesnim podovima, u kinima, zabavnim lokalima, na izletima, u športu ili gdje drugdje; ona stanuje u tihom domu, a osniva se na iskrenoj, pravoj, plemenitoj ljubavi: na uzajamnoj ljubavi supruga i uzajamnoj ljubavi roditelja i djece.

Neodklonivi uvjet za ovu sreću je pravi stav muža prema ženi. On mora u njoj vidjeti drugaricu svog života, vjernog druga, majku svoje djece i kao takvu mora je susretati i s njom postupati. Ovo shvaćanje ne daje se samo po sebi; ono se mora izvojštiti, mora se izvojevati od nizke prirode i braniti od mnogih neprijatelja. Zadaća je doraslog mladog čovjeka, da prisvoji sebi ovaj visoki, plemeniti nazor o supruzi. U godinama tjelesnoga i duševnog razvitka stvara se i njegovo shvatanje o ženi. Ono je zaključak, učinak njegovih težnja i života. Zato je nepomućena, duboka, blažena bračna sreća dosuđena samo onima, koji su se kao budući muževi probili do dubokog poštovanja ženskog dostojanstva, do pravog vitežtva.

Bilo bi dosta čudnovato, kad sveznajući Bog ne bi bio već unapried sve potrebno pripravio, da se ovo vitežtvo nadaje samo po sebi kod prirodnog razvitka dječaka i mladića.

Najusrdniji odnosi svakog čovjeka jesu oni, koji ga vežu s majkom. Dakako, da diete još ne zna, što ima zahvaliti svojoj majci. A nije to ni potrebno. Bog je mudro uredio, da je diete u prvom redu upućeno na majku. Ona je njemu sve. Iz njezinih ruku prima malone sva dobročinstva; raste na majčinu krilu. Vazda ima priliku da se divi majčinoj ljubavi, uviek požrtvovnoj, vjernoj, brižljivoj, uviek spremnoj na pomoć koja nikad ne zataji.

I tako se nadaje samo po sebi, da u nizu vrjednota, što ih može biti za diete, prvo mjesto zaprema majka.

Ova ljubav puna poštovanja silno se produbljuje, kada dječak spozna što znači rieč »majka«. Rekoh ti već, što sve ta rieč kaže, da te je devet mjeseci nosila pod srdcem, u težkim te bolima rodila i grudima svojim dojila. Pri tom ti je još, dok si bio onako malahan i bezpomoćan, činila takve usluge, kakvih ne bi bila mogla ni od koga zahtievati. Koliko briga, strpljivosti, nesebičnosti, požrtvovnosti, koliko je bezsnenih noći stajalo nju, dok te je pomalo postavila na noge, te si sam sebi mogao pomoći. Koju ljubav i dobrotu ti je uviek izkazivala! Kako te je milo i prijazno svagda pogledavala! Pa može li se onda drugčije pomisliti, nego da ćeš se ganuti od radosti i zahvalnosti, kad promisliš, što je tebi majka tvoja?

Ovo veliko poštovanje prema majci je temelj vitežkog mišljenja, što ga mora osjećati mladi čovjek prema ženi. Ono se može izgraditi samo na štovanju materinskog dostojanstva.

Kod mladića ne možemo očekivati, da će štovati djevojku, ako se nije naučio štovati majku i majčino dostojanstvo.

Bog je skrbio i dalje. U normalnim prilikama raste mladić sa svojim sestrama, i usrdni se vezovi ljubavi obavijaju i oko sestara. U zdravim su prilikama sestre bratu bezspolne. Spolni je podražaj tako reći izključen. U vladanju prema sestrama mora mladić najprije pokazati svoje vitežtvo, smatrajući svojom zadaćom, da sestre, kao slabije, štiti, pomaže im, da ih savjetuje, da im se ne nameće za gospodara, već se svagda vlada prema njima veoma obzirno i prijazno. Braća, koja se dobro slažu, čine u mnogom pogledu međusobne usluge kao muž i žena, jedino je izključeno svako spolno nagnuće. Tako se mladić gotovo nesviestno uputi u ono vitežtvo, koje mora izkazivati svakoj djevojci.

Kod toga je posve razumljivo, da će se mladić kod svoje sestre sastati i s kojom njenom prijateljicom. Što je prirodnije, nego da je pazi i štuje kao i svoju sestru. Ako bi se netko htio njegovoj sestri odviše približiti, on će se razgnjeviti te sa svetim ogorčenjem stati na njezinu obranu. A bi li on mogao sestri nekoga drugoga tako pristupiti i tako činiti, kad je kod svoje sestre protiv drugoga tako oštro nastupio i sudio? On mora da se nauči sa svakom djevojkom tako postupati, kako želi da se drugi vladaju prema njegovoj sestri. Tu se dade poznata poslovica s malom preinakom postaviti za načelo: »Što ne želiš da se njoj čini, toga ne čini ni ti nikojoj drugoj!«

Nadalje je vrlo važno, da dorasli mladić steče razumievanje za velike zadatke supruge i majke. Najljepši primjer za to ima vazda pred sobom u svojoj vlastitoj majci. Ali se mora naučiti, da otvorenim očima stupa kroz život i da uviek baca pogled na nutarnje prednosti ženskog bića, te se ne da zasliepiti i obmanuti vanjskom ljepotom. Svoj sud o ženama ne smije stvarati po lakomislenim govorima nećudorednih drugova, a ni po došaptavanju strasti, nego po poukama izkusnih ljudi, koji dobro misle.

Za daljnji stav mladog čovjeka prema ženskima vrlo je važno, s kojeg stajališta on shvaća bračno predanje. Čim upozna odredbe Božje o razplođivanju čovječjega roda, započinje se odlučna borba različnih shvaćanja o ženi. I upravo tu se mora probiti do plemenitog kršćanskog nazora o braku, o dostojanstvu otca i majke. Tko o braku sebi prisvoji nizko shvaćanje svieta i strasti, taj vidi u ženi samo predmet nizkih

požudnih zahtjeva. Ali u svietlu vjere je brak svetinja. On daje čovjeku, da na izvjestan način učestvuje u stvaralačkoj moći Božjoj. Krist ga je uzvisio na dostojanstvo sakramenta. Spoznaja biti otcem uključuje u sebi neopisivu sreću, ali također i veliku odgovornost. Konačno je bračno predanje samo onda dostojno čovjeka, ako je izraz plemenite ljubavi, kakovu je Bog htio i sakramentom posvetio.

To su misli, koje plemeniti mladić mora sebi prisvojiti. S njima će onda unići u njegovu dušu veliko štovanje dostojanstva majke i odlično susprezanje pred svakom djevojkom i majkom, dakle pravo vitežtvo.

Tko dakle hoće da unutrašnjošću svojom bude odličan, plemenit muž, mora se brižljivo kloniti svega, što bi navedenim nizkim shvaćanjima pomoglo do pobjede: plitko štivo, lakoumni drugovi, požudna prikazivanja u kinu, kazalištu itd. Mladić mora paziti na svoje misli i zabraniti im, ako bi se htjele izgubiti u dubini požudnih predočaba. Mora se siliti, da samo plemenito misli o dostojanstvu žene, i da dobije pravi pogled i razumievanje o visokom zadatku supruge i majke.

Jasno je, da je u vrieme dozrievanja najkoristnije za svakog mladića da u krug njegovih interesa ne ulazi nijedno žensko biće, koje bi moglo smetajući ili zaustavljajući zahvatiti u mirni njegov razvitak, te bi njegov duh moglo skrenuti opasnim smjerom. U tim godinama, gdje je sve još u tieku, gdje mladi čovjek još ni sa sobom nije gotov, njegov razvitak još nije završen — moglo bi za njega biti opasno, da se pod izlikom prijateljstva bilo kojoj djevojci intimnije približi. Već smo vidjeli, da prijateljstvo, kakovo može biti poželjno i koristno među mladićima, nije moguće između mladića i djevojke, a da se ne izvrgne u zlo, te može imati najgorih posljedica. Samo ako mladić i djevojka odrastu odieljeni jedno od drugoga, mogu se razviti u gotovog i pravog muža i ženu.

To ipak ne prieči da mladići i djevojke u porodicama ili kod svečanosti uzajamno prijazno obće, da pod pazkom roditelja priređuju zajedničke izlete i da učestvuju u dopuštenim zabavama. Jasno je i to, da ove prilike imadu za mladića posebnu draž radi nazočnosti djevojaka, gdje će se možda s ovom bolje zabavljati nego s onom. On može imati smisla i razumievanja i za žensku milinu i ljepotu, kako se smije radovati i drugim remek-djelima Stvoriteljevim. No upravo kod tih mora da se nauči gospodariti sam sobom, da umije potiskivati nizke misli i nizke zahtjeve, ako bi se pokrenuli. U njima baš poka-

zuje, da li je sve učinio, da li se probio do pravoga vitežtva, do pravoga poštovanja ženskog dostojanstva. On mora imati snage, da se raduje ženskoj ljepoti, a da ga ne nadvlada strast sa svojom požudom.

No redoviti sastanci — bilo na plesnim poukama, bilo na glumačkim pokusima ili drugim izvedbama — svršavaju, kako izkustvo pokazuje, isto tako redovito svakojakim ljubakanjima. Uviek se nađe nekolicina, koji podliežu podražajima neke osobe drugog spola; ali ima i takovih, koji se raduju što će moći ovakovom prilikom naći razlog za uzajamno približenje. Zato svaki mladić, koji se takvim povodom sastaje s djevojkama, mora sebi biti sviestan, što pravo vitežtvo od njega traži. Svoje držanje mora urediti po čvrstim načelima i obuzdati možebitne osjetne požude, da ga ne povuku sa sobom.

Bude i to, da zvanje traži, da mladići i djevojke zajedno rade ili se moraju zajedno družiti. Tu se opet pokaže, kakav je mladić. Neki će upotriebiti ovu priliku da započnu s djevojkama ljubavno tričarenje. Ozbiljan, plemenit mladić umije se i tu nadvladati. Mislima i pohotnim nagnućima, ako bi se možda pokrenule, ne pušta slobodan mah, nego ih odlučno potiskuje, te će svoje kolegice susretati odlučnim susprezanjem, ali i iskrenom prijaznosti. On je podpuno sviestan svoje odgovornosti, jer sad i do njega stoji, što će biti od njih, te postupa s njima tako, kako želi, da se drugi vladaju prema njegovoj sestri ili kasnijoj zaručnici. Ako je istinita rieč, da se karakter stvara u struji svieta, onda to vriedi i za pravo vitežtvo, koje se tek onda može razviti u svojoj punoj veličini, ako mladić ima priliku, da je i činom pokaže u takvim slučajevima, kakve svakdanji život sa sobom donosi.

Vitežtvo se dakle ne sastoji samo u pukoj vanjštini, da gospođe prije pozdravljamo, da im ustupimo mjesto, da nam idu s desna, da prema njima postupamo susretljivo i prijazno. Sve to mora biti izraz pravoga odličnog, usrdnog štovanja a s tim ujedno i izraz našega mišljenja, inače je gadno licemjerstvo.

Vitežtvo se mora — kad se desi prilika — i u tom pokazati, da mladić podupire slabe, a kolebave uzpravlja. Može mu se dogoditi, da mu se narivavaju nestalne djevojke, te ga nastoje premamiti svojom dopadljivošću. Treba mu samo htjeti, i one su njegove. I sad se radi o tom, da li će uzdignutom sviesti ostati vjeran sebi, ili će ga one dovesti u propast. Može se raditi i o tom, da li ih on svojim vitežkim držanjem

podupire i spasava tako, da se one — postiđene njegovom plemenštinom — opet sjete svoga dostojanstva i spoznaju, da ima viših stvari nego je ljubavno tričarenje, ili želi biti sukrivcem, što su se još više nakazile i pokvarile. Kolike su nesretnice padale sve dublje i dublje ne našavši nikad čovjeka, koji bi pokazivao štovanje prema njihovu ženskom dostojanstvu, jer su ih svi još dublje turali u opačinu i nevolju. Mnoge bi se bile mogle spasiti, da se našlo ljudi, koji — mjesto da su zloupotriebili njihovu slabost — da su im svojim odličnim i susprezanim držanjem pružili ruku-pomoćnicu da ih dignu. Zauviek bi se zahvalno spominjale ovih vitežkih junaka.

Da plemeniti mladić ni jednom rieči ni pogledom ne počasti osobe, koje su odbacile svoje dostojanstvo, ne treba ni spominjati.

Sve vladanje mladog čovjeka prema ženskom svietu ima biti prožeto mišlju, da njemu — ako se Božjom voljom kasnije oženi — smije pripadati samo jedna, a on samo jednoj: to je drugarica njegova, majka njegove djece. On mora svojim čistim, plemenitim životom zaslužiti, da bude jednom s njome sretan i od Boga blagoslovljen. Za njega mora biti nepromjenljivo načelo, koje mu je unišlo u krv i u meso, da bi povreda njegova, bila za nj nepodnošljiva misao: ja već sada hoću da sačuvam nepromjenljivu vjernost supruzi, koju mi Bog odredi. Samo njoj hoću da pripadam i nikad nijednoj drugoj.

Tko se ne može odlučiti da zauzme ovaj jasni, određeni stav, ne će se trajno očuvati od zabluda. Neodlučnost, polovičnost, kako svagdje tako i ovdje vode »k đavlu, a samo podpuno mišljenje vodi k Bogu«. Radi se tu o borbi s najhimbenijom, najpodmuklijom i najogorčenijom protivnicom, koja ima u grudima čovjekovim moćna saveznika i koji ujedinjeni žele pod svaku cienu izvojštiti gospodstvo. A u životu svakoga čovjeka imade prilika i napasti, u kojima mogu ostati postojani samo oni, koji se čvrsto drže načela: nikada popustiti nedopuštenu nagnuću.

DRUGARICA ŽIVOTA

Za bračnu i porodičnu sreću je od odlučnog značenja izbor drugarice života. Ta to je izbor za život, a posljedice njegove odluke djeluju blagoslovno ili nesretno na djecu, unučad, pače i dalje na potomstvo.

Već sam spomenuo rieči Colomine: »U životu muževu zakonito ima mjesta samo za dvie žene: majku njegovu i majku njegove djece«. Iznenađuje nas, što ne kaže naprosto: »i njegovu ženu«. Što je povod, da je upotriebio ovo opisivanje? Tko pozna nada sve duhovit način prikazivanja Colomina, reći će odmah, da u tom opisivanju mora da je sakrivena duboka misao. On želi reći, da muž u svojoj ženi nema gledati toliko ono, što je ona njemu, već ima da vidi u njoj u prvom redu majku svoje djece i kao s takovom ima i postupati.

Vanredno tankoćutna, plodna misao! Zato kod izbora družice svog života neka ne traži toliko za sebe suprugu, nego ponajprije majku za svoju djecu, i neka pazi, da dade svojoj djeci takvu majku, kakovu joj on mora željeti. Neka se ne boji, da će pri tom on stradati, ako se poglavito dade voditi ovom mišlju. Baš protivno! Prije svega prepriečit će tim opasnost, da bi se pri izboru dao opredieliti obzirima, koji za njegovu sreću ne znače ništa ili malo, a možda je i sprečavaju ili ruše.

Zaista, većina se ljudi ženi iz uzajamnog nagnuća, kako je osnovano u prirodi čovječjoj. Ali za njih bi moglo biti vrlo kobno, kad bi se sliepo podali nagnuću ne razmislivši prije mirno, da li može njihov vez biti temelj sretnom braku, da li može prije svega iz njega poteći zdravo, plemenito potomstvo.

S posljednjim desetgodištima ovog vieka razvila se posebna grana znanja, koja se bavi nasljedstvom te je postigla vanredno važne rezultate. Nasljedstvo se ne proteže samo na vanjske znakove, kao lik, formu lica, nosa itd. nego na sklonosti, a one su od velikog utjecaja za duševni život potomstava. Ne radi se dakle o nasljedstvu duševnih svojstava. To nije moguće, jer dušu izravno stvara sam Bog i udahne je novo nastalom čovjeku. Ali duša treba tielo kao sredstvo za svoju duhovnu djelatnost, pa tako ona u bitnosti ovisi o vriednosti ovoga oruđa.

Njegova kakvoća nije djelo slučaja, nego je nuždna posljedica nasljedstva. Ona ovisi o naslieđenim sklonostima, što ih diete prima od svojih roditelja. Pa i kod stvaranja ovih sklonosti ne upravlja sliepi udes, nego je svaka životna klica tako reći odrazna slika dotičnog čovjeka i prema tomu nuždno sadržava i njegove sklonosti, što ih je on opet od svojih roditelja nasliedio. Mogli bismo zato ove sklonosti označiti kao nasljedstvo djedova, budući da prikazuju baštinu najranijih predaka.

Treba još napomenuti, da se ne nasljeđuju sve sklonosti roditelja. Životna klica, kad dozrieva, dieli se naime u dvie polovice, a od ovih se jedna izluči. Dakle time odpada i jedna polovica sklonosti. Prema tomu je u svakoj zreloj životnoj klici samo polovica stanične jezgre, tako da se kod sjedinjenja obih polovica opet stvara ciela stanična jezgra. Tako se ima razjasniti činjenica da svako diete ne prima isti dio djedovskog nasljedstva. Redovito je djelo slučaja, koje će sklonosti ostati u jednoj polovici stanične jezgre. Kod jednog se djeteta iztiče više jedna, kod drugoga druga sklonost.

Ali se mora držati, da svako diete može imati samo takve sklonosti, koje su mu po roditeljima bile naslieđene, koje su se dakle u njih nalazile. Obratno, nuždno naslieđene sklonosti roditelja prelaze nasljedstvom na njihovu djecu. Prema tomu nasljedstvo može dati obilje plemenitih sklonosti i svojstava. Ali ono može da bude i otrovano vrelo užasne nesreće time, što stvara nakaze, ljude sa slabim sklonostima ili ih privodi na boležljivost i ranu smrt.

Samo treba otvorenim očima promatrati život, da se mognu opaziti brojni dokazi za izpravnost ovih znanstvenih tvrdnja. Iztaknute ličnosti zahvaljuju svoju veliku nadarenost sretnom miešanju sklonosti otčevih i majčinih. Svakako je potreban još i odgoj, da se sklonosti, što ih diete ima, probude i na pravi način usavrše. Još se traži, da se dadu dolične prilike, da se sklonosti mognu podpuno razviti i izraditi. I tako se može dogoditi, da neko dragocjeno djedovsko nasljedstvo dolazi do pune vriednosti tek kod unuka i praunuka, jer djeci nije dostajala mogućnost da ga razviju. Uviek se može opaziti, da se sklonosti znamenitih lica nalaze već kod njihovih predaka i da se opet pojavljuju u potomstvu.

Ali na zaprepastiv način može nasljeđe pokazati svoju važnost, ako se u porodični rodovnik ušuljala bilo kakva boležljiva sklonost. To stoji, da se stečena svojstva ne nasljeđuju. Tako normalno razvijen čovjek, koji krene krivim putovima, obično ne pogoršava svojim zlim životom djedovsko nasljedstvo nego ga nepromienjena predaje svojim potomcima. Ali izkustvo nas uči i to, da se djedovsko nasljedstvo može opljačkati utjecajem otrova na sastav klice i time izazvati nakaženje, nagrdu potomaka.

U tom pogledu može alkohol svojim djelovanjem počiniti veliko pustošenje tim, što prouzrokuje gubitke sklonosti, koje imadu za posljedicu slaboumnost, padavicu i slične boležljive

duševne smetnje. Da li ima strastveno pušenje slično djelovanje na djedovsko nasljeđe, dosad se još nije moglo utvrditi; kratko je vrieme, što se znanost bavi tim pitanjem. No budući da je nikotin upravo takav otrov kao i alkohol, smije se s pravom uzeti, da ima kod mladih ljudi, koji su još u razvitku, slične posljedice, ako prelazi u krv uvlačenjem dima u pluća, kako to mnogi vole činiti.

Najžalostnije je kod toga, da se izgubljene dobre sklonosti ne mogu više vratiti djedovskom nasljedstvu, dok su naprotiv boležljive sklonosti nasljedne. Naslieđene zle sklonosti ne dadu se izliečiti, iako se dobrim uzgojem neke pojave dadu ublažiti. Obično je odgojni rad priprostijih roditelja vrlo nedostatan, tako da sklonosti, primjer i okolina udruženi utječu vrlo štetno na razvitak mladeži.

Nauka o nasljedstvu izvješćuje o različnim porodicama, koje pokazuju groznu sliku biede i nevolje, što se od jedne jedine malo vriedne osobe razlievaju na cielo potomstvo. Tako ima od 709 potomaka Ada Yukesa 64 umobolnih, 174 bludnica, 196 nezakonitih i 77 zločinaca, od tih 12 ubojica; 142 morale su uzdržavati obćine.

Osobito je poučna poviest dvostrukoga porodičnog stabla (rodovnika). Neki mladić iz dobre porodice bivši vojnikom zaveo je neku slaboumnu djevojku, prepustio je njenoj nevolji i kasnije se dobro oženio. 496 potomaka iz ovog braka bijahu gotovo bez izuzetka normalni, neki dapače iztaknuti ljudi. Diete grieha, slabouman dječak, oženio je kasnije normalnu djevojku. Po materi naslieđena slaboumnost nasljeđivala se i dalje, i od 480 potomaka — od ovih 143 slaboumna, 46 normalnih, ostatak nepoznat ili dvojben — bilo je 8 vlastnika zloglasnih kuća, 24 alkoholičara, 33 ćudoredno propala, 3 zločinca. Promotrimo li ovu dvostruku porodicu, proizašlu od jednog čovjeka, i od kojih jedna pokazuje gotovo samo zdrave, vriedne ljude, dok drugu okružuje nebrojena nesreća i zločinstvo, — onda pojmimo, od kolike je važnosti izbor drugarice života za cielo potomstvo. Uciepi li se u porodično stablo samo jedan jedini put bolestna mladica, po njoj će se prenieti užasna nesreća na potomstvo.

Ako se sve to dobro prosudi, i onda razmisli, kako se često na laku ruku sklapaju zaruke, tad se hvatamo za glavu i pitamo, da li je moguće, da mladi ljudi rade upravo nepojmljivo lakoumno, a radi se ipak o najvažnijem koraku za njihov vlastiti život i za dobro potomstva.

Kad seljak obrađuje polje, očisti ga što više može od svakog drača, da ne oduzimlje hranu sjetvi, onda uzimlje najbolje sjeme, što ga može dobiti. Pa zar ne moraju ljudi prikloniti bar isto toliku brigu i braku, gdje se ipak radi o čovječjem životu i čovječjoj sreći, o vlastitoj djeci, o onome, što je za njih najdragocjenije na ovom svietu? Mislilo bi se, da se tu ne će plašiti nikakva truda, da ne će prezati ni od kakve žrtve, samo da odstrane sve što bi mogio škoditi plemenitom plodu braka; da će sve učiniti, da dobiju zdravo potomstvo s dobrim svojstvima. To mora da nosi u srdcu i u savjesti svojoj svaki plemeniti čovjek. Mladi čovjek ne smije se kod izbora svoje zaručnice ravnati prije svega po sporednim ličnim željama i prednostima; sreća potomaka mora mu biti izpred sviju drugih obzira. Ako uviđa, da bi veza, na koju mu srdce naginje, mogla biti opasna za djecu, dužnost je savjesti njegove da se odreče nje, a i drugih koristi.

Zato mladić, koji namjerava da si osnuje svoj vlastiti dom, mora biti podpuno sviestan goleme odgovornosti, što je ima prema svemu svom potomstvu. Ova mu sama nalaže dužnost, da plemenitim životom dobro čuva djedovsko nasljeđe, kako bi ga neumanjena mogao dalje predati svojim potomcima. Ali ova ga odgovornost ujedno obvezuje, da kod izbora drugarice svog života postupa mudro i oprezno, da po dobroj majci prieđu na djecu samo plemenite sklonosti.

Majci pripada još jedna daljnja važna zadaća. Niesu samo sklonosti, što daju lik nastalom čovjeku. Različni utjecaji mogu ubrzati ili zaustavljati razvitak sklonosti, što ih netko ima, bilo obće čovječjih, bilo osobitih. Tako može već duševni život majke trajno utjecati na diete, što ga nosi pod srdcem. Štogod plaši i potiskuje ili diže i razveseljuje srdce majčino, to pokreće također srdašce njezina miljenčeta i djeluje na njegov nada sve nježan živčani sustav. Kakovo li dobročinstvo za diete, ako samo visoke, plemenite, mile i prijazne misli, dobre, pobožne majke djeluju blagotvorno na njegov razvitak; ako strast, srdžba, mržnja ili tamne pohote, ako nikakva bojazan, strah i uzrujanost ne uzbuđuju krv tako da bi uzbunile, razigrale nježne živce malog bića i probudile u njemu zla nagnuća.

Zato se ne treba čuditi, što mnoga djeca, kojih otčevi niesu upisani u knjizi krštenih, pokazuju tako nesretne sklonosti. Duševno stanje majke, nizka strast, neobuzdana pohota ili bojazan od sramote i muka savjesti, uzbudile su nastajući

život i prorovale njegov nježni mozak tako, da je bio spriečen miran razvitak.

Dakle: koliko je važno, da mladi čovjek dade kasnijoj djeci svoju majku, koja će iz svoga srdca prelievati u srdašce svog čeznuća samo ljubav, dobrotu, pobožnost, jakost, duševno zadovoljstvo i sve drugo liepo i plemenito, te će duševni njegov život učiniti tako čistim i dobrim, kakav je majčin.

Dalje je osobita zadaća majke, da uzgaja dietę u prvim godinama. Doduše, kaže se, da je uzgoj u svom temelju u prvih šest godina svršen. Samo težko popušta čovjek od smjera, što ga je zauzeo u svom djetinjstvu, pa ako kasnije i zađe stranputice, ipak će se lako snaći i naći pravi put. Što više u mladim godinama priskrbi ili zanemari to ponajviše ostaje za cio život priskrbljeno ili zanemareno. Vrlo često čuje se rieč, da se na mladu čovjeku vidi, da li ima dobru majku. A kad se priča o težkim zabludama mladosti, često se dodaje: »A kakva im je samo mati!«

Dakle, kod ovoga izbora mora da upravlja zakon bira, t. j. *u prvom redu* treba se obazirati na takova svojstva, koja prema ljudskoj uviđavnosti mogu dati zdravu i dobru sklonost potomstvu. To je prije svega *duševno i tjelesno zdravlje*. Svako od ovih obuhvata tako sklonosti, kao i stečena svojstva.

Mladi čovjek neka nastoji saznati od nesebičnih savjetnika, da li ima u porodici djevojke, koju snubi, bilo kakvo bolešljivo nagnuće; koji je duševni smjer vodi, kakve ima ćudoredne i vjerske nazore? Isto tako neka nastoji da stvori sebi sliku o ličnim svojstvima i navikama mlade djevojke, da mogne prosuditi, da li se može očekivati s njom duševno sporazumievanje. Doduše, ženskom je biću uobće svojstvena izvjestna sposobnost prilagođivanja, tako da se žena može razmjerno lako uživjeti u posve različne karaktere, i prema tome udesiti svoje držanje. Zato je najvažnije pitanje, — predpostavivši, da je zdravo naklonjena — da li je pravi kršćanski odgoj probudio i odgojio u njoj one kreposti, da mogne biti vjernom suprugom i dobrom majkom? — Na neka gledišta, koja su osobito važna, osvrnut ćemo se još napose.

S pravom se otac nazivlje glavom porodice. Potom je žena njezina duša. A duša mora biti pobožna. I zato prva vrlina, koju mladi čovjek bezuvjetno želi spoznati kod djevojke, kojoj pruža ruku, mora biti prava pobožnost. Za njega i za njegovu djecu je prava religioznost žene preduvjet za sretan porodični život.

Svaku porodicu prate brige, boli, tegobe i udarci sudbine. Samo se pobožna duša u njima snalazi i ne pada pod teretom boli.

Od mješovitog braka odvraćamo najozbiljnije svakoga. Svaki je vjerni katolik uvjeren, da je katoličku Crkvu osnovao Krist. Sve su druge vjerske zajednice, koje se nazivlju kršćanskima, odstupile od nje i u zabludi su. No oni, koji su bez svoje krivnje izvan prave Crkve, mogu se spasiti, ako slušaju glas svoje savjesti. No to nije onaj put u nebo kako je Bog htio. K tomu je nekatolicima duboko usađena u srdce odvratnost protiv Katoličke Crkve, jer im je prikazana u veoma nakaznoj slici, koja ih napunja mržnjom.

Duševno stapanje je preduvjet za pravu bračnu sreću. A kako bi se ovo moglo zamisliti, ako u najglavnijim životnim pitanjima postoje protivni nazori? U protivnostima života jedina vjera daje pravu utjehu. A upravo supruga po svom čuvstvenom srdcu najviše traži ovo vrelo utjehe, crpa iz njega i okrepljuje time i muža i djecu. Ali nekatoličkoj su ženi sva ta bogata vrela naše Crkve zatvorena.

Za djecu su još znatno veće opasnosti. Odgoj leži poglavito u majčinim rukama. Na njezinu krilu ima diete primiti prvu pouku u vjeri. Njezine pobožne opomene i upute moraju buditi katoličko nazrievanje života te ga s naukom Crkve duboko usaditi u dječje srce. A kako će majka djetetu to saobćiti, ako sama ne zna? Kako je žalostno diete na dan prve svete Pričesti, kad majka ne ide s njim i ne može učestvovati u njegovoj sreći!

Kako mješoviti brak zlo utječe na djecu, najbolje pokazuje činjenica, da djeca iz takova braka vrlo lako opet sklapaju isto takav brak, k tomu još često i bez katoličkog vjenčanja i katoličkog odgoja djece, tako da već unuci ili najkasnije praunuci ponajviše već niesu katolici. Kako nas se bolno doima, kad promatrajući rodovnik dobre katoličke porodice opazimo, kako je prije jednoć jedan član ove porodice sklopio mješoviti brak, kojim je cielo sporedno stablo rodovnika bilo izgubljeno za katoličku Crkvu. Čovjek se zgraža kad pomisli, koliku odgovornost navaljuje na sebe svaki katolik, koji protiv svoga uvjerenja i protiv nauke Crkve predaje svoje potomstvo zabludi.

Još napominjemo i to, da nekatolici drže mogućim razvrgnuće braka, da osobito kod onih, koji ne stoje na pozitivnom vjerskom stanovištu vladaju vrlo laka shvaćanja s obzirom

na rastežljivost šeste zapoviedi Božje. Vrlo često se ne drže zadana obećanja, da će se djeca katolički odgajati. Štete mješovitih brakova tako su goleme, da se Crkva osjeća obvezanom da ih svojim novim zakonikom strogo zabrani. — »Crkva najstrože zabranjuje stupanje u mješoviti brak«. Canon 1060. — Ako postoji opasnost, da bi katolički član braka ili djeca mogli izgubiti katoličku vjeru, onda je mješoviti brak zabranjen i Božjim zakonom. Ako bi se katolik dao »vjenčati« po nekatoličkom svećeniku, brak ne bi valjao i bio bi izobćen. Dakle: posve je krivi nazor, kako neki misle, da mogu mirno stupiti u mješoviti brak, samo treba prije da zamole crkveno dopuštenje. Tko lakoumno započinje mješovito poznanstvo, a da nema za to važnih i opravdanih razloga i, ako po ljudskom sudu nema sigurna izgleda, da ne postoji nikakva pogibao za vjeru katoličkog člana i za djecu, taj težko grieši te je po savjesti svojoj obvezan, da to poznanstvo prekine.

Obzirom na zdravlje, upozorit ćemo još prije svega na opasnost *rodbinske ženitbe*. Može se lako dogoditi, da je u nekom rodu sadržano neko opasno nasljedno nagnuće, koje se ne opaža ili se tek malo javlja, dok se članovi ovog roda žene izvan svoga roda. Ali u braku s rođakom mogu se ove nesretne nasljedne sklonosti sjediniti i donieti užasne posljedice. Te će biti još strašnije, ako među bračnim parom postoji dvostruko rodbinstvo. To bi bilo na primjer: ako su se među predcima brat i sestra oženili s drugim bratom i sestrom. Tada su svi njihovi potomci u dvostrukom rodbinstvu. Budući da vrlo mnoge boležljive sklonosti driemaju sakrivene, te se ne dadu dokazati, zato moramo od rodbinske ženitbe odvraćati i onda, kada se nasljedno obterećenje ne pojavljuje nikako. Žalostne posljedice rodbinske ženitbe mogu se veoma lako utvrditi u selima, gdje se sklapaju brakovi samo među ljudima u istom selu. Škole za slaboumnu djecu dobivaju najviše polaznika iz potomstva takovih brakova. Velik dio slaboumne, gluhonieme ili inače nesretne djece potječe iz brakova između rođaka. Zato je veoma opravdano naređenje Crkve, koje zabranjuje rodbinsku ženitbu.

U naše se doba sve više čuju zahtjevi, da mladić prije ženitbe ima donieti svjedočbu savjestna liečnika o svom zdravlju. Prema onome, što smo rekli o spolnim bolestima, ovaj je zahtjev podpuno opravdan. Pri štedila bi se mnoga gorka razočaranja i mnoga trpka bol, kad bi se uviek upotrebljavale ove dobro zamišljene i podpuno osnovane mjere opreznosti.

Kao *drugi preduvjet* naveo bih *bezpriekoran život prije braka*. Već smo spomenuli, da djevojka ljubavnim tričarenjem pretrpi veliku štetu na jezgri svoga bića. Pa promislimo li potom, koliko baš supruga utječe na odgoj djece i na oblik porodičnog života, onda nam je razumljivo, da pravi katolički lik može izići samo od čiste, plemenite supruge i majke. Tu bi se moglo uračunati i cielo ćudoredno vladanje, na pr. obzirom na štivo, zabave, kazalište, kino i t. d.

Napokon je za bračnu sreću potrebno, da se *oboje razumiju i iskreno ljube*. Prevelike razlikosti u odgoju i načinu naziranja vrlo često sprečavaju, da se supruzi duševno zbliže. Na pr. fino odgojeni član uviek osjeti odbojnost od pretjeranog načina drugog bračnog člana. Zato se opravdano zahtieva neka izvjestna jednakost zvanja, položaja, premda u povoljnim slučajevima može biti i izuzetaka, te se granice staležkog ponosa ne smiju odviše stegnuti.

Pod pravom, iskrenom ljubavi nema se razumjeti »goruća ljubav« zaljubljenika, koja se često naglo ohladi, pače provrgne u odvratnost i mržnju; nego se ima razumjeti duboka sklonost jednoga k drugome, koja se upire na uzajamno štovanje te se očituje time, što jedan drugome dobro žele i dobro čine. Ova ljubav ne traži prije svega sebe i svoje dobro nego dobro drugog člana. Ona se trudi, da njemu bude i da njemu dade ono, što traži sreća njenog dragoga.

Ovdje valja uvažiti, da čovjek nipošto ne ljubi najviše one, od kojih prima mnogo dobra i koji izpunjuju sve njegove želje, nego, štoviše, one, za koje se trudi i žrtvuje i izkazuje im dobro. Ako na primjer suprug previše »obožava« svoju suprugu, vrlo je spreman izpuniti sve njezine želje. Može se lako dogoditi, da ona to sve prima najprije kao samo sobom razumljivo, zatim da ima pravo to zahtievati, a da ipak pritom ne pomisli, da i ona na sličan način obraduje supruga. Ako to suprug osjeti pa tada u kojoj prilici drži, da ne će moći izpuniti želju supruginu, tada eto — otuđenja. Razmaženi su ljudi ponajviše nezahvalni, te plaćaju prevršenu nježnost ravnodušnošću ili bezobraznošću. Prava se ljubav ne izkazuje samo darovima; ona se kadšto štoviše može očitovati time, da uzkrati dragomu izpunjenje neopravdanih želja, a žrtvuje mu svoje vlastite želje. Samo onda, ako oboje postojano čine sve, što može unapriediti pravu sreću drugoga, samo onda će njihova uzajamna ljubav biti ojačana i produbljena.

Ova se nesebična ljubav mora naučiti. Sama ne će doći. Jakost za nju steći ćemo požrtvovnim i vjernim izvršivanjem dužnosti svog zvanja, hrabrim nadvladavanjem samih sebe i radostnom poslušnosti u roditeljskom domu.

Iz ovoga, što je rečeno, jasno se vidi, da se to sve mora dobro promisliti prije nego je nastupio osjećaj »zaljubljenosti«, jer je ova kadra da čovjeka tako obsjeni, te je uvjeren, da će ovo sadanje nagnuće ostati postojano i da ljubljenu osobu uistinu rese sve one nebeske vrline, koje on misli, da vidi na njoj. Ova opasnost je za djevojku osobito velika radi njezine osebnosti. »Ovaj juriš nagnuća izopačuje sud« — kaže neki liečnik — »ne zapaža znatnih pogrješaka, sve bojadiše nebeskim bojama, čine jednog »zaljubljenog« čovjeka ili dva zaljubljena čovjeka uzajamno sliepima i sakriva svakomu pravu nutarnjost drugoga. Tek kada mine prvi juriš, prividno nezasitne požude, kad prođu prvi bračni tjedni, onda dolazi otrežnjenje i s njime prava ljubav ili ravnodušnost ili dapače mržnja ili također promjenljiva mješavina svih triju koje vode do više ili manje upotrebljive primjene. Iz toga su razloga nagla zaljubljivanja vazda opasna. Samo trajnije i dublje poznanstvo obojih prije vjenčanja dopušta s nekom izvjesnosti nadu, da će brak biti trajno sretan«.

Zato mladi čovjek ne može biti dosta oprezan i susprežljiv, kad prvi put oćuti požude srdčanog nagnuća. Tada valja sačuvati punu prisutnost duha, da nagnuće na juriš ne osvoji srdce, ne pomrači uviđavnosti i ne sputa volju. Izkustvo kaže, da se mladi ljudi, kad se jedno u drugo zaljubi, nalaze u takvom stanju, gdje ni sami ne mogu mirno prosuđivati niti su pristupačni razlozima razuma. »Ljubav je sliepa« govori narod. K tomu su prečesto tjelesna svojstva, što izazivaju dopadnost: sada je glas, sad vlasi ili pogled ili čak dopadno odievanje. Izpravno opaža neki psiholog: »Našoj današnjoj modi nije toliko cilj da ljude zaštiti od nevremena, koliko da ih učini pristalima, dopadnima i privlačivima za drugi spol«. U današnjem životu mora svaki mladi čovjek naučiti da drži svoje srdce zatvoreno protiv ovakovih čuvstvenih draži i da ne dopusti, da one na nj utječu. Mora biti dosta jak, da nepristrano obći s mladim djevojkama, a da pri tom i ne pomisli, da li bi kakogod pokazao izraz nagnuća. Samo tad će moći nepomućenom snagom prosuđivanja i neoslabljenom voljom promisliti, da li mlada djevojka, kojoj je srdce njegovo sklono, ima potrebna svojstva za osnutak sretnoga braka. Dobije li na ovo pitanje jestan odgovor, tek onda može nagnuću otvoriti svoje srdce.

Moram još spomenuti, da mlad čovjek treba da pomisli na ženitbu tek onda, kad ima opravdana izgleda, da će ova usliediti u dogledno vrieme. Liečnici određuju za djevojku starost od 22 godine, a za mladića još nekoliko godina više kao onaj čas, kad je tjelesna i duševna dozrelost toliko dovršena, koliko je potrebno za zvanje materinsko i otčinsko. Prerana ženitba smeta nedovršenom još razvitku te može kod žena na pr. prouzrokovati preranu uvehnulost.

Već sam prije spomenuo, da se porodičnim saobraćajem mladić i djevojka mogu prerano upoznati i da se pritom ustanovi, da se oni dobro sporazumievaju i da se kane kasnije uzeti. Tomu se ne može ništa prigovoriti, samo ako se čvrsto drže odluke, da se za to vrieme ne će intimnije približavati. Ovakovo je druženje nekima bilo jako uporište u napastima. Ne će da se upuštaju u to, da već sada okušaju ugodnosti uzajamnoga nagnuća, već vole počekati jedno na drugo, dok mognu sklopiti savez života.

Što se tiče njihova zaručničkog odnošaja moraju oboje biti prožeti čvrstom odlukom, da neoskvrnjeni stupe pred vjenčani žrtvenik te zasluže, da Bog blagoslovi njihov savez. Častna je dužnost mladog čovjeka da obuzda žestoki zahtjev prirodnog nagona, da nevinost i čast njegove zaručnice ne budu njegovom žrtvom. Uviek neka ima na umu, da želi svojoj djeci — kojoj se od Boga nada — dati dobru i čistu majku, da prekršaj doživotno povlači za sobom gorka spočitavanja, da podkopava uzajamno štovanje i da proigra pravo na blagoslov Božji.

Krasan uzor plemenite ljubavi vidimo u predkršćanskim supruzima Tobiji i Sari. Tobija mogaše moliti Boga: »Ti znaš, Gospodine, da ne uzimam moju sestru (prema biblijskoj upotrebi govora toliko kao rođakinja) za ženu poradi žudnje, nego jedino iz ljubavi za potomke, od kojih da bude ime Tvoje slavljeno u sve vieke«. (Tob. 8, 9.) A Sara reče: »Ti znaš, Gospodine, da se nikad ne zaželjeh muža, i da dušu svoju sačuvah čistu od svake žudnje. A da muža uzmem, privoljeh se poradi straha Tvojega, a ne za želju svoju«. (Tob. 3, 16, 18.) Poslije ženitbe uzdržahu se tada tri dana od bračnog obćenja da izprose Božji blagoslov. Takva odluka bila bi blagoslovna osobito za mladog čovjeka, te bi ga još jače utvrdila u njegovoj volji.

Ali i najčvršća se nakana može pokolebati i pasti, ako je ne štiti mudra opreznost. Kako vidjesmo, spolni nagon sili prirodnom nuždom na puno predanje. Ići do pol puta pri tom

predanju, pa tada stati i opet se povratiti, to je čovjeku trajno nemoguće. Spolni nagon sili korak po korak dalje, dok mu se želja ne izpuni. Zato se kao nuždna predpostavka zahtieva samosviestno i načelno uzdržavanje u dokazima sklonosti, ako zaručnici hoće čisti stupiti u brak.

Kršćanska ćudorednost zahtieva, da se zaručnici ne sastaju nasamo, ona zabranjuje da spavaju oboje pod jednim krovom, a to je učinjeno u njihovu vlastitom interesu. To ne izključuje zajedničke šetnje u javnosti, gdje su vazda pred očima drugih ili makar su i slučajno sami, ako svaki trenutak može tko nadoći. Prisutnost drugih ili sviestnost da bi ih drugi mogli vidjeti sprečava ih da nesmetano popuste valovima nagnuća, i da se zaborave. Zato mladi ljudi ne smiju ovaj ćudoredni običaj osjećati kao tegotnu ogradu nego moraju u njemu gledati dobro im došlu pomoć, koja ih čuva od gluposti i nesreće. Već radi dobrog primjera treba da se savjestno drže ovih propisa i onda, kada misle, da za njih nema opasnosti.

Da zaručeni, dok niesu sklopili braka, ne smiju sami putovati, ne treba ni spominjati.

Obširnija uputa o braku za zaručnike i mlade ljude sposobne za ženitbu nalazi se u mojoj knjizi: »Tajna bračne sreće«.

To su u velikim potezima iznesene misli, po kojima se imade opredieliti mlad čovjek pri izboru svoje drugarice života i u vladanju prema njoj. Ali on će se dati od njih voditi samo onda, ako je i inače njegov život pod vodstvom duha, napose u držanju prema spolnom nagonu. No ako su sliepi nagoni preoteli vlast, a strast mu sjedi za vratom i goni ga po svojoj volji okolo, tada će mu oni dovesti i onu za drugaricu života, kakova se njima sviđa. I bio bi neobičan slučaj, kad bi to bila njegova sreća.

Predviđajući i podpuno sviestan goleme zamašnosti svojega ćudorednog vladanja, mora budući muž načelno i bezuvjetno odolievati svim napastima i mamljenju spolnog nagona. Njegova odluka mora glasiti: *Kako se zagaćuju vode deruće rieke, a onda se uvode u željezne cievi električne naprave i prisile da tjeraju turbine, koje nadaleko daju svietlo i silu, tako hoću i ja da zagatim ovu prirodnu silu među nasipe kršćanske stege i ćudoređa, dok ona — ako je tako volja Božja — po mojoj slobodnoj odluci i u mojoj službi u zakonitom braku postane djeliteljica života, sreće i blagoslova. Zato čuvam stražu na tim zaštitnim nasipima, da ih ne podruju zli ljudi, pohotne knjige i prikazivanja. Čuvam se od lakomišljenosti, razuzdanosti, neumjerenosti, da u nesmotrenom času ove žestoke vode ne probiju nasip te učine veliko zlo. Ja hoću da ostanem gospodar svojih sjetila, a ne da im budem rob!*

DJEVIČANSTVO

Po svetoj volji Božjoj niesu svi ljudi određeni za brak. Mnogi su pozvani na više, u svećeničko i redovničko zvanje. Žrtva bezbračnog života, što je od njih traži katolička Crkva, duboko je osnovana u biti ovog staleža.

Glavni je zadatak čovjeka da svojevoljno proslavljuje Boga nutarnjom žrtvom pokoravanja Njegovoj svetoj volji. Sve, što pokreće nutarnjost čovjeka, sili na to, da se to i izvana objavi, i što ga jače nešto unutra obuhvati, tim teže se to dade sakriti. U isti čas radi vanjska prikaza onoga, što čovjek unutra proživljava i snažno ponavlja taj unutarnji događaj da ga ojača, prodube i proširi. Nema li ove vanjske objave, onda sve više nestaje živahnosti nutarnjeg života te ona može i posve ugasnuti.

Žrtva je najviši čin čovjeka, ona je njegova glavna zadaća. Pa kako bi ona ostala zatvorena u nutarnjosti? Ta žrtva mora izaći, mora se očitovati djelom. Samo se tako može nutarnja žrtva vanjskom prikazbom uzdržati i ojačati u svojoj živahnosti. Bez vanjske žrtve brzo ugasne i nutarnji plamen žrtveni, a preostane još samo pepeo egoizma.

Potreba vanjske žrtve osnovana je na još dubljim temeljima. Čovjek se sastoji od tiela i duše. Zato, kad se žrtvom oživotvoruje najviši cilj stvaranja, mora kod toga učestvovati cieli čovjek, dakle ne samo duša nego i tielo. K tomu dolazi, da vidljivi sviet može samo po čovjeku postići svoj najviši cilj. Zato neka čovjek i upotrebljava svjetske stvari, da njima na najuzvišeniji način slavi Boga.

Sve to moći će se samo tim, da čovjek uzme ono najbolje, što mu sviet pruža i to prinese Bogu, da ga priznaje za svog gospodara, da mu zahvaljuje, da ga moli za pomoć i daje pomirbu za svoje griehe. U vanjskoj je žrtvi dakle vrhunac proslave, što je ima davati Bogu čovjek kao glava t. j. vrhunac stvaranja.

Spoznaja ove glavne dužnosti tako je duboko ukorienjena u čovjeku, da nema naroda koji nije prinosio žrtava božan-

stvu. I ako je i nestalo vjere u jednoga, pravog Boga, i ako su se pogani klanjali suncu, mjesecu, zviezdama, životinjama ili idolima: uviek i svagdje su im prinosili žrtve. Samo je jedna vjera koja nema vanjske žrtve: protestantizam. On se odrekao niza važnih kršćanskih istina, koje se nalaze u pravoj Crkvi Kristovoj, on je uz mnogo drugo odstranio i žrtvu, koju je Krist ustanovio.

Kod svih naroda nalazimo, da su se za žrtvenu službu birali pojedinci i u narodu zauzimali odieljen stav. Oni su imali biti posrednici između božanstva i čovjeka. Zato su se morali i božanstvu osobito sviđati. Smijemo li se dakle čuditi, ako su i isti poganski narodi zahtievali i posebne lične žrtve od onih, koji su imali glavnu zadaću da prinose žrtve, te su tim Bogu vrlo omiljeli?

Grieh, koji čovjeka čini neprijatnim Bogu i zato se ne smije naći na prikazbi žrtve, ne djeluje nigdje tako strašno kao na spolnom području. Opasnost zle upotrebe, neumjerenosti, velika je pače i kod oženjenih. Zato nalazimo onu osobitost, da su za svećenike i svećenice mnogoput zahtievali, da žive neoženjeni, neudate. Vidimo to kod poganskih Rimljana. Ova je dužnost bila naložena vestalinkama tako strogo, da bi u slučaju, da se koja zaboravila i sagriešila, živu zazidali i prepustili je da umre od gladi. I kod starih Germana su svećenice uviek bile djevice.

Ova razmišljanja pokazuju, u kako usrdnim se odnošajima nalazi svećeničtvo prema djevičanstvu. I zato se ne smijemo čuditi, da katolička Crkva, najviša i najplemenitija vjera, zahtieva od svojih svećenika djevičanstvo. Oni, koji će biti počašćeni dostojanstvom, da svaki dan obnavljaju na oltaru plemenitu žrtvu stvaranja, moraju zaslužiti ovo odlikovanje time, da po svojoj volji učine zavjet doživotnog djevičanstva.

Ovim se zavjetom obvezuju, da ni na koji način ne će popustiti spolnom nagonu. To vriedi i za duševni nagon. Njima nije dopušteno, da možda u »prijateljstvu« potraže naknadu za žrtvu, što je prinose svojim zavjetom. To mora da je jasno svakomu, tko se odluči za svećeničko ili redovničko zvanje. Neki bolni posrtaji i sablazni započeli su time, što su dotičnici popustili nagnuću prema nekom ženskom licu, a da niesu iz početka htjeli, pa niti samo slutili što nedostojno. Poslije je nagnuće poprimilo svoj obični tiek, te ih sililo sve dalje i dalje. Svi razlozi, kojima sam u poglavlju »Prijateljstvo« obrazložio njegovu nedopuštenost, vriede zato kud i kamo više za one, koji su se zavjetom obvezali na djevičanstvo. Zato tko želi biti svećenikom ili redovnikom, mora stalan biti u odluci, da sav svoj ljubavni život posveti Bogu i Crkvi, te se sviestno i načelno odreče, da makar kako popusti nagnuću prema licu drugoga spola.

Predaleko bismo zašli preko granica ove knjige, kad bismo htjeli obrazlagati sve daljnje razloge, koji opravdavaju celibat svećenički. Samo jedno ću još spomenuti. Upravo u današnje vrieme treba mladeži primjera muževa, koji pokazuju, da je djevičanstvo moguće. Protiv kleveta svake vrste naglasujem: Svećeničtvo katoličko drži celibat. Doduše, ima nekih izuzetaka. I među dvanaest Apostola našao se jedan izdajnik. Različne prilike mogu vazda dovesti do posrtaja. Težko je prosuditi, koliko kod toga utječe nasljedno obterećenje, nedostatno poznavanje domašaja odluke, nedostatak prave nakane kod prihvata ovog zvanja ili vanredno opasne prilike, neopreznost spojena sa zanemarivanjem molitve. Lako je razumljivo, da ovakve žalostne događaje još više povećavaju oni, koji u tom pogledu i sami niesu bez prigovora, ne bi li tim opravdali svoje držanje.

Sličan apostolat tihog primjera čine i braća redovnici. Carstvo Božje na zemlji ima zadatak, koji mogu riešiti samo oni, koji svoje srdce drže slobodno od zemaljske ljubavi. Zato su katolički samostani i katolički redovnici već svojim postojanjem živa propovied, da ima još nešto više od osjetnih radosti i da je moguće djevičanstvo, koje se od mladeži traži.

Po nauci je Kristovoj djevičanska čistoća, izabrana iz ljubavi prema Bogu, iznad braka. Ona je žrtva, kojom se Bog na osobit način proslavljuje. Dakako da ona uključuje odreknuće tjelesnih potomaka. Ali ima drugo više, duhovno otčinstvo, koje daje duši svrhunaravski život, uzdržava ga i umnožava. I samo taj život ima vriednost za vječnost. Bit će osobita krasota za djevičanske duše u nebu, kad budu jednoć k njima u nebo dolazili ne jedne već stotine, možda i tisuće i više pokojnika, da im zahvale za život milosti svoje duše, koji je njima otvorio nebo, a koji je plod redovnikovih žrtava, radova i molitava.

Ova hvala ide samo ono djevičanstvo, koje se svojom voljom odabere iz ljubavi prema Bogu. Ne stupi li netko u brak od straha radi bračnih tereta, ili radi drugih zemaljskih obzira, tada ovo stanje nipošto nije više od bračnog stanja. Malo kada će se takav održati čist.

Ima i takovih, koji ostanu neoženjeni (neudate) iz raznih uzroka. Ti mogu od nužde učiniti krepost time, da u tim prilikama vide volju Božju i tada svojevoljno pristanu na nuždnu žrtvu. Provesti se to dade samo onda, ako se gorljivo upotrebljavaju sredstva, koja jedina omogućuju čovjeku da sačuva čistoću. (Izporedi naredno poglavlje).

A TI?

Pri kraju smo. Na početku bacili smo pogled na Stvoriteljev plan providnosti i čuli smo ozbiljni: Nemoj! Vidjesmo stranputice, koje su prietile mladom čovjeku da se surva u nesreću, a i jedini pravi put, što vodi k sreći. Mirna bijahu razmišljanja, što ih uzajamno postavismo, nikakve natuknice, nikakve životu strane teorije, nikakve prazne tvrdnje nego istine i činjenice, kako ih izkustvo i znanost prikazuju. Pa ako sada pitam: »A ti?« — to nimalo ne sumnjam, kakav će biti tvoj odgovor. Ti si odlučio, da se vitežki vladaš prema svakoj djevojci. Ništa ne smije da oprlja svietli štit tvoje časti. No moje pitanje ima i drugi smisao: »Što misliš činiti, da provedeš svoju odluku?«

Bez sumnje je već mnogo, da si oduševljen plemenitom težnjom da budeš poštenjak. No tebi je poznata rečenica: »Dobrim je nakanama popločen put u pakao«. Prebroj jednoć kamenje, kojim je cesta popločena! Tada ćeš znati, koliko je nakana stvoreno i — ne održano. Svatko, tko želi odluku održati, mora odmah, čim ju je stvorio, promisliti: Kako moram to udesiti, da je mognem provesti? Pa jer se to vrlo često zanemari, ostanu tolike odluke neprovedene. Drugi se opet vrlo lako oduševe nekom odlukom, no čim zapaze težkoće, nestane im odvažnosti.

Ako ozbiljno shvaćaš svoju odluku, onda moraš čvrstom voljom pregnuti, da je privedeš u djelo ne plašeći se kod toga nikakve žrtve i ne uzmičući ni od koje težkoće. Ali samom odlukom nipošto još nije sve učinjeno. Volju ne možemo jednom za vazda ustaliti. U tisuću i tisuću prilika mora se odluka provesti, a u svakoj pojedinoj prilici mora se ona ponovo odlučiti. Moraš biti spreman na borbu, koja će potrajati godine, desetke godina, a možda i doživotno.

Nagon će se nepopustljivo truditi, da tvoju volju predobije za sebe. Nakon stotine i tisuće odbijenih pokušaja on ne gubi nade, da će prispjeti svome cilju. Nagovara te, da tvoja

sreća zahtieva da mu popustiš. Majstorski umije da ti se ulaska, upotrebljava svaku priliku, koja mu se nadade, da preda te iznese svoje želje, da izrabi svako tvoje popuštanje i da podpuno prodre. On se služi svima tvojim osjetilima, da osvoji tvoju predočbenu moć i da ti tako zaludi volju. On ima čitavu vojsku saveznika, koji obsjedaju bedem srdca tvoga, te žele silom i lukavošću provaliti u nj; to su zle knjige, slike, novine i časopisi, slikokaz, kazalište, tingl-tangl itd. Pokazuje ti primjere drugih, da te sklone na popuštanje. Zove u pomoć alkohol, da ti zamrači duh i razigra strast tako, te već niesi svoj gospodar i padneš. Bruka i ruglo lakoumnih ljudi, koji su u njegovoj službi, treba da te pokolebaju, a izjave nesavjestnih liečnika imadu pridonesti uvjerenju, da je nemoguće, protuprirodno, štetno zdravlju, da se svega odrečeš. I grieh ti se primiče pod vidom ljubavi i požude. Da, on ti se nameće, ne trebaš ga tražiti, već samo trebaš reći »da« i ne braniti se. Možda stojiš sam usred pokvarena svieta, koji ne pozna ništa više do osjetnog uživanja, pa te poziva, da se ne odrečeš najljepših radosti, već da uživaš život. Ta samo si jedanput mlad.

To je orijaška borba, pravi svjetski rat svih protiv tebe. Pa kako ćeš pobiediti? — Budi hrabar! Drugi su izvojevali pobjedu, izvojevat ćeš je i ti, bude li u tebe čvrste volje i jakosti, da postojano upotrebljavaš sredstva, koja ti zajamčuju pobjedu.

Tvoja odluka, da ostaneš čist, mora prije svega biti izgrađena na skroz i skroz kršćanskom shvaćanju života. Istine naše svete vjere ne smiju ležati samo u kojem kutiću tvoje pameti, tako da ih u potrebi možeš iznieti. Ne, one moraju posve zagospodariti tvojim duhom, tvojim mišljenjem, tvojim nastojanjem tako, da je sve prodahnuto ovim istinama.

Moraš biti posve prožet uvjerenjem, da niesi na ovome svietu da uživaš, da se što više zabavljaš, nego da moraš slaviti Boga priznavajući Njegovu Svevišnjost. »Sveti se ime Tvoje!« »Ne moja, nego Tvoja neka su vrši volja!« To je najvažnije, to jedino je važno, što treba da činiš ovdje na zemlji. To je ujedno i ono najviše, što uobće možeš izvršiti. Jer to je cilj radi kojeg je Bog jedino stvorio sviet. Sve je drugo naprotiv sporedno, ma koliko se činilo velikim, znamenitim i važnim. Tko ne izpunjuje ovaj glavni zadatak, taj nema vriednosti kod Boga, pa bio on tko mu drago. Njemu će reći bez obzira samo: »Odlazi od mene!« Onima pak, koji proslavljuju Boga na zemlji, smiešit će se vječna, nezamišljena sreća.

Bog, tvoj Stvoritelj i Sudac, jest tvoj neograničeni zakonodavac. On ima zapoviedati, a ti imaš slušati. Dakako, da on nije nikakav grozni tiranin, koji bi na tvoj račun htio biti velik i sretan. Po tebi On ne može ništa dobiti, samo ti može dati od onoga što ima. A zabranio je samo ono, što je pogubno. On zahtieva samo ono, što koristi spasenju tebi i čovječanstvu. Prema Njemu smije za tebe postojati samo jedno stajalište: bezuvjetno priznavanje Njegove Svevišnjosti po podpunom podvrgnuću Njegovoj svetoj volji.

I ne zaboravi, kako je prvi grieh došao na sviet. »Zašto vam je Bog zabranio, da jedete sa svakoga drveta u vrtu?« Tako je šaptao napastnik Evi u uho. »Zašto?« I tim »zašto« bila je ona prevarena, a i danas još bivaju mnogi zaluđivani. K tome još obećanje: »Bit ćete kao Bog, znat ćete dobro i zlo« t. j. bit ćete samostalni i sami ćete odlučivati, što je dopušteno, a što nije. Ne dajte ništa sebi propisivati, pustite samo neka Bog i Crkva govore; oni od toga ništa ne razumiju; činite što se vama samim čini da je dobro, ne slušajte nikoga«. Tisućgodišnja nevolja još nije ljude opametila, te se još uviek ponovno dadu zavesti istoj napasti, ma da od njezinih posljedica trpi čitavo čovječanstvo.

Protiv jasno spoznane volje Božje ne smijemo se upuštati ni u kakav »Zašto?«, a još manje smijemo prigovarati Njegovoj svetoj zapoviedi. Također si jasno spoznao — a to je bio cilj gornjih izvoda — da Božja zapovied nije izdana samovoljno, nego je duboko opravdana za tvoje vlastito dobro.

Za ovo imamo pred očima primjer Spasiteljev, koji nam pokazuje, kako daleko smijemo ići u svojoj vjernosti u izvršivanju dužnosti prema Bogu. Promatraj Njegov život i Njegovo trpljenje! Sve je podnosio s ovom podpunom predanosti Otcu, dok je umirući mogao reći: »Svršeno je!« On — Bog i čovjek — ne znadijaše ništa važnije, nego do sitnice izvršiti volju Otčevu. Smrt Njegova na križu nije bila samo najstrašnije, nego i najslavnije, što se ikada dogodilo: Sin Božji dao je najveličanstvenije priznanje Svevišnjosti Božjoj žrtvom savršene predanosti u volju Otčevu. Golgota je vrhunac proslavljenja Božjega, koji se ne može nadvisiti. A ta se žrtva obnavlja svaki dan u našim crkvama. Ona neka nam je opomena, da je i naša neodkloniva dužnost, da slavimo Boga žrtvom naše predanosti u volju Božju.

S neba zove nas blažena četa svetaca. Oni bijahu ljudi kao i mi, čuvstveni ljudi, koji su također uzdisali od napasti tiela, koji su često u najstrašnijim žrtvama — sjeti se mučenika — morali priznati Svevišnjost Božju. Koja im šteta od toga, što su izgubili imetak i porodicu, što im je tielo nakon strašnih muka propalo? »Oni su u miru«, liepo kaže Sv. Pismo. Već preko tisuće godina uživaju neizrecivu sreću i sretni hvale mučenje, koje im je pribavilo ovu pobjedničku krasotu.

To niesu prazne rieči, to su istinitosti. Ali ih treba shvatiti, treba ih doživjeti. Ove istine moraju prosvietliti sav naš način mišljenja, tako da u njegovoj svjetlosti živimo. One nam moraju biti nada sve mjerodavne za naše stajalište u seksualnom pitanju. U tom području leži i dio naše dužnosti, da se podlažemo Veličanstvu Božjemu. Spolnom nagonu smijemo samo toliko popuštati, koliko to odgovara volji Božjoj. Ali čovjek ne smije htjeti svoje ugodnosti uživati u protivnosti sa svetom zapoviedi Božjom.

Proizlazi li naša odluka, da ostanemo čisti, iz ovog uvjerenja, onda će ona biti dosta jaka da nadvlada sve one težkoće, koje nastoje da je upropaste.

Potrebno je još i nešto *drugo*. Ima prigoda, u kojima osjetni utisci ili spoznaje djeluju tako jako na duh, da potisnu u njemu sve druge misli i pozornost privuku samo na sebe. Upravo požuda ima u borbi za čistoću tu prednost, da može mnogo zornije privoditi svoje pobude, razloge, i donieti osjetljive koristi. Ona može nada sve moćnim organskim osjećajem tako jako djelovati na duh, mirni rad razuma smetati i na volju utjecati tako, da učinak gotovo ne može izostati. Ponajviše možemo da biramo, hoćemo li htjeti takve prigode potražiti, u njima se zadržati ili ne. No utjecajima slobodno izabranih prigoda ne možemo se uztegnuti. Zato je bezuvjetno zapovjeđeno, da se imamo kloniti takvih prigoda, koje silno djeluju na spolni organ.

U poglavlju »Sirenski pjev« već sam opisao ove opasnosti, a radi važnosti odluke, da se treba uklanjati svim pogiblima, htio bih se na to još ukratko osvrnuti.

Prije svega: bježi, ako ti se bilo gdje nadade *prigoda za grieh*. Putenost se znade ušuljati po premnogim putovima i tko je samo nešto neoprezan, već je mnogo dalje nego i sluti. I tu vriedi pjesnikova rieč: »Opasno je lava buditi«. Načelno i bezuvjetno to znači, da se treba kloniti svih povjerljivosti. Samo neumoljiva odlučnost može ti sačuvati čistoću, netaknutost, onu odlučnost, koju je Spasitelj učio: »Ako ti smeta tvoje desno oko (t. j. povod na grieh), izčupaj ga i baci od sebe!« Moraš biti postojan u odluci, da ćeš se kloniti svega, što bi moglo nepotrebno buditi nagon u tebi ili u drugima.

Ako si odlučio da ostaneš čist, tada ne ćeš ove zahtjeve opreznosti shvaćati kao tvrdu dužnost, kao bolno odricanje: tvoj je cilj viši, te ćeš za nj rado žrtvovati ove nizke ugodnosti, jer se oboje ne da ujediniti. Ti težiš za čistom srećom!

Opreznost se na dragocjeni način dopunjuje *odvraćanjem.* Jedan od prvih učenjaka, koji stoji na stanovištu nekršćanskom, sudi: »U pravilu će ozbiljan, produživan rad, ako je spojen s odvraćanjem svih podražnih sredstava, skrenuti spolni nagon u granice umjerenosti. Ništa ne podražuje nagon toliko »koliko pohlepa za užitkom, koju obično prate ljenčarenje i razkošnost«. Stara je, ali ipak uviek istinita riječ: Čovječji je duh poput mlina, koji neprestano radi. Ne brinemo li se da melje žito, doći će zao neprijatelj i usipat će u nj korov. Mladenački je duh neobično pokretan. Vazda misli i snuje i teži. Poput tiela koje raste, širi se, pruža se i teži za svojim ciljevima. Pobrini se dakle za visoke ciljeve, koji će tako zaokupiti tvoj duh i tvoju pozornost, da ni za što drugo ne će preostati ni vremena ni prostora.

Zato je moć rada i moć stvaranja veliko dobročinstvo za tielo i dušu. Nezaposlenost znači vazda zlo. Ozbiljnim, vjernim izvršivanjem dužnoga rada možeš samo dobiti. To prije svega čeliči snagu tvoje volje i donosi ti jakost, strpljivost, pouzdanje. Ako rad znači samo to, da možeš zaslužiti novaca i njim se proveseliti, onda ti je on težki teret, te rađa nezadovoljstvo i zavist. A vidiš li u radu volju Božju, onda će ti i najteži rad postati lakim; bit će pozlaćen požrtvovnošću za roditelje, braću i sestre ili za tvoju kasniju porodicu, za cilj tvoga života.

Uz rad teži da se svestrano dalje naobraziš u svome zvanju i u drugim strukama. Zdrav odmor umjerenim športom, putovanjem itd. osvježuje tielo i dušu. 8-satni radni dan bit će za mladež samo onda blagoslovan, ako si prosto vrieme na ovaj način koristno izrabi, a ne vucarenjem, pušenjem, pijančevanjem, pohađanjem kina, itd. Mladež, koja ne zna viših ideala od uživanja, brzo će se izgubiti u močvari nećudorednosti.

Da očuvaš čistoću srdca, zahtieva se *na trećem mjestu* da svladavaš sama sebe. Tko se boji stege, pada u neobuzdanost. Život je neprestana borba, kod koje se radi o tome, tko će u tebi dobiti gospodstvo: da li duh ili tielo? Nizka je priroda slična nemani s bezbrojnim glavama. Sad se digne jedna sad druga da prodru. Sad je to lienost, sad udobnost, onda nepokornost, prkos, samoljublje, sebičnost, osjetljivost, oholost,

prigovorljivost ili nepoštenje, lažljivost i kako li se sve zovu poroci, koji donose svoje želje duha i zahtievaju zadovoljenje. Tko im popusti, bit će njihov rob. Uviek se čuje: »Za to nemam volje«. »To mi ne pristaje«. »Niesam za to razpoložen«. Tako eto nizka priroda gospoduje, a duh mora služiti.

Hoće li jadnik moći odoljeti, kad siloviti nagon podigne svoju glavu i jurišem pokuša da prodre svojom željom?

Što želiš biti: konj ili jahač? Želiš li biti konj, na kojem sjedi strast, koja te goni kuda se prohtije njezinim hirovima? Ili želiš biti jahač, koji čvrstom rukom drži uzde i upravlja konjem po svojoj volji? Gledaj, o tome se radi, kad se od tebe zahtieva, da svladaš sama sebe.

U današnje je vrieme vrlo težko sama sebe nadvladati, jer duh bezbožnoga nećudorednoga svieta radi u korist svim željama nizke prirode, laska im, dapače iztiče kao najpotrebnije i za čim treba najviše težiti to, da treba svoj život urediti prema vlastitom mišljenju što ugodnije i sa što više užitaka. Doista treba mnogo odvažnosti, štoviše pravoga junačtva, da se uzmogne iznutra i izvana odoljeti svim zamamljivostima i — uzprkos onim nebrojenima, koji ne znadu ni za što više, nego da se neograničeno izživljavaju — uzdržati se na pravom putu, odricati se mnogočega, što sa strašću zahtieva nizka priroda, ne činiti puno toga, što si drugi dopuštaju, a kod svega toga možda se još dostati poruge i izsmjehivanja lakoumnih ljudi.

Tu si moramo opet jednoć jasno predočiti, da je široki put svjetskog veselja još i danas zabranjen onima, koji vrše svoju dužnost prema Bogu i hoće da spase duše svoje, a da se na kraju toga puta otvaraju široka vrata i da su svi koji kroz njih prođu izgubljeni zauviek. Niti kakav napredak niti odkriće niti pronalazak ne mogu na tom ništa promieniti. Rieč Spasiteljeva vriedi još i danas i zadržat će svoju vriednost sve do Sudnjeg dana: »Tko hoće da mene sliedi, neka zataji sam sebe, neka uzme križ svoj na sebe i sliedi me!« I opet drugo: »Nitko ne može služiti dva gospodara«. Onda opet: »Tko nije sa mnom, protiv mene je«.

Kad čovjek vidi život i rad tolikih ljudi, koji se još smatraju katolicima, morao bi pomisliti, da ove rieči više nemaju vriednosti za naše »napredno« doba; da su se ovakvi nazori već preživjeli; da je odstranjena razlika između širokoga i uzkog puta. Jer u svojoj nutarnjosti, u svojim pogledima, u svojim se težnjama vrlo malo ili uobće posve ništa ne razlikuju od onih, koji ne vjeruju u Boga i u vječnost.

Jasno je, da se ljudi, kojima je uživanje najviši cilj života te samo na to misle i za tim teže, da život učine što je moguće ugodnijim, daleko uklanjaju svladavanju samih sebe. Ali je tada isto tako po sebi razumljivo, da oni niesu kadri da odole zavodljivosti i pritisku najstrašnije moći u čovječjem životu. Jer zaista nijedna krepost ne zahtieva tako odlučno i postojano svladavanje samog sebe kao čistoća.

Želiš li jakosti da pomogneš odoljeti svim jurišima strasti, moraš je steći radostnim posluhom i vjernim vršenjem svojih dužnosti. Mudro kaže Hilti: »Ako je nešto dužnost, ne smijemo ni trenutka više premišljavati, bismo li to učinili ili ne bismo; jer time (t. j. premišljavanjem) se već započinje izdajstvo; a razlozi radi neizpunjene dužnosti uviek su vrlo jeftini kao kupine«. Neka ti bude drugom naravi da svaki put poslušaš svoju savjest, kad ti nešto prikaže kao tvoju dužnost i da uobće više ne promišljavaš niti se brineš za želje nizke prirode.

I krasan je to cilj: izvojevati si nutarnju slobodu, biti svoj gospodar, a ne rob tisućâ hirova i dosjeta, rob svjetskog veselja i duha vremena, rob mode i tuđega mišljenja. Gledaj da ovo gospodstvo izvojštiš veselom borbom. »Nemam volje za to«, »Niesam razpoložen« i t. d. ne smije kod tebe postojati, kad ti dužnost i razum pokazuju, da je nešto pravo.

Ali ne zaboravi, da iz načela prineseš malu žrtvu, kad ti se desi prilika, da se nečega odrečeš, da dadeš milostinju. Mala žrtva za dobru stvar jača ti snagu volje, čini te u duši slobodnim i osigurava ti blagoslov Božji. »Što učiniš najmanjemu od moje braće, meni si učinio«.

I konačno još *četvrto*. Snagu da odolievamo svim napastima ne crpimo mi sami iz sebe. To nas uči nepogrješiva Crkva. Napadaji su tako brojni i žestoki, a spolni nagon tako silovit, zamamljivosti su toliko zavodljive, da ih može pobiediti jedino volja ojačana milošću. Bog daje svakomu čovjeku dovoljno milosti, tako da može nadvladati napasti. Ali molitvom, dobrim djelima, a osobito najjačim sredstvom milosti — svetom Pričesti — zaslužujemo obilatije milosti, kojima možemo mnogo lakše pobiediti. Često milost postoji u poticaju na molitvu i t. d. Tko to ne upotrebljava, gubi posebnu pomoć Božju u napasti, te tako padne.

Čist možeš ostati samo tada, ako postojano i gorljivo primjenjuješ sredstva milosti. Ako od srdca želiš ostati čist, prinosit ćeš svaki dan ovu želju Bogu i njegovoj prečistoj

Majci moleći ih za pomoć. Nebo mora vidjeti, da ti je mnogo stalo za tvoju netaknutost. U svetoj Euharistiji naći ćeš uviek najobilatnije vrelo milosti. Da pitaš svećenike i redovnike, odakle crpe snagu, da mogu sav svoj život odolievati svim željama požude, oni bi ti pokazali žrtvenik, pričestnu klupu. Izkustvo nas uči, da nema boljega sredstva za očuvanje čistoće od ove nebeske hrane. Premnogi su izkusili, da ona jedina ima upravo čudesno djelovanje. Često su napasti posve izostale na duže vrieme ili su se dale lako svladati.

Doduše se kaže, da se u mladom čovjeku opaža, da ga nešto kao iz prirodne nužde vuče k drugom spolu i da je to za neke upravo duševna potreba, da su u prijateljskom odnosu s kojom plemenitom ženskom. Zato da obćenje s plemenitom ženom može na nj vanredno povoljno i blagotvorno utjecati. Pri tom se podsjeća na srednji viek.

Ne da se zatajiti, da je ova tvrdnja dosta opravdana. Samo treba ustanoviti i uvjete, po kojima će se sigurno postići ovaj oplemenjujući utjecaj i onda treba naći žensku, koja sve ove uvjete izpunjuje. Ona mora biti idealna slika čistog ženstva, tako da je mladić može s poštovanjem gledati. Njezin pogled mora mu ulievati poštovanje pred ženskim dostojanstvom; od nje mora proizlaziti dah one visosti, koja izključuje svaku nečistu misao. Ona mora imati razumievanja za njega, za njegove osobitosti, za njegove prednosti i nedostatke. Od velike bi koristi bilo, da se može pouzdati u nju kao u rođenu majku, da bi joj smio očitovati nutarnjost svoju ne bojeći se, da će se ljutiti i srditi ili da će ga prezirati i odvratiti se od njega. Njegovo nagnuće prema njoj moralo bi biti tako duboko, čisto, da već ne bi mogao biti bez nje nego bi uvijek hrlio k njoj, da ga savjetuje, upućuje i pomaže mu. On bi joj se još i tada morao s pouzdanjem približavati, ako pobieđen ili ranjen u borbi životnoj plaho i tužno izgleda pomoć i snagu, da mu ona majčinskom svojom rukom povije rane, da ga ohrabri, tješi i podigne. Morala bi ići za njim, ako bi skrenuo s pravog puta, da ga blagom silom odvede natrag i spasi ga. U svako doba morao bi imati pristup k njoj, ili zapravo ona bi morala biti stalno kod njega, da znade, kako ga njezine oči svuda prate, pa da ništa ne čini, radi čega bi se morao pred njom stidjeti. Morao bi često stupiti pred nju, da joj mogne zagledati u čiste, dobrostive oči i da je zapita, da li je zadovoljna s njime. Konačno bi ona morala biti tako visoka, velika i moćna, da bi on bio ponosan i radostan što

je izvojštio njenu pažnju, njenu dopadnost, njenu ljubav; morao bi izmoliti kao najvišu naklonost, da smije biti njezinim vitezom.

Ali ima li uobće tako plemenite, uzvišene žene? Na zemlji bismo je uzalud tražili. Ali gore u nebu bismo je našli. Ti znaš, koga mislim. To je uzvišena Bogorodica. Ona je najljepša idealna slika čistoga ženstva, Majka i Djevica ujedno. Niti najlakši dašak grieha nije zamaglio zrcala njezine duše. Ona je diete čovječje kao i tvoja sestra, ali je ona jedina posve čista, neokaljana. Neizrecivi čar sjaji iz nje i čini ti srdce toplim i mekim i probuđuje u njem želju, da, pravo čeznuće za čistoćom i nedužnošću, za mirom i pokojem. Pred njezinom slikom utihne oluja strasti, a nečiste misli bježe od nje kao mračne živine pred suncem. Njezin pogled probuđuje u tebi sve dobro i plemenito; ona ti ulieva čiste, visoke misli; budi u tebi poštovanje prema dostojanstvu žene i hrabru odluku, da ćeš radi nje štovati i častiti svaku djevojku, svaku majku.

Ali i da si pao, pače duboko pao, *ona* te može spasiti. Ona te ne će odgurnuti od sebe, ta ti si njezino diete; ona te ne će ostaviti, samo ako ne ostaviš ti nje. Ako joj se s pouzdanjem približuješ, izpunit će ti srdce gorućim stidom, jer je ona prečista, a ti si tako nečist! Ona te ne pušta u miru, dok niesi očistio od grieha i krivice dušu svoju. Pa ako tada opet dođeš k njoj, opet te prijazno gleda svojim milim, blagim, dobrostivim materinskim pogledom; ona ti otire suze, ohrabruje te, tješi i blagosivlje te.

Raduje se, ako ti može pomoći u borbi, kad je za to moliš. Ako ti se neprijatelj približuje, ako prieti opasnost, da ćeš biti slabiji, uteci se njoj i zamoli je za njezinu moćnu zaštitu. Ona će ti pomoći, da izvojuješ pobjedu u borbi za najljepšu krepost.

Usrdno, gorljivo štovanje blažene Djevice može na tebe utjecati tako duboko i plemenito, da ćeš lako svladati sve tegobe. Ona može tvoje srdce napuniti takvom ljubavi za čistoću i štovanje prema ženskom dostojanstvu, da će ti biti podpuno nemoguće, da prosto postupaš bilo s kojom sestrom tvoje nebeske majke.

A sada evo ti oružja, kojim možeš pobiediti: kaciga vjere, oklop opreznosti, štit vlastitog obuzdavanja, mač molitve. Samo tada ćeš pobiediti, ako se budeš njih hvatao, a pogotovu ako vojuješ pod ljiljanovim barjakom Nebeske Kraljice.

Završujemo riečima krasne Pastirske Poslanice njemačkih biskupa od godine 1908.:

»Obraćamo se vama, o mladići, i htjeli bismo sve, što u vama živi na plemenitim snagama i čistim težnjama, htjeli bismo vjeru, ljubav k Bogu i ljubav prema bližnjemu, koje su vam usadili u srdce dobri roditelji i duhovnici, htjeli bismo sve snage vaše neumrle duše u vama pozvati u sveti boj protiv opačine, koja vam prieti. Budite junaci a ne kukavice! Ne trčite sliepo za zlim primjerom! Budite hrabri da stupate pravim putem, da budete bolji od drugih, da i među robovima opačine ostanete slobodni, među nerazumnima razumni! Ne trpite da vam nečista strast zabliešti oči, volju da vam uguši, najbolje snage osakati i proždre, da poduši svetu vatru u vašoj duši! Budite junaci, borite se za svoju slobodu, za svoje tjelesno i duševno zdravlje, za sreću vašeg života, za spas vaše duše! Svladavajte požudne nagone žezlom razuma, junačkim mačem volje; pazite na red i čistoću u svietu vaših misli i čuvstava, u carstvu fantazije; mrzite nečistoću svakog oblika, čeličite snagu svoje volje strogošću prema sebi samima, umjerenošću i uzdržljivošću, radostnom gorljivošću za rad! Ali to možete samo pomoću milosti odozgô. Zato se opremite oružjem Božjim da mognete u zao dan odoljeti (Eph. 6, 13); molitvom ostanite uviek sjedinjeni s Kristom i s Bogom i nadvladajte grješni žar požudne strasti svetom vatrom ljubavi prema Bogu i bližnjemu!«

SADRŽAJ

str.

K DRUGOM IZDANJU

Kratko vrieme, u kojem je razpačana prva naklada ove knjige, koja je bačena na naše tržište u razmjerno velikoj nakladi za samo tržište dokazom je, da je ova knjiga prava potreba našoj mladeži. S veseljem šaljem drugo izdanje hrvatskoj mladeži, da joj bude prijateljem i savjetnikom u životu.

Srpanj 1944. IZDAVAČ

Branko, kanim izdati dvie knjige: Ti i on i Ti i ona.

E to će biti izvrstna stvar, sigurno se daje mladiću i djevojci direktiva u času zrelosti za udaju.

Pogodio si, Branko.

E, ne zamjerite, ako vam nešto iskreno kažem.

Iskrenost je znak plemenitosti, a u ovom času i dužnost. Ako sam ja iskreno otkrio nakanu svoju, mora i Branko otvoreno i iskreno uzvratiti.

Da, neugodno mi je, ali ću sve iskreno. Ja sam pročitao svu pornografsku literaturu, što je ima na našem tržištu.

A jesi li se čemu dobru naučio?

Kakovom se dobru naučio? Oprostite za izraz: to je sama prostota, smetište. Jedna je i ta okolnost u toj literaturi, što je nesamo tiskana, već i ilustrirana.

Ima li ma gdje što naravno dobra, plemenita?

Otvoreno vam velim, da onaj dobar mladić i plemenita djevojka, koji pročitaju našu pornografsku literaturu, mora da se moralno izkvare.

E prema tomu vidim, da će ove knjige izvrstno doći mladiću, doraslom za ženidbu, a i djevojci zreloj za udaju.

Vama je prava dužnost, da pružite ispravna načela i mudru orientaciju u tako važnom životnom pitanju naše mladeži.